ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 4

Сесили Шилдберг и др.

Европа и социална демокрация

AKADEMIE FÜR SOZIALE DEMOKRATIE

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

ISBN 978-954-2979-05-0

Издател

Германско издание: **Фондация Фридрих Еберт**

Отдел Политическа академия

Бон, Декември 2010 г.

Българско издание: Фондация Фридрих Еберт, Бюро България

София, Юни 2011 г.

Германско издание:

Редакция: Йохен Дам, Тобиас Гомберт, Кристиан Крел, Сесили Шилдберг, Мартин Тимпе

Отговорен редактор: д-р Кристиан Крел / Ръководител проект: Йохен Дам

Графично формление: DIE.PROJEKTOREN, Берлин

Фотография корица: Свен Хоп, fotolia.com

Контакти: christian.krell@fes.de / jochen.dahm@fes.de

Българско издание:

Превод: Светослав Николов

Редакция: Емилия Бургазлиева

Печат: Графимакс 02 ООД

Авторите на отделните части носят отговорност за съдържанието на тази публикация.

Възможно е изразените мнения да не съвпадат навсякъде с това на Фондация Фридрих Еберт.

ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 4

Сесили Шилдберг и др.

Европа и социална демокрация

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор **4**

1. Въведение **6**

2. Социалната демокрация – компас за Европа **10**

2.1. Основни ценности 12

2.2. Основни права 16

2.3. Европа и социалната демокрация: три взаимовръзки 20

2.4. Пет европолитически принципа 25

2.5. Социалната Европа 33

3. Европа днес: как възниква и каква е **40**

3.1. Демокрация: институционална структура на ЕС 48

3.2. Благоденствие: европейският вътрешен пазар 61

3.3. Социална равнопоставеност: европейска социална политика 70

3.4. Устойчивост: от екологично право към устойчиво развитие 79

3.5. Мир: европейска външна политика и политика за сигурност 83

4. Европа утре: перспективи и предложения за реформи **91**

4.1. Укрепването на европейската демокрация 92

4.2. Насърчаването на европейското благоденствие 98

4.3. Засилването на социалното измерение 105

4.4. Осигуряването на устойчивост 110

4.5. Засилването на външнополитическия профил 115

5. Сравнение на европолитическата програматика на партиите **126**

5.1. ХДС 127

5.2. СвДП 129

5.3. ГСДП 131

5.4. Съюз 90/Зелени 133

5.5. Партия "Левицата" 136

5.6. Обобщение 138

6. Дебатите за Европа: Германия, Великобритания, Франция и Полша **140**

6.1. Германия 142

6.2. Великобритания 144

6.3. Франция 146

6.4. Полша 149

7. По-нататъшен размисъл **154**

Цитирана литература 156

За авторите 160

20 важни ключови понятия 161

ПРЕДГОВОР

С Европа са свързани надежди. С Европа са свързани страхове. Историята на Европейския съюз носи в себе си завладяващата идея за един континент, обединен в мир и свобода. Тя предлага възможността заедно да осъществим благоденствие, социална равнопоставеност и устойчивоств мирно и демократично съвместно съществуване.

На изборите за Европейски парламент през 2009 г. участие вземат по-малко от половината от всички имащи право на глас. Европа е толкова важна, колкото и сложна.

С тази книга искаме да направим Европа по-разбираема. Кои идеи ускорявят европейското обединение? Какви възможности предлага то? Къде се крият рисковете? Как трябва да бъде формирана Европа от гледна точка на социалната демокрация? Това са основните въпроси в тази христоматия.

Но ние искаме също така да агитираме за Европа. За социалната демокрация обединението на Европа винаги е било и е ключов проект. Свобода, справедливост и солидарност – сътрудничеството на европейските съседи предлага възможността за осъществяване на тези основни ценности на социалната демокрация по-добре, отколкото една страна би могла да направи сама.

Социална Европа – това е визията, от която се ръководи тази христоматия. Визия, която обаче не се получава от само себе си, а се нуждае от хората, които се ангажират за нея. Затова с тази христоматия искаме да информираме и ориентираме, но също и да мотивираме: за ангажимент за една социална Европа.

Европейският съюз е подложен на непрекъснат и открит процес на развитие. Тази христоматия прави опит да изясни в дълбочина съществените становища на социалната демокрация за европейското обединение. За допълнителни аспекти и задълбочени анализи бихме искали да Ви насочим и към анализите на Отдела за международни политически анализи на Фондация Фридрих Еберт.

Освен това, на колегите от този отдел, особено на Геро Маас, Силия Еберт-Либескинд, Ян Никлас Енгелс и Христос Кациулис, дължим благодарност за критичните съвети при създаването на тази книга.

Особена благодарност тук заслужават Сесили Шилдберг, Мартин Тимпе и Тобиас Гомберт. Като основен автор, Сесили Шилдберг написа най-голямата част от христоматията. Мартин Тимпе и Тобиас Гомберт обогатиха по многообразен начин редакционната работа.

Освен това искаме да благодарим на Михаел Даудерщедт и Михаел Фишер за съветите при концептирането на христоматията и на Северин Фишер и Юлиан Шварцкопф, както и на Зузане Ул за текстовете им към предложенията за реформи в областите устойчивост и благоденствие.

Накрая особено трябва да подчертаем помощта на Ангелика Швал-Дюрен, понастоящем министър по европейските въпроси на провинция Северен Рейн-Вестфалия. Бихме искали да благодарим сърдечно за сътрудничеството ѝ в концептирането на книгата и за ценните ѝ указания към ръкописа.

Благодарим на тях и на всички участници, а евентуалните недостатъци са за наша сметка.

Символът на Академията за социална демокрация е компас. С квалификационните програми на Академията, Фондация Фридрих Еберт би искала да предложи една рамка, която да служи за изясняване на становища и ориентации. Ще се радваме, ако използвате нашите програми, за да определите Вашия политически път. Социалната демокрация живее от това, че гражданите постоянно се занимават с нея и се ангажират за нея.

Д-р Кристиан Крел
Директор на Академията за социална демокрация

Йохен Дам
Ръководител проект Христоматии по социална демокрация

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Когато се дискутира за Европа, се чуват различни гласове. Нека да вземем на тяхно място следните изказвания:

Мир

Европа – за мен това е гаранция за мир. Преживях Втората световна война, разрушението, масовото избиване на хора. С Европа за нас дойде и мирът, от Монтанския съюз до днес. Днес Европа може да допринесе много за осигуряване на социалния мир – също и при нас в Германия (Ренате, 78 г., пенсионер).

Европа – за мен това не е пазител на мира. ЕС би трябвало да направи много повече в областта на разоръжаването (Торстен, 23 г., студент).

Широкият спектър от мнения, който може да бъде открит в тези две изказвания, се вижда и в други области на Европа, например по отношение на въпросите за демократичното развитие на континента:

Демокрация

За мен, като социолог, Европа е интересен политически проект за обединение. В историята никога не е имало толкова успешен опит с течение на десетилетия, с демократични средства да се обедини съюз от държави. Същевременно при този проект има опасност гражданите да загубят интерес: участието в изборите за Европа редовно е тревожно слабо. При демократизирането трябва да се акцентира върху бъдещето на европейската политика (Карла, 40 г., социолог).

Европа – не знам много за това. Бях обаче на ученически обмен във Франция и често през ваканциите съм била с родителите си в други европейски страни. Там се запознах с няколко нови приятели. Според мен е супер, че мога да пътувам навсякъде без проблеми и че се разбираме. Иначе Европа ме интересува само частично (Мартина, 18 г., ученичка).

На въпроса за развитие на благоденствието:

Европа – нещо страхотно. Имам малко предприятие в областта на соларната техника. Малко, но произвеждаме първокласна техника и сега можем да я продаваме надолу към Португалия, вместо да ходим там само на почивка (Ханс, 52 г., предприемач).

Европа – това не ме касае. Аз съм германец и освен това смятам, че трябваше никога да не се отказваме от германската марка (Георг, 62 г., пенсионер).

Благоденствие

На този за социалната равнопоставеност:

Европа – това не ми носи нищо добро. Работя като монтьор в град близо до полската граница. Когато полските колеги, с техния жизнен стандарт, подбият нашите цени, как се предполага, че мога живея? И като погледна какво струва това. Отвсякъде съкращаваме социални услуги и същевременно превеждаме милиони евро на Брюксел. Това не е правилно (Маркус, 32 г., монтьор).

Европа – като грък имам раздвоено отношение към това: правителството ни е принудено от Европа да съкрати социални услуги, да заздрави брутално бюджета. От друга страна, Европа ни подкрепи, когато рейтинговите агенции ни изоставиха (Костас, 47 г., учител).

Социална равно-поставеност

Или за устойчивостта на политиката на Европейския съюз:

Европа – всички тези екологични директиви са добри, но става въпрос и за работни места (Забине, 44 г., химик).

Европа – това е нашият шанс да предприемем нещо срещу климатичните промени. Ако Европа се превърне в пример, да се надяваме, че и в международен план ще се случи нещо (Тим, 21 г., студент).

Устойчивост

Коя гледна точка за Европа?

Очевидно по въпроса за оценката на ЕС има много различни начини на виждане. Това не е изненадващо, когато става дума за един толкова широкообхватен проект. Ако обаче още веднъж разгледаме гласовете внимателно, ще установим две неща.

Примерите са не само изказвания за Европейския съюз. По-скоро те съдържат изказвания и за самите хора.

В гласовете се отразява също очакването и желанието по отношение на Европейския съюз, например по въпроса дали Европейският съюз би трябвало да бъде на първо място вътрешен пазар или дали е желателен политически съюз.

Освен това трябва да се прави разлика дали в цитатите се описва историческо развитие, реалното състояние или бъдещ потенциал на Европейския съюз. Структурата на тази книга се ориентира към тези отделни аспекти.

Глава 2: програмна рамка

В Глава 2 най-напред се изяснява програмната рамка, т.е. въпросът какви очаквания възникват към и за Европа и какъв потенциал описва социалната демокрация за Европа.

Глава 3 и 4: Европа днес и утре

Историческото развитие и реалното състояние на Европейския съюз са предмет на Глава 3. В Глава 4 се скицират възможните стъпки за реформи.

Глава 5: гледната точка на партиите

Във фокуса на Глава 5 стои сравнение на принципните и европолитическите програми на ХДС, СвДП, ГСДП, Съюз 90/Зелени и партия „Левицата".

Глава 6: дебатът за Европа в различни страни

Накрая обаче, точно в европейския контекст, е важно не само да познаваме националната политическа картина, но и да можем да класифицираме дебатите в другите страни. Това прави Глава 6 с едно сравнение на дебатите за Европа в Германия, Франция, Великобритания и Полша.

Указание:
Европа излиза извън държавите-членки на Европейския съюз. С термина „Европа" се има предвид икономическата и политическа интеграция под формата на ЕО/ЕС. По-нататък понятията „Европа" и „ЕС" се използват като синоними. Ако се употребят в различен смисъл, това се обозначава ясно.

Преди да започнем с книгата, Ви приканваме да погледнете фиг. 1. Тя изобразява двама души на пейка в парка, които дискутират за Европа.

Фиг. 1: © Chappatte in „International Herald Tribune" www.globecartoon.com

50 години Европа: каква е Вашата оценка

Както виждате, младият мъж не е особено въодушевен от изказването „От 50 години Европа означава мир'". Как бихте отвърнали Вие? Споделяте ли тази оценка, която се отнася преди всичко за едно историческо постижение или на преден план за Вас стоят реалното състояние на Европейския съюз или определени бъдещи потенциали или опасения? Опитайте се да си запишете Вашия отговор на този въпрос. В края на книгата ще се занимаем с него отново.

20 европейски съкращения:

ЕА: Европейска армия
ЕСВД: Европейска служба за външна дейност
ЕЕА: Единен европейски акт
ЕО: Европейски общности
ЕКП: Европейска конфедерация на профсъюзите
ЕОВС: Европейска общност за въглища и стомана
ЕП: Европейски парламент
ЕПСО: Европейска политика за сигурност и отбрана
ЕС: Европейски съюз
ЕСд: Европейски съд
Евростат: Статистическа служба на Европейския съюз
ЕВРАТОМ: Европейска общност за атомна енергия
ЕИО: Европейска
ЕЦБ: Европейска централна банка
ЕСП: Европейска социалдемократическа партия
ИВС: Икономически и валутен съюз икономическа общност
ИСК: Икономически и социален комитет
КР: Комитет на регионите
ОВППС: Обща външна политика и политика на сигурност
ОМК: Открит метод на координиране

2. СОЦИАЛНАТА ДЕМОКРАЦИЯ – КОМПАС ЗА ЕВРОПА

Кристиан Крел, Йохен Дам

В тази глава

- се скицира историческото значение на проекта Европа за социалната демокрация;
- се разглеждат основните ценности на социалната демокрация (свобода, справедливост и солидарност) и тяхното значение в политическата дейност;
- се показва как основните ценности на социалната демокрация се конкретизират в политически, граждански, социални, икономически и културни основни права;
- се обяснява защо, с оглед на новите предизвикателства за националните държави и в традицията на интернационализма и международната солидарност, е необходимо осъществяването на основните права за, с и извън Европа;
- се определят и дискутират на тази база пет принципа на политиката за Европа на социалната демокрация: мир, демокрация, благоденствие, социална равнопоставеност и устойчивост;
- се показва как с помощта на тези европолитически принципи, изхождайки от *Теорията на социалната демокрация*, могат да се различат моделите на една социална и една либертарна Европа.

Европа: важна още от рано

Една обединена Европа!
Още през 1866 г. – европейското обединение е все още много далече, а и Германия се състои още от различни отделни държави – проектът на Лайпцигската програма на Общия германски работнически съюз[1] формулира идеята за „солидарна европейска държава".

През 1925 г., когато ужасите на Първата световна война още не са избледнели, ГСДП призовава за „създаване на Съединени Европейски щати за постигане на солидарност на интересите на народите на всички континенти" [Хайделбергска програма от 1925 г., цит. по: Dowe, Klotzbach, 2004: 203].

1 През 1875 г. Общия германски работнически съюз се слива със Социалдемократическата работническа партия в Германска социалистическа работническа партия, която през 1890 г. се преименува на Германска социалдемократическа партия (ГСДП).

Днес, почти 150 години след първото ѝ обявяване за привърженик на Европа, ГСДП се ангажира за европейската интеграция както преди. Затова от централно значение е искането ѝ в Хамбургската програма от 2007 г.

Европа и социалната демокрация

> *Социалната Европа трябва да бъде нашият отговор на глобализацията* [Hamburger Programm, 2007: 25].

Защо европейската идея е била и е толкова важна за социалната демокрация? Отговорът на този въпрос се получава от следните разсъждения:

Основни ценности и основни права

На първо място, тя изисква връщане към основните ценности на социалната демокрация (свобода, справедливост и солидарност) и тяхното конкретизиране в пактовете за основните права на ООН.

Интернационализъм и международна солидарност

Тя обаче също насочва така погледа към социалдемократическите традиции на интернационализма и международната солидарност. Само чрез тях и в тях претенцията за основни ценности и реализиращи ги основни права може да се осъществи: когато страните си сътрудничат трансгранично.

Задължения за действие на държавата

За осъществяване на основните права и ценности в крайна сметка са необходими обществени и държавни действия. Предвид новите рамкови условия в глобализацията, пространствата за действие за това са се стеснили на държавно ниво. Това също е причина, поради която една обединена Европа е била и е важен проект за социалната демокрация.

2.1. Основни ценности

Свобода, справедливост и солидарност – това са основните ценности на социалната демокрация. С нея хората се стремят политически към общество, в което тези ценности са осъществени.

Основните ценности на социалдемокрацията са подробно описани, изведени и онагледени в Христоматия 1 „Основи на социалната демокрация". Ето защо, в тази книга се прави само кратка дефиниция.

Свобода

Свободата означава преди всичко да определяш сам живота си. Този, който е свободен, не трябва да се страхува от произволни намеси на държавата или обществото.

Равна свобода

Същевременно свободата означава да си свободен от унижаващи зависимости, мизерия и страх, а с това и възможност за развитие на собствената личност. Истинска свобода е постигната едва тогава, когато са създадени икономическите и социални предпоставки за използване на свободата.

Социалната демокрация се стреми към равна свобода. Всеки трябва да бъде свободен в еднаква степен и да може да използва възможностите на свободата си. От това се получава и границата на индивидуалната свобода: там, където индивидуалната свобода на един индивид стеснява свободата на друг, тя трябва да бъде ограничена.

Допълнителна литература:
ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 1.
Глава 2.

При това в едно демократично общество задължително става въпрос за динамично разбиране на свободата: не може да се каже изцяло докъде стига свободата на индивида, къде свободата на другите е засегната и от своя страна трябва да бъде защитена: това е задача на демократични преговори.

За дискусия

Колко стриктна е забраната за пушене?
„Без пушене на ливадите (Октоберфест)" – през 2010 г. в Бавария се провежда референдум, на който се решава дали трябва да се въведе стриктна забрана за тютюнопушене или не. Конкретно тук свободата на пушача се противопоставя на тази на непушача. В крайна сметка става въпрос за компромис между две конфликтни страни, който е демократично легитимно договорен и установен.

Задача: помислете каква е Вашата позиция и нейната обосновка?

Справедливост

Справедливостта не може никога да бъде дефинирана абсолютно, а винаги описва отношение към разпределението на материални или нематериални блага, но също и на възможности за достъп. Всеки човек е роден свободен и с равни права. Ето защо, първи критерий за разпределението на блага е принципът на равенството. Неравното разпределение трябва да бъде обосновано, например с различен принос или с различни потребности[2].

Справедливост: повече от нормално равенство

Справедливостта се основава на равното достойнство на всички хора и изисква не само равенство пред закона, но също така равни възможности за участие и социална сигурност, независимо от семеен и социален произход, способности или пол.

За дискусия:

Пример за дебат за справедливост

В една рекламна агенция работят общо шест души. При планирането на отпуските през седмицата на Петдесетница се стига до спор, тъй като всички искат да почиват.

Томас	*Самотен баща с две деца ученици*	*Заради децата, той е зависим от училищните ваканции.*
Дирк	*Работник с инвалидност 80%*	*Иска да вземе образователен отпуск на тема „Болки в гърба – така ще останете здрави“.*
Ахмед	*Женен, съпругата е учителка*	*Зависим е от училищните ваканции, защото иска да вземе отпуск заедно с жена си.*
Шарлоте	*Живее с партньор*	*Желае отпуск, тъй като от шест месеца е отстъпвала правото си в полза на други*
Антон	*Семеен баща с десет деца*	*От години участва в семейно състезание по езда за Петдесетница*
Сесили	*Семейство с деца, които не ходят на училище*	*Ангажирана е на доброволни начала и иска да модерира семинар на Академията за социална демокрация.*

Задача: представете си, че трябва да организирате „справедливо разпределение на отпуските“ и за целта трябва да действате на базата на социалната демокрация. Каква би била стратегията за решаване на проблема?

2 В Христоматия 1 „Основи на социалната демокрация“, в Глава 2 „Равенство/справедливост“ двете понятия равенство и справедливост се обсъждат подробно. Христоматия 3 „Социална държава и социална демокрация“ описва в Глава 3 „Справедливост в социалната държава“ как различните принципи на справедливостта се допълват взаимно.

Общественият хоросан

Солидарност

Солидарност е готовността на хората да се застъпват едни за други и да си помагат взаимно, а с това и чувство на взаимна свързаност и отговорност. Социалдемократът Йоханес Рау определя солидарността като хоросан, който сплотява обществото. Историята на работническото движение показва, че солидарната сплотеност на стремяща се към свобода и справедливост група може да създаде силите за промяна на обществените отношения. Солидарността не може да бъде разпоредена от държавата, но могат да се насърчат обществени пространства, в които хората се държат солидарно.

Международна солидарност

Социалната демокрация винаги е подчертавала, че нейното разбиране за солидарност не спира на границите. Напротив, международна солидарност може да бъде открита в почти всички програмни документи на социалната демокрация. Точно в международния контекст със слаба способност за налагане на държавни и многостранни актьори, солидарността може да бъде двигател, който в рамките на международното сътрудничество да се грижи за институции, които реализират основните ценности и права за всички хора.

За дискусия

В рамките на партиципативен бюджет[3] се кандидатират два социални проекта:

Проект 1: Родителска инициатива иска да интегрира широк спектър от сдружения (спортни сдружения, студио по изкуства, музикална школа и т.н.) в един от градските квартали, за да даде възможност на учениците за участие в културни форми през целия ден.

Проект 2: В един малък град трябва да бъде учредена жилищно-строителна кооперация, която да предоставя възможност за евтино настаняване. За да осигури първоначалните средства, тя се кандидатира за финансиране от партиципативния бюджет.

Задача: разработете за двата проекта идеи за това как те могат да бъдат организирани по възможно най-солидарен начин.

3 Партиципативно бюджетно планиране - създаване на локални структури, които позволяват на гражданите да се намесват директно при вземане на решения за инвестиране в обекти и обществени услуги от всеобщо значение като здравеопазване, образование, градски транспорт, обществени паркинги и др. (бел. пр.)

Значение на основните ценности за политическите действия

Основните ценности имат двойна функция в политическите действия:

- От една страна, те могат да бъдат критерии за политическата воля на един индивид или на политическо или обществено движение.
- От друга страна, те са критерии за оценка на обществената действителност.

Основни ценности: двойна функция за политически действия

Междувременно всички важни политически движения в Германия се позовават на основните ценности свобода, справедливост и солидарност. Основните ценности са намерили място и в преамбюла на „Хартата на основните права на Европейския съюз":

Консенсус на основните ценности?

> *Като съзнава своето духовно и морално наследство, Съюзът се основава на неделимите и универсални ценности на човешко достойнство, свобода, равенство и солидарност* [Харта на основните права на Европейския съюз: с.2].

Важно е обаче да се знае, че разбиранията на тези основни ценности се различават при различните политически течения както по отношение на съдържанието, така и с оглед на степенуването им по важност. От гледна точка на социалната демокрация:

Разлики в съдържанието и степенуването по важност

Основните ценности на социалната демокрация са равностойни, обуславят се взаимно, подкрепят се и същевременно се ограничават.

> *Свобода, равенство, братство" – тези основни повели на Френската революция са основа на европейската демокрация. След като политическата модерност превърна равната свобода в същина на справедливостта, свободата, справедливостта и солидарността станаха основни ценности на свободния демократичен социализъм. Те си остават нашият критерий за оценка на политическата действителност, мерило за по-добро устройство на обществото, ориентация за действията на социалдемократите* [Hamburger Programm, 2007: 14].

2.2. Основни права

Когато се замислим за това какво означават скицираните основни ценности за европолитическите принципи на социалната демокрация, възниква двоен проблем.

Ходът на мисълта от основни ценности до основни права

Първо, основните ценности не се неоспорими. Различните политически течения, но също така и различните култури свързват с тях нещо различно. Следователно, те не са широка и общовъзприемана основа за (евро) политическа ориентация.

Второ, основните ценности се движат на високо ниво на абстрактност. Ако трябва да се опишат политически принципи, то това следва да се направи конкретно. Сами по себе си, основните ценности не дават точно и конкретно напътствие за една европолитическа ориентация.

Следователно, какво означават основните ценности за една конкретна политика за Европа? Какъв израз намират те в политическата практика? Може да бъде зададен например въпросът какво означава основната ценност свобода по отношение на новия вариант на европейската директива за организация на работното време?

Става ясно, че основните ценности на социалната демокрация са важна рамка, когато става въпрос за описание на политиката за Европа на социалната демокрация. Добре е обаче допълнително да се намери една по-широка и по-обвързваща основа, с помощта на която могат също да се формулират точни и конкретни искания.

Допълнителна литература:
MEYER, Thomas 2005. Theorie der Sozialen Demokratie. 1. Aufl . Wiesbaden, 2005.

ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 1. Глава 4.

Затова „Теорията на социалната демокрация" [Meyer, 2005] се базира не само на основните ценности, но също и на основните права. В основните права, записани в пактовете за основните права на Организацията на обединените нации (ООН), основните ценности стават по-конкретни. Те се извеждат от абстрактни ценности, но също така формират изходна точка за конкретна политика и формулират прецизни права за всеки индивид. В този смисъл, те могат да бъдат разбирани като „средни принципи" [Höffe, 2001: 70] между абстрактни стойности и конкретна политика.

Няколко аргумента говорят в полза на позоваване на пактовете на ООН при определянето на европолитическите принципи на социалната демокрация:

- Пактовете на ООН са най-единният в света правно задължителен, транскултурен и транснационален източник за основни права, а с това и на съжителството на хората.
- Пактовете на ООН формулират много конкретни и прецизни права за всеки индивид.

Какво точно се има предвид, когато се говори за основни права?

През 1966 г. Организацията на обединените нации изработва два международни пакта за човешки права.

Като **негативни права и свободи** се определят преди всичко защитаващи права, които целят да предпазят индивида от намеси на държавата в живота му. Класически негативни права и свободи, залегнали в Основния закон, са примерно свободата на религията, неприкосновеността на жилището или правото на свободно изразяване на мнение. **Позитивни права и свободи** са даващи материална възможност права. Те позволяват действителното използване на формалната свобода. Правото на образование или правото на труд, което е записано в конституциите на някои германски провинции, са примери за позитивни права и свободи.

Два пакта за човешки права: граждански пакт ...

Пактът за граждански и политически права (граждански пакт)[4] посочва преди всичко така наречените негативни права и свободи, т.е. правата, защитаващи от произволна намеса на държавата или обществото в личните свободи. Тук спадат например правото на лична свобода и сигурност (Чл. 9) или правото на неприкосновена свобода на убежденията (Чл. 19) и на свободно и тайно гласоподаване (Чл. 29).

...и социален пакт

Пактът за социални, икономически и културни права (социален пакт)[5] посочва преди всичко така наречените позитивни права и свободи, т.е. даващите възможност права, които чрез мерки на държавата и обществото трябва да дават възможност за свобода на индивида и да я насърчават. Към тях спадат например правото на труд (Чл. 6), както и на справедливи, безопасни и здравословни условия на труд (Чл. 7), правото на организиране в независими профсъюзи (Чл. 8), правото на социална сигурност (Чл. 9) и на свободно образование и висше образование (Чл. 13).

4 Международен пакт за граждански и политически права от 19 декември 1966 г. [цит. по: Heidelmeyer, 1997].

5 Международен пакт за социални, икономически и културни права от 19 декември 1966 г. [цит. по: Heidelmeyer, 1997].

Междувременно гражданският пакт е ратифициран от 151 държави, а социалният пакт от 148. Но внимание: пактовете са подписани и от държави, които систематично нарушават фундаментални права и свободи. Претенцията и действителността често се разминават значително.

Необходимост: реално действие на основните права

Целта на социалната демокрация е да преодолее тази пропаст и да наложи навсякъде описаните в пактовете на ООН политически, граждански, социални, икономически и културни основи права така, че те да важат не само формално, но също да действат реално.

Основни права на европейско ниво

С „Хартата на основните права на Европейския съюз" и Европейската конвенция за правата на човека на европейско ниво има още два източника, в които са залегнали основни права.

Европейската конвенция за правата на човека

Европейската конвенция за правата на човека е сбор от предимно политически и граждански, т.е. негативни права и свободи. Тя е възникнала в рамките на Съвета на Европа[6], а с това и независимо от Европейския съюз. Чрез препратка в Договора за ЕС обаче, посочените в нея основни права са „част от правото на Съюза в качеството им на общи принципи" (Чл. 6, т. 3 от Договора за ЕС).

Хартата за основните права на ЕС

Също чрез препратка „Хартата на основните права на Европейския съюз" (накратко Харта на основните права) е интегрирана в правото на ЕС (Чл. 6, т. 1 от Договора за ЕС).

Хартата на основните права обхваща не само негативните права и свободи, но също така икономически и социални права като „право на условия на труд, които опазват здравето и сигурността на работника и зачитат достойнството му" (Чл. 31), „защита срещу всяка форма на неоснователно уволнение" (Чл. 30) или „право на достъп до безплатна услуга за намиране на работа" (Чл. 29).

Непосредственото правно действие на Европейската конвенция за правата на човека и на Хартата на основните права е ограничено. Те не са сравними[7] примерно със значението за правната система на основните права в Основния закон на Германия.

6 Съветът на Европа е създадена през 1949 г. международна организация, която е независима от ЕС. Съветът на Европа се различава от Съвета на Европейския съюз (вж. с. 49).

7 Вж. по-подробно с. 73-74.

Също обаче би било грешно, ако при осъществяването на основните права разчитаме само на формални и юридически процедури.

Правното утвърждаване на основните права е първа важна стъпка, а изграждането им така, че да бъдат и законово изпълними – втора. Важно е преди всичко основните права да имат и реално действие в живота на човек.

В крайна сметка, описаният в пактовете на ООН „идеал на свободния човек, освободен от страх и мизерия" е политическа и морална претенция.

Социална демокрация: налагане на основните права

Това е претенцията на социалната демокрация. В същността си социалната демокрация е програмата на последователното осъществяване на позитивни и негативни права и свободи навсякъде по света и според една основна идея на *Теорията на социалната демокрация* означава, че тя може да опре програмата си на основа, която в пактовете на ООН е призната от почти всички държави в света.

Фиг. 2: Отношение на основни ценности, основни права и задължения за действие на държавата

2.3. Европа и социалната демокрация: три взаимовръзки

Три взаимовръзки

Какво общо има с Европа тази ориентация към основните ценности и прилагането им в основни права? Три взаимовръзки показват ясно защо в своята история социалната демокрация винаги се е ангажирала за европейското обединение и защо то, както преди, е важна цел.

1. Пространства за действие

Първо, Европа е важна, тъй като европейското ниво принципно предлага пространства за действие, които са се изгубили на държавно ниво.

2. Интернационализъм

Второ, към това спада и нормативната претенция на интернационализма, а с това и претенцията на социалната демокрация, че основните ценности и основните права трябва да важат всеобщо.

3. Международна солидарност

Трето, въпросът за международната солидарност, а с това и традицията на международното сътрудничество, е обяснение за голямото значение, което социалната демокрация придава на европейския проект.

С това е свързана една напълно явна стратегическа причина: колкото по-единно са организирани социалните предпоставки на транснационално ниво, толкова по-малък става например потенциалът за противопоставяне на работниците едни срещу други. Следователно, солидарността не е еднопосочна улица или благодетелност, а е централна за повечето хора.

Допълнителна литература:
ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 2. Глава 3.3.

ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 3. Глава 5.2.

Задължения за действия на държавата на европейско ниво

Премахването на търговски бариери, интегрирането на изолираните по-рано национални икономики (като Китай) в световната търговия, нарастваща транснационална комуникация и сътрудничество, както и бързи технически иновации стимулират процес, който често се описва като глобализация.

В този глобализиран свят националните държави попадат под натиск в различни връзки. Същевременно, държавните действия са важни за социалната демокрация. Искането ѝ за равна свобода може да бъде изпълнено само с помощта на държавни институции.

От основните права се получават конкретни изисквания и задължения за държавни действия. Държавата, като последна инстанция, осигурява гаранцията на основните права. Ако в националната рамка тези държавни действия не могат да се наложат в достатъчна степен – между другото заради глобализацията – трябва да се провери какви алтернативни държавни нива са налице за реализация на основните права.

ЕС като възможност

В това отношение през последните години Европейският съюз се превръща в решаваща величина. Въз основа на сравнително силните си институции, той принципно предлага възможността да се спечели обратно пространство за действие, изгубено на ниво национална държава.

> *Там, където националната държава не може да постави социални и екологични граници на пазарите, трябва да го направи Европейският съюз. Европейският съюз трябва да се превърне в нашия отговор на глобализацията* [Hamburger Programm, 2007: 26].

Внимание обаче: изходна точка на европейската интеграция е бил един общ пазар. Премахването на търговски бариери може да се осъществи много по-лесно в европейските структури, отколкото създаването на нови организационни принципи, например, за социална сигурност или обществено участие [вж. Meyer, 2005: 365–367].

Затова една социална Европа няма да се получи от само себе си. Глава 2.5. обаче показва, че няма основание да се отдалечаваме от целта за социална Европа или дори от идеята за европейско обединение.

Интернационализъм – универсална претенция за основни ценности и основни права

Солидарност отвъд границите

В своите цели социалната демокрация винаги е описвала една претенция, която надхвърля националните граници. Свобода, справедливост и солидарност трябва да бъдат критерии за политическите действия не само в Германия, а цел и в целия свят.

Равната свобода е мислима само като свобода за всички. Свобода примерно само за гражданите на една страна, а не за всички хора, би била произвол. Универсалната претенция става още по-явна при обяснените по-горе основни права. Пактовете на ООН са ратифицирани от повечето държави по света.

Както беше описано, те са най-единният в света правно задължителен, транскултурен и транснационален източник за основни права, а с това и на съжителството на хората.

Ако тази ценностна ориентация е цел в целия свят, европейското ниво също представлява една значителна рамка. Все пак, Европейският съюз принадлежи към транснационалните политически обединения с най-високата степен на преплитане и с най-голямо значение. Ето защо, за социалната демокрация е ясно, че ценностната ѝ ориентация трябва да бъде осъществена в целия свят, но също така в и с помощта на Европа.

За дискусия

Интернационализмът като контрааргумент

В Берлинска кръчма пламва дискусия за така наречените бежански лагери и европейската политика в областта на предоставянето на убежище. Трима приятели – италианец, французин и германец – спорят бурно. „От италианска гледна точка това е трудно. При нас пристигат бежанците от Африка. Основните права са важни, но това е изключително за сметка на няколко страни." „От френска гледна точка е аналогично: на Германия ѝ е лесно: от една страна, вие се ползвате от предимствата на европейското икономическо пространство. С удоволствие си закачате медала на световен шампион по износ, но не е достатъчно само да се настоява за човешки права. Как трябва като европейци да се справим с бежанския поток, без да бъдем нечовечни?"

Задача: ако се аргументирате на фона на освободен от предразсъдъци интернационализъм, кои цели и начини на действие бихте посочили за Европа в смисъла на социалната демокрация?

Работническото движение: международно организирано

Международна солидарност – практика на транснационалното сътрудничество

В традицията на работническото движение обаче, международната ориентация на неговите партии често става също практико-политически ясна. Израз на това е последното изречение на написания от Карл Маркс и Фридрих Енгелс Манифест на комунистическата партия: „Пролетарии от всички страни, съединявайте се" [цит. по: Dowe/Klotzbach, 2004: 85].

Този призив е бил носен от убеждението в една необходимост: на все по международно организиращия се през 19 век капитал и неговото наддържавно сътрудничество е трябвало да се противопостави международното побратимяване на работниците, ако те са искали да подобрят своите често лоши условия на живот и труд и да постигнат демократични права за участие във вземането на решения.

Много неща говорят за това, че едва капитализмът на 20 и 21 век, с международното си преплитане и гъвкавост, е направил аргумента валиден.

Социалистическият интернационал

Затова левите партии в Европа и по света се организират в различни международни обединения. Социалистическият интернационал е едно от тези места. В Европейската социалдемократическа партия днес са организирани социалистическите и социалдемократическите партии на Европа.

От самото начало социализмът е международно движение. Той е международен, защото се стреми към освобождаването на всички хора от всяко икономическо, духовно и политическо робство. Той е международен, защото е убеден, че никой народ сам по себе си не може да намери трайни решения на всички свои икономически и социални проблеми [цит. по Dowe/Klotzbach, 2004: 274].

Европейската конфедерация на профсъюзите

Европейското синдикално движение също се обединява транснационално в Европейска конфедерация на профсъюзите (ЕКП). В международен план тя е известна още като ETUC (European Trade Union Confederation). Тя разбира себе си по следния начин:

Основни цели на ЕКП са насърчаването на европейския социален модел и работата за развитие на обединена Европа на мира и стабилността, в която трудещи се хора и техните семейства се радват на човешки и граждански права и на висок жизнен стандарт [EGB, 2010: 1].

Практически значението на международната солидарност става ясно в рамките на транснационалните стачки на пристанищните работници през 2003 г. и 2006 г.

Допълнителна литература:

PLATZER, Hans-Wolfgang 2010. Europäisierung der Gewerkschaften, Gewerkschaftspolitische Herausforderungen und Handlun-gsoptionen auf europäischer Ebene. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)

С координирани стачки в „Ротердам, също както и в Барселона, в Марсилия и Антверпен, Ливърпул, Пирея и Копенхаген" [Bsirske, 2006: 1] пристанищните работници успяват да предотвратят предполагаемо масивно влошаване на условията на труд.

Стачките са насочени срещу проектите на една директива на Европейската комисия („Port Package I + II"). Предвиденото в тях либерализиране е първи пример за така наречената негативна интеграция, чиито проблеми се обсъждат подробно в Глава 2.5.

За дискусия

Международна солидарност – пример

В недалечното минало General Motors постоянно заплашва със закриване на работни места и затваряне на заводи на европейските дъщерни фирми, като при това често остава открит въпросът кого ще засегне това напълно или частично.

Задача: Моля, представете си, че сте председател на Европейския работнически съвет (EPC), който иска след едно такова съобщение да посвети членовете на EPC в международно солидарна линия и стратегия. Как би изглеждала речта Ви?

2.4. Пет европолитически принципа

Стана ясно, че социалната демокрация се ориентира по основните ценности свобода, справедливост и солидарност. Тези основни ценности се конкретизират в основни права. Претенцията на основните права е всеобщо валидна. Реалното им действие обаче остава въпрос на обществено налагане и държавни действия на национално и международно ниво.

Европа е важна за социалната демокрация, защото тя иска да осъществи ценностните си представи и на европейско ниво, защото тя се ангажира за равна свобода трансгранично в международна солидарност. Във времена на глобализация Европа може да бъде важен инструмент за осъществяване на равна свобода.

Пет европолитически принципа

Какво означава това за политиката за Европа на социалната демокрация? В тази христоматия се застъпва мнението, че политиката за Европа на социалната демокрация, ако тя иска да осъществи основните си ценности и права в, с и извън Европа, трябва да се ориентира по пет европолитически принципа:

- мир,
- демокрация,
- благоденствие,
- социална равнопоставеност,
- устойчивост.

В този ред на мисли, мирът и демокрацията са фундаментът на европейския проект. Благоденствието, социалната равнопоставеност и устойчивостта трябва да бъдат уравновесени равноправно на мирна и демократична основа. Тук трябва да се има предвид, че с понятието „принцип" се обобщават много различни неща.

За нас понятието „принцип" има няколко функции: то описва полета на действие, цели, но също така и методи на действие.

Мир

Мирът не е всичко, но без мир всичко е нищо (Вили Бранд) [цит. по: Verlag J. H. W. Dietz Nachf., 1982: 20].

Европейският опит от войните ...

Така го формулира бившият германски канцлер и тогавашен председател на ГСДП, Вили Бранд. Това разбиране е формирано, не на последно място, от личните преживявания на Вили Бранд по време на Втората световна война. Векове наред войните определят в значителна степен историята на Европа. Завоевателни войни, граждански войни, религиозни войни – всички те присъстват многократно в европейската история.

...и поуките от това

След Втората световна война от този опит са извадени поуки. Най-напред е обобществено производството на въглища и стомана, за да се направи невъзможна война, чиято предпоставка са оръжия от стоманопроизводството. Това обаче, както показва Глава 3, е само прелюдията към по-нататъшни стъпки по пътя към европейско обединение. Междувременно ЕС се състои от 27 демократични правови държави, които са свързани в ясно регулирана общност.

Как точно може и трябва да се постигне мирът, е въпрос на обществен дебат. В близкото минало в Германия и Европа военните операции са крайно спорни: като се започне от операцията в тогавашната Югославия, двете войни в Ирак, и се стигне до операцията в Афганистан, дискусията редовно се разпалва от въпроса за „пазителя на мира Европа".

Ясно е, че, от гледна точка на социалната демокрация, мирното съжителство е решаваща предпоставка, за да може изобщо съвместно да се постигне осъществяването на основните ценности и основните права. Социалната демокрация може да се развие, само ако се гарантира мирът, това ще рече директно защитата на живота.

Ето защо, за една Европа на социалната демокрация трябва да важи следното:

- В своето естество държавите от Европейския съюз са мирни, предимно гарантирани от правова сигурност и социален мир.
- Между държавите от Европейския съюз цари мир и те общуват помежду си без употреба на сила.
- Във външните си отношения Европейският съюз също действа мирно и с претенцията за по-мирен свят.

Демокрация

В работническото движение ясната взаимовръзка на демократичното участие и съдействие със социалните права и социалната еманципация е формиращ мотив от самото начало. Не е изненада, че актьори на социалната демокрация и на международно и европейско ниво призовават за демократични принципи още отрано. Още през 1951 г. Социалистическият интернационал формулира следното:

Социалистите се стремят с демократични средства към едно ново свободно общество. Няма социализъм без свобода. Социализмът може да бъде осъществен само чрез демокрацията, а демокрацията може да бъде извършена само чрез социализма [цит. по: Dowe/Klotzbach, 2004: 269].

Социалдемократите се ангажират съответно рано за прекия избор на Европейския парламент. Известното изказване на Вили Бранд „Искаме да имаме кураж за повече демокрация" от неговата правителствена декларация от 1969 г. се отнася за европейското ниво.

Демокрация: цел и принцип на действие

От гледна точка на социалната демокрация, осъществяването на демократични принципи в държавата и обществото обаче не е само цел, към която трябва да се стремим. Тя е също и принцип, който определя действията. Затова самите действия за постигане на целта „демокрация" трябва винаги да бъдат демократични. Демокрацията трябва да се изразява в процеса и в резултата.

Днес искането за демокрация е по-актуално от всякога и на европейско ниво. Според Евробарометър, представително запитване сред гражданите на Европейския съюз, 50% са предимно доволни от демократичното състояние на ЕС. Все пак обаче, 35% не са особено или изобщо не са доволни [Eurobarometer, 2010a: 109].

Все повече сфери на живота се докосват от европейски решения. Ние искаме да създадем Европа на гражданите. Ние искаме да проявим кураж за повече европейска демокрация [Hamburger Programm, 2007: 27].

Ето защо, за една Европа на социалната демокрация трябва да важи следното:

- Строежът, структурите и институциите на Европейския съюз съответстват на демократични принципи. Водещ пример е политически съюз, който дава на всички европейски граждани права за демократично участие във вземането на решения.
- Политическата власт на Европейския съюз е легитимирана от избирателите.
- Чрез прозрачна европейска политика и укрепване на европейска общественост европейските процеси стават разбираеми, а демократичният контрол и участие се издигат. Европеизацията на националните медии и изграждането на европейски медии, организации на гражданското общество, социални партньори, но също така и силни европейски партии са от голямо значение за това.
- Европа е не само проект на политически елити, а се крепи от мнозинството от нейното население.

Свобода от мизерия

Благоденствие

„Човекът", така го формулират пактовете на ООН, трябва да живее „свободен от страх и мизерия". Там конкретно се описва целта за „постоянно икономическо, социално и културно развитие и продуктивна пълна заетост".

Свободата от мизерия задължително предполага минимално материално обезпечение. Трябва да е гарантирана минимална степен на благоденствие, за да може всеки да упражнява основните си права.

В случая, от една страна, става въпрос за индивидуалното благоденствие на всеки отделен човек. От друга страна, става въпрос за благоденствие на цялото общество, за да бъдат налице достатъчно ресурси за задачите, които демократично могат да бъдат дефинирани като обществени задачи.

Една известна степен на благоденствие е важна основа за свободно, справедливо и солидарно общество. Чрез висока производителност и създаване на стойност могат да бъдат създадени свободни пространства за обществено благоденствие. Чрез съответно преразпределение от него може да възникне и индивидуално благоденствие.

Допълнителна литература: ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 2. Глава 4.3.

Тя [ГСДП] се застъпва за създаването на европейската икономическа единица, станало задължително поради икономически причини, за изграждането на Съединени европейски щати, за да може по този начин да се постигне солидарността на интересите на народите на всички континенти [Хайделбергска програма от 1925, цит. по: Dowe, Klotzbach, 2004: 203].

Исторически може да се види, че във фазите на икономически растеж разпределението на създадения социален продукт често е било по-справедливо, отколкото във фази на спад. Следователно, растежът и благоденствието подпомагат осъществяването на горепосочените ценности и цели на социалната демокрация.

Взаимовръзка: подобрение на благоденствието и одобрение на ЕС

Ако благоденствието се разгледа по отношение на европейската интеграция, се вижда и друга важна за социалната демокрация взаимовръзка: ако идеята за обединението на Европа е била свързана с подобрение на благоденствието, то се е подкрепяло и се подкрепя от гражданите на Европа в особена степен [вж. Noll, Scheuer, 2006: Eurobarometer, 2008: 15].

Разбира се, важно при искането за благоденствие и растеж е, че те не бива да бъдат слепи за социалните, екологичните или обществените интереси. В този смисъл става въпрос за качествен растеж.

Ето защо, за една Европа на социалната демокрация трябва да важи следното:

- Европейската интеграция допринася за насърчаване на благоденствието и растежа.
- Благоденствието и растежа се използват за добруването на хората и служат на дееспособна държавност, ефективни социални системи за обезпечаване на елементарни житейски рискове, високо образователно и обществено осигуряване на нуждите за съществуване.
- Благоденствието се постига чрез качествен растеж.

Европа създаде най-големия вътрешен пазар в света и въведе с успех единна валута. Това беше в интерес на гражданите на Европа. Но нито в Германия, нито в Европа ще приемем като нещо естествено това, че от пазарното стопанство произлиза пазарно общество [Hamburger Programm, 2007: 28].

Социална равнопоставеност

Всеки, който взема насериозно основните ценности и основните права на социалната демокрация, трябва да се стреми към политика за Европа, която е белязана от социална равнопоставеност. Не само основните ценности справедливост, свобода и солидарност внушават това, но също и формулираните в пактовете на ООН основни права.

Те призовават например към „приемливи условия на живот", също така гарантиране на работни условия за жените, не по-лоши от тези на мъжете, към равен труд - равна заплата, осигуряване на „достатъчно храна, облекло и жилище", „право на образование", а с това и гарантиране „пълното развитие на човешката личност".

Социално гражданство

Социалната демокрация се стреми към общество със социално гражданство, в което всеки индивид получава гаранция за материално обезпечен достоен живот, за да може, независимо от успеха на пазара, да участва в обществения и демократичен живот.

Взаимовръзка: социална равнопоставеност и демокрация

Социалната равнопоставеност е важна не само от позицията на социалната демокрация, но и от гледна точка на теорията за демокрацията изобщо: множество изследвания потвърждават, че взаимовръзката между представите за демокрация, т.е. равенство в гражданско и политическо отношение, и материалните, както и социалните въпроси, се възприема чувствително от населението.

Това става ясно в изследването на Фондация Фридрих Еберт за демокрацията и доверието в демокрацията [Embacher, 2009]. На въпроса за най-важните елементи на демокрацията 74% от запитаните описват „равенството пред закона" като „много важно". Като втори по важност елемент на демокрацията се посочва: „социалната справедливост". 67% от запитаните изтъкват, че това е „особено важно", 32% считат това за „важно". „Равните житейски шансове за всички хора" се оценяват също като централен признак на демокрацията.

От гледна точка на населението, очевидно съществува тясна връзка между социалните и материални въпроси и демокрацията. Без минимална степен на материално равенство, демокрацията не е възможна. Ако неравенствата са прекалено големи, тогава демокрацията е застрашена.

Допълнителна литература:

EMBACHER, Serge 2009. Demokratie! Nein danke? Demokratieverdruss in Deutschland. Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.). Bonn, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., 2009.

Освен това, демокрацията и справедливото разпределение на блага и достъпът до тях са свързани и процесуално: само когато обществените преговори за разпределението се водят демократично, може да се говори за справедливо разпределение.

С тези два мотива (ценностна ориентация и демокрация) актьори на социалната демокрация се ангажират за социална равнопоставеност в Европа.

Бранд: не само „Европа на бизнеса"

Така например, Вили Бранд призовава Европейската общност (ЕО) да не бъде само „Европа на бизнеса" [SPD, 1971: 14], а да разшири и социалната интеграция: „Целта трябва да бъде превръщането на Европейската общност [...] в социално най-прогресивния регион в света" [SPD, 1971: 14].

Ето защо, за една Европа на социалната демокрация трябва да важи следното:

- Социалната равнопоставеност се насърчава от Европейския съюз и отвъд регионални и национални граници.
- Наред с икономическия и валутен съюз, европейският социален съюз се превръща в равноправна съставна част на европейското обединение.
- Европейският социален съюз създава задължителни общи стандарти и правила за социална равнопоставеност и при това се съобразява с различните национално-държавни традиции и системи.

Едва, когато в своето ежедневие гражданите изживяват Европейския съюз не само като свободолюбива пазарна икономика с острия вятър на глобализацията, а също и като гарант на социална сигурност, те ще развият чувство за европейска принадлежност [Schwan, 2010: 59].

Устойчивост

На европейско ниво устойчивостта има екологично, икономическо и социално измерение.

Корените на понятието „устойчивост" се крият в лесовъдството

Често с устойчивостта на първо място се свързват екологични въпроси. Действително първите разсъждения за устойчивост са породени от икономически съображения. Понятието „устойчивост" произхожда първоначално от лесовъдството: през 18-ти век ученът-лесовъд Георг Лудвиг Хартиг призовава от горите да се отсичат максимум толкова дървета, колкото след това ще пораснат отново.

Екологична устойчивост днес означава запазване на околната среда, като решаваща жизнена основа за следващите поколения, възможно най-непокътната. Затова важни аспекти са запазването на ресурсите, защитата на климата, защитата на видовете и ограничаването на замърсяването на околната среда.

През 1983 г. тази мисъл е подхваната от създадената от Организацията на обединените нации Комисия Брундланд (наречена на бившата министър-председателка на Норвегия). Тя отбелязва: „Устойчиво е онова развитие, което задоволява потребностите на настоящето, без да рискува бъдещите поколения да не могат да задоволят своите собствени потребности" [цит. по: Hauff, 1987: 46][8].

Екологичните въпроси изискват европейско сътрудничество

Екологичните въпроси безспорно се нуждаят от европейско сътрудничество. От една страна, климатичните промени, но и наводненията и емисиите, не спират на границите. Единни стандарти на европейско ниво могат да предотвратят конкуренция за занижаване на екологичните изисквания за сметка на природата. В случая Европа може да служи като пример за други региони.

От друга страна, една модерна енергийна политика например може да бъде успешна преди всичко тогава, когато всеки регион допринесе със своите специфични силни страни и ресурси: Скандинавия например с енергията от ВЕЦ, Източна Европа със слънчева енергия, а крайбрежните страни с приливни и вятърни електроцентрали.

Ето защо, за една Европа на социалната демокрация трябва да важи следното:

- Европейският съюз допринася за едно развитие, устойчиво в социално, икономическо и екологично отношение.
- Той защитава естествените жизнени основи в рамките на своите граници и се стреми към тях и във външните си отношения.

Предизвикателствата към опазването на околната среда не спират на националните граници. Ето защо, борбата с промяната в климата и нейните последици може да бъде успешна само когато работим заедно за същите цели [SPE, 2009: 17].

8 Наред с екологичното, понятието „устойчивост" има също икономическо и социално измерение. Повече за това вж. във: ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 2. Гл. 4.3. Икономическо-политически принципи. С., 2011.

2.5. Социалната Европа

Следователно, мир, демокрация, благоденствие, социална равнопоставеност и устойчивост са петте европолитически принципа на социалната демокрация.

Мир и демокрация като основа

От гледна точка на социалната демокрация, мирът и демокрацията формират основата на европейския проект. Те са предварителното условие за европейско развитие, което изобщо дава възможност за благоденствие, социална равнопоставеност и устойчивост.

Баланс между благоденствие, социална равнопоставеност и устойчивост

Стремежът към благоденствие, социална равнопоставеност и устойчиво развитие, от своя страна, трябва да бъде равноправно уравновесен на едно второ ниво. Само когато трите принципа се съблюдават в еднаква степен, европейският проект може да бъде успешен от гледна точка на социалната демокрация.

Предварителното условие за мир и демокрация се споделя почти без разлика и от други утвърдили се политически течения в Европа, във всеки случай с много различно разбиране и теоретична ориентация – равноправието на благоденствие, социална равнопоставеност и устойчивост обаче не. Вместо това, извън социалната демокрация преобладава фиксирането върху само един от тези три принципа.

Допълнителна литература: ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 2. Глава 3.2.

Гореспоменатата „Теория на социалната демокрация" от Томас Майер прави разлика между два основни типа демокрация: модела на социална демокрация и този на либертарна демокрация. Съществен отличителен критерий между двата модела е въпросът как се определя разбирането за негативни и позитивни права и свободи.

На базата на това различаване с помощта на петте европолитически принципа могат да се различат също така два модела на Европа: социална Европа срещу либертарна Европа.

Два модела на Европа: социална срещу либертарна Европа

Социалната демокрация и либертарната демокрация са идеални типове от политическата теория. Също както една чисто социална или чисто либертарна Европа, те не могат да бъдат открити в чиста форма в практиката. Добре е обаче да си припомним различните модели на демокрация, за да можем да изясним собственото си становище.

Общи корени

Както либертарната, така и социалната демокрация се позовава на модела на либерална демокрация, а с това и на общи корени:

- правово-държавна и плуралистична демокрация,
- конституционна обвързаност на политическата власт,
- национален суверенитет, организиран по демократичен мажоритарен принцип.

Разлики: отношение между позитивни и негативни права и свободи

На първо място, те се различават що се отнася до отношението между позитивните и негативните права и свободи. Либертарната демокрация изхожда от това, че осигуряването на позитивни права и свободи ограничава и, в крайна сметка, може дори да разруши негативните права и свободи. Социалната демокрация, от своя страна, изхожда от това, че негативните и позитивните права и свободи трябва да бъдат зачитани в еднаква степен, ако те трябва да важат формално и да действат реално за всички.

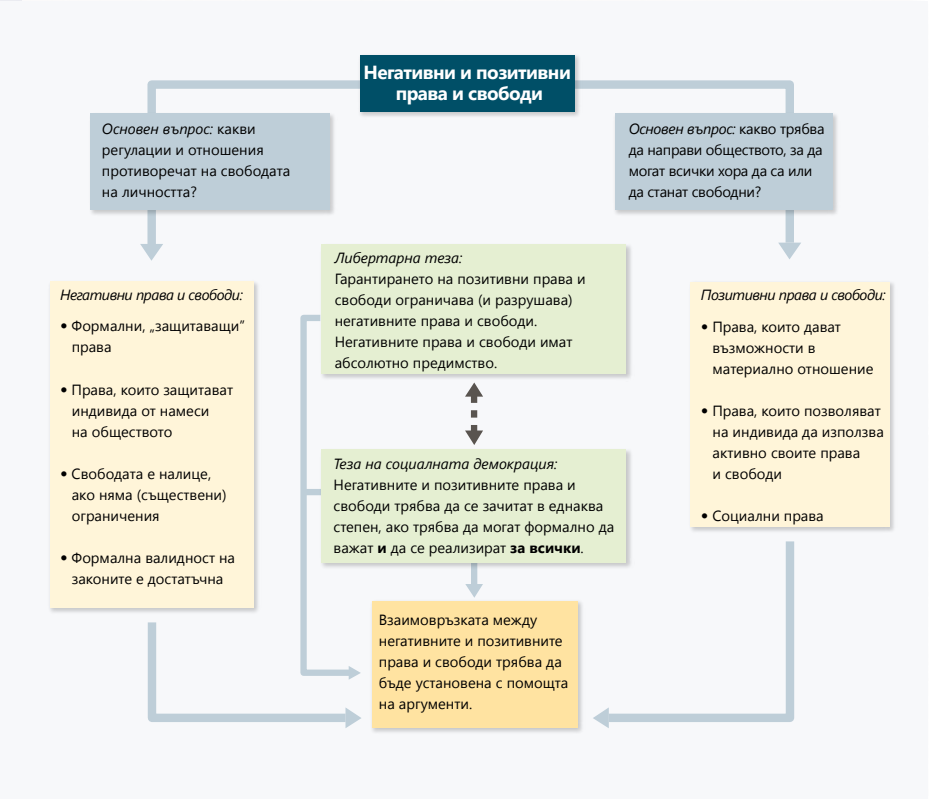

Фиг. 3: Негативни и позитивни права и свободи

Два примера обясняват защо това е така. От либертарна гледна точка е достатъчно, когато държавата не прави нищо, за да ограничи свободата на отстояване на мнение, въздържа се например от цензура на печата. От гледна точка на социалната демокрация обаче, държавата трябва да направи още една решителна крачка по-нататък и също активно да насърчава реалната и равна възможност за изразяване на мнение. Към това спада и това всички хора да имат равен достъп до информация и да получат образование, за да могат въобще да си изградят мнение.

Разлики в разбирането за пазара

В тази връзка, друга съществена разлика между социалната и либертарната демокрация е различното разбиране за пазара. Либертарната демокрация разбира пазарите като израз на свободата и затова се стреми към един саморегулиращ се пазар.

Обратно на това, социалната демокрация изтъква, че напълно свободните пазари могат да доведат до нежелани за цялото общество резултати. Кризата на финансовите пазари от 2008 г. е добър пример за това:

> *За нас пазарът е необходимо средство, което превъзхожда другите стопански форми на координация. Но оставеният на самотек пазар е сляп в социално и екологично отношение. Сам по себе си, той не е в състояние да осигури публичните блага в необходимия обем. За да разгърне своята позитивна ефективност, пазарът се нуждае от правилата на санкциониращата държава, действени закони и честно ценообразуване* [Hamburger Programm, 2007:17].

Ако тези разсъждения се пренесат на европейското ниво, с аналогични понятия може да се говори за една либерална Европа като обща основа и за полюсите на една социална и една либертарна Европа.

Съответно, либерална Европа се отличава с акцептирането и утвърждаването на мир и демокрация, т.е. обобщено със следните характеристики:

- Мирни вътрешни и външни отношения
- Правова сигурност
- Демократични избори
- Демократични структури и институции

С тези точки ще се съгласят както представители на социална, така и представители на либертарна Европа. Докато социална Европа обаче се ориентира в голяма степен към принципите за благоденствие **и** социална равнопоставеност **и** устойчивост, защитниците на либертарна Европа ще се ограничат преди всичко до едностранното насърчаване на благоденствието в смисъла на насърчаване на икономическия растеж. С това абстрактно се посочват полюсите на едно възможно развитие на Европа.

> *Ние сме на кръстопът: или ще създадем социална Европа, или Европа на общия пазар ще загуби сплотеността си. Тук също важи: свобода или подчинение. Или европейците ще успеят заедно да формират политически житейските си отношения, или Европа ще се подчини на анонимни пазарни механизми и ще загуби хората, които не могат да се чувстват като у дома си в Европа* [Schwan, 2010: 59].

Негативна и позитивна интеграция

Въпросът дали една социална Европа ще успее зависи от това доколко ще бъде възможно така наречената **негативна интеграция** да бъде допълнена от **позитивна интеграция**. Негативна и позитивна интеграция са две специални и ключови понятия на изследването на развитието на Европейския съюз.

Като негативна интеграция се определят регулирания, **създаващи пазари.** С негативна интеграция се свързва уеднаквяването на различни национално-държавни регулирания в смисъла на постепенно премахване на тези регулирания[9].

Негативна и позитивна интеграция	
Негативна интеграция	Създаващи пазари регулирания, например премахване на търговски ограничения
Позитивна интеграция	Коригиращи пазари регулирания, например създаване на нови стандарти

В хода на европейската интеграция стъпки за негативна интеграция се правят преди всичко във връзка с валутния и икономическия съюз.

9 Вж. с. 61

Премахването на вътрешноевропейски мита е добър пример за негативна интеграция. Като позитивна интеграция се определят **коригиращи пазари** регулирания. С позитивната интеграция се свързва обикновено създаването на нови общи стандарти[10].

Антидискриминационната директива, която води в Германия до Общия закон за равно третиране, е пример за позитивна интеграция. Във всички държави от ЕС тя поражда нов общ минимален стандарт за защита от дискриминация.

Дисбаланс между негативната и позитивната интеграция

Развитието на Европейския съюз се характеризира с дисбаланс между негативната и позитивната интеграция. Стартирал с идеята за общ пазар, на преден план в Европейския съюз в началото стои премахването на търговски бариери.

Те са по-лесни за реализиране също и заради това, че на различните етапи на договаряне за решения в областта на икономическата политика винаги са предвидени по-опростени процедури и по-лесни за постигане мнозинства.

Негативната интеграция е ускорена не на последно място и от снабдената с компетенции в тази област Европейска комисия и решения на Европейския съд.

Политически области, които са от голямо значение за осъществяването на социална демокрация, като управление на икономиката, социална политика, политика на пазара на труда, екологична политика или организация на трудовите отношения, подлежат от своя страна на принципа за единодушие.

Либертарна Европа

Ако тези разсъждения се обобщят, либертарна Европа съответно ще се отличава със следните дадености:

- Преимущество на икономическия прогрес пред социалния и екологичния прогрес
- Преимущество на негативната пред позитивната интеграция
- Преимущество на пазарните свободи (свободно движение на стоки, услуги, капитали и хора) пред социалните основни права

10 Вж. с. 70

За разлика от нея, социална Европа се характеризира с:

- равнопоставеност на принципите благоденствие, социална равнопоставеност и устойчивост на основата на мир и демокрация
- Едновременност и равнопоставеност на негативна и позитивна интеграция
- Европравното равно третиране на социални основни права и икономически основни свободи
- Ангажимент на институциите на Европейския съюз за социален прогрес, например под формата на проучване на социалното въздействие.

Социална Европа би смекчила дисбаланса на средствата, особено между социалните партньори, т.е. работодатели и работници. Стачното право на синдикатите, свободното сдружаване и автономията на колективното трудово договаряне, но също и правата на националните държави, например за издаване на закони за придържане към колективния трудов договор, биха били предоставени в пълен обхват.

Шансовете за социална Европа

Следователно, какви са шансовете за една социална Европа?
Дълго време има надежда, че в дългосрочен план икономическата интеграция автоматично ще доведе и до политическа интеграция. Прехвърлянето на социалнополитическа компетенция на европейското ниво тогава щеше да е само една следваща логична стъпка.

Въз основа на принципно различните представи, постигането на прогрес в тази област обаче в действителност е по-трудно.

От една страна, това се дължи на съответните различни партийнополитически мнозинства в страните-членки. В периоди с преобладаващо консервативни европейски правителства преди всичко се ускорява негативната интеграция. Това обстоятелство обаче не се компенсира и в периодите с предимно социалдемократично управлявани страни [вж. Manow u.a., 2004].

Освен това, роля играят различни национални особености. Примерно, в Германия, Франция и Великобритания вече има много различни социално-държавни убеждения, с разширяването с южноевропейските, а след това и източноевропейските държави, спектърът още веднъж става по-цветен (вж. Глава 6).

Допълнителна литература:
EPPLER, Erhard 2010. Epochenwende. Über die Notwendigkeit des Aufbaus einer sozialen Demokratie in Europa. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)

Три научни посоки

Независимо от толкова прекалено оптимистични и песимистични становища за Европейския съюз, в научния дебат днес се различават три аспекта за бъдещето на социална Европа [вж. Meyer, 2005: 373]:

- Песимистичната перспектива
- Оптимистично гледище
- Умерено оптимистично очакване

Песимистите

Песимистичната перспектива защитава аргумента, че социална Европа би била институционално невъзможна, а също и политически нежелана. С това тя, в края на краищата, би била неправдоподобна. Нейните поддръжници исторически се позовават на стартовата точка на Съюза като общ пазар и на прекалено различните социалнополитически системи и икономически ресурси в държавите-членки на Европейския съюз.

Оптимистите

Оптимистичната позиция приема, че от проблемите на негативната интеграция се получава значителен натиск и за стъпки за позитивна интеграция. Постепенно социалнополитическите компетенции щели да се прехвърлят върху Европейския съюз без на този процес принципно да се поставят граници. Във взаимодействието между национални държави и нивото на ЕС, социална Европа щяла да се превърне в система на няколко нива.

Умерените оптимисти

Умерено оптимистичното очакване изхожда в края на краищата от това, че позитивната интеграция принципно ще бъде възможна само до една определена точка. Но тази точка все още далеч не била достигната, а оставащите пространства за действие определят в крайна сметка все пак като цяло позитивното очакване.

Развитието е открито

Следователно, въпросът как ще се развие Европейският съюз, остава открит. Както стана ясно, за осъществяването на социална демокрация Европа предлага значителни възможности с Европа, в нея и извън нея. Все пак, проучванията на Евробарометъра показват, „че като тенденция европейците предпочитат по-скоро „социален", отколкото „либерален" подход за решаване на социални и икономически проблеми" [Eurobarometer, 2010b: 99]. При подкрепата и формирането на европейския проект е необходимо да се извършват допълнителни интеграционни стъпки с фокус върху основните ценности, основните права и европолитическите принципи на социалната демокрация.

За да може Европа да получи повече социалдемокрация, нека изградим една дееспособна европейска социалдемокрация [Eppler, 2010: 10].

3. ЕВРОПА ДНЕС: КАК ВЪЗНИКВА И КАКВА Е

В тази глава

- се представят важни основни етапи в историята на европейското обединение;
- се скицира динамиката на процеса на интеграция;
- обяснява се непрекъснатата борба на силите между междудържавни усилия и запазване на национална държавна власт;
- се показва как ЕС функционира във важни области;
- се дискутират проблемите и дефицитите на днешния ЕС в тези области, от гледна точка на социалната демокрация.

Европа е комплексна структура, формирала се за повече от половин век.

Много своеобразности в европейската конструкция могат да бъдат разбрани едва в контекста на нейното възникване. Поради тази причина най-напред ще направим кратък преглед на най-важните етапи в процеса на европейска интеграция.

Историята на Европа: кратка ретроспекция

Ние не обединяваме държавите, ние обединяваме хората (Jean Monnet).

С тази фраза Жан Моне, един от основателите на европейското обединение, проектира визията на обединена Европа. След ужасите на двете световни войни, чрез помиряването на враждуващи в миналото държави трябва да бъде създадена основа за траен мир в Европа. С това европейското обединение първоначално е проект за мир.

Основният камък за осигуряването на мир в Европа е положен през 1951 г. с Договора от Париж за създаване на Европейската общност за въглища и стомана (ЕОВС), така наречения Монтански съюз. Шестте държави-основателки Франция, Федерална Република Германия, Италия, Холандия, Белгия и Люксембург се споразумяват в бъдеще да управляват съвместно двата важни за войната сектора въглища и стомана.

Допълнителна литература:
BRUNN, Gerhard 2008. Kleine Geschichte der Europäischen Union. Von der Europaidee bis zur Gegenwart. Münster, 2008.

Жан Моне (1888-1979) е френски политик, съосновател на ЕОВС и първи президент на така наречения Върховен орган (1952-1954). Заедно с Робърт Шуман (вж. с. 146), той е считан за „баща-основател" на европейското обединение.

Необичайното в това сътрудничество е, че със създаването на така наречения Върховен орган възниква нова, висша инстанция, снабдена с правно задължителни компетенции спрямо шестте държави. С това шестте държави доброволно отстъпват на едно ново ниво правата на национален суверенитет.

С Монтанския съюз обаче се полага не само основния камък за осигуряването на мир в Европа, но същевременно се създават важни предпоставки за по-късната Икономическа общност (ЕИО) и за общия европейски пазар.

Четири принципа на общия пазар

С Договорите от Рим от 1957 г. шестте държави се споразумяват за четири основни принципа на общия пазар. Според тях, в рамките на общия пазар трябва без ограничения да могат да се движат

- стоки,
- хора,
- капитал,
- услуги[11].

Определянето на тези четири свободи има широки последствия. Защото тяхното осъществяване се нуждае от митнически съюз. Това означава постепенното премахване на търговски бариери между държавите, въвеждане на външно мито, както и установяването на обща търговска политика. С това процесът на европейска интеграция в последствие развива напълно собствени динамики.

Английският израз „spill over" тук означава „преливане"

Динамиката е повлияна от три фактора. Процеса на интеграция е ускорен, първо, от така наречените ефекти на преливането (spill over) и, второ, от инициативата на новосъздадените в рамките на интеграцията органи. Процесът на интеграция се забавя от опитите на националните държави да си върнат или запазят влиянието.

11 Вж. Глава 3.2.

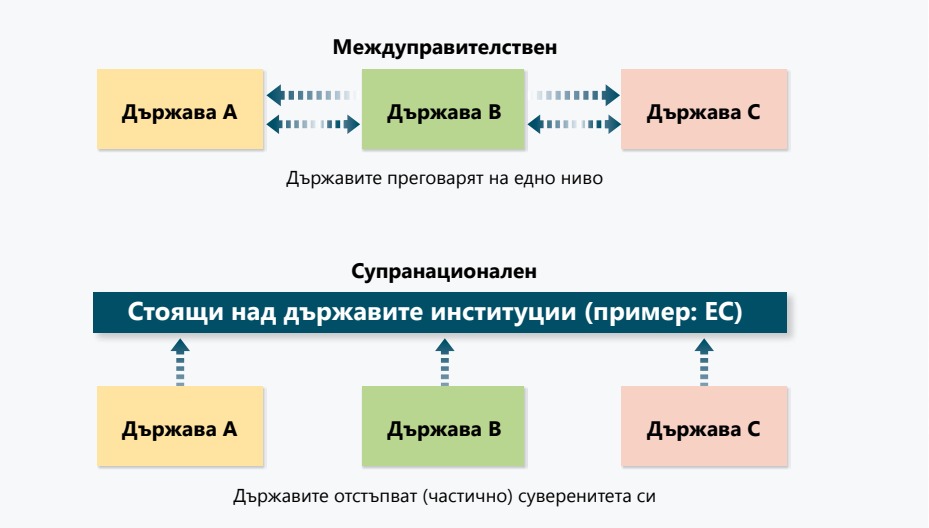

Фиг. 4: Сравнение на понятията „междуправителствен" и „супранационален"

Ефекти „Spill over"

За спил овър се говори тогава, когато супранационализирането на една политическа област води до развиването и в други области на тенденция за пренасяне на общностно равнище. Така например, основният принцип на свободното движение на капитали подпомога развитието на обща валутна политика и в крайна сметка води до въвеждане на еврото.

Допълнителна литература: HÜTTMANN, Martin Große, WEHLING, Hans-Georg 2009. Das Europalexikon: Begriffe. Namen. Institutionen. Bonn, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., 2009.

Много удачен пример за борбата на националните държави за запазване на националния суверенитет е Люксембургският компромис:

Като **Люксембургски компромис** се определя една декларация на шестте държави от ЕИО от 1966 г., която слага край на кризата на „политиката на празното кресло". Като протест срещу въвеждането на гласуването с мнозинство от средата на 1965 г., Франция не участва в заседанията на Съвета на министрите на ЕИО, като по този начин го прави неспособен да взема решения. В Люксембургския компромис страните-членки се споразумяват по въпроси, които засягат много важни интереси на един от членовете, да се стремят винаги към решение с взаимно съгласие в Съвета. В следствие на това, Франция се завръща на масата на преговорите. Докато през следващия период някои страни-членки се позовават на Люксембургския компромис, през последните години той не е бил прилаган повече [Hüttmann, Weihlung, 2009: 234, с малки изменения].

Значението на новосъздадените органи

Пример за значението на новосъздадените органи, преди всичко на Европейския съд и Европейската комисия, е популярното решение в случая „Коста срещу E.N.E.L." от 1964 г.

В спор за национализирането на италиански електрически компании Европейският съд налага преимуществото на европейското право над националното.

Задълбочаването на европейската интеграция е съпътствано от нейното разширяване.

Разширяването на ЕС: от 6 на 27

След 1973 г., годината на първото ѝ разширяване, до 2007 г. Общността се увеличава на 27 държави-членки. До днес не може да се предвиди колко още държави ще се присъединят. Най-известният, но също така и най-спорният кандидат в момента е Турция[12].

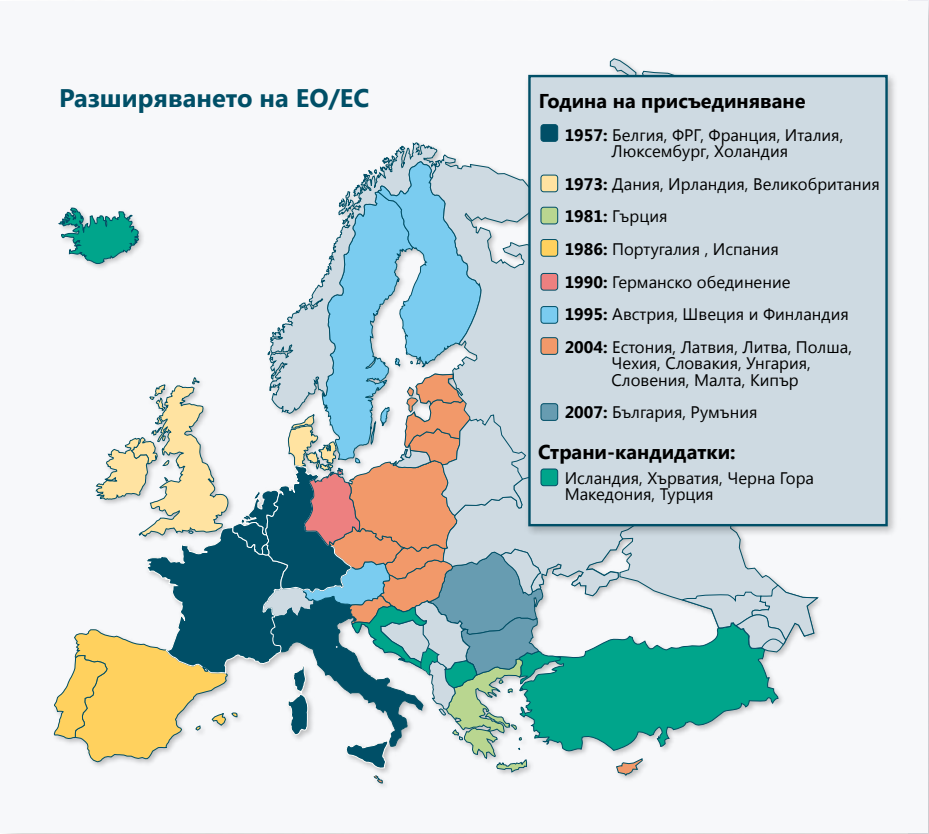

Фиг. 5: Преглед на разширяването на ЕО/ЕС

12 Вж. Глава 4.5.

70-те години: „евросклероза"

През 70-те и в началото на 80-те години процесът на интеграция е белязан предимно от застой. Завръщането на страните-членки към национални стратегии за справяне с икономическата криза на 70-те години прави това очевидно. Бедните на интеграционен прогрес години получават изразителното прозвище „евросклероза".

Все пак, през това време има и значителни промени: това са преди всичко въвеждането на пряк избор на Европейския парламент през 1979 г. и разпростиране на сътрудничеството в други области (така например във външната или в екологичната политика).

1986 г.: Единният европейски акт

Нов тласък дава едва приемането на Единния европейски акт (ЕЕА) през 1986 г. ЕЕА улеснява напредъка както на по-късната политическа интеграция, така и на икономическия и валутния съюз.

Маастрихт 1992 г. и Амстердам 1997 г.

Двете, направени малко след това, ревизии на договора от Маастрихт (1992 г.) и Амстердам (1997 г.) са, от една страна, резултат от наново предизвиканата от ЕЕА интеграционна динамика. От друга страна, те са израз на все по-трудно ставащото постигане на консенсус сред вече 12, респ. 15 страни-членки.

Единен европейски акт (1986 г.)

- първи стъпки за създаване на вътрешен пазар
- засилване на ролята на Европейския парламент
- разширяване на гласуването с мнозинство в Съвета
- разпростиране на сътрудничеството в други области на политиката

Договор от Маастрихт (1992 г.)

- създаване на Европейския съюз, споразумение за икономически и валутен съюз
- въвеждане на съюзното гражданство
- протокол за социалната политика
- по-нататъшно засилване на Парламента

С Договора от Маастрихт (1992 г.) се прави решаващата стъпка към политически съюз, като с нея се създават Европейският съюз като върховно обединение за Европейските общности, Общата външна политика и политика на сигурност (ОВППС) и общата политика в областта на правосъдието и вътрешните работи.

Все повече области на политика са включени в интеграционния процес, във все повече случаи решенията, гласувани с мнозинство, се реализират. На този фон различните представи между страните за бъдещата форма на ЕС стават все по-явни.

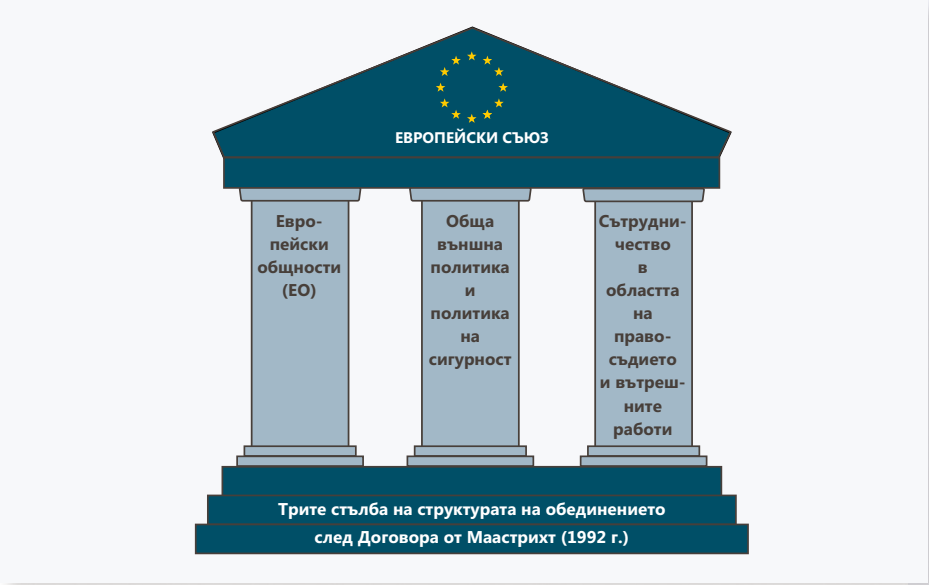

Фиг. 6 Структура на Европейския съюз

Същевременно обаче, държавните и правителствени ръководители съзнават, че досегашните ревизии на Договора (от Маастрихт 1992 г., Амстердам 1997 г. и Ница 2000 г.) не могат да осигурят в достатъчна степен дееспособността на ЕС в дългосрочен период, особено когато през 2004 г. десет нови страни-членки ще се присъединят към ЕС.

Договор от Амстердам (1997 г.)

- задълбочаване и разширяване на общата политика в областта на правосъдието и вътрешните работи
- значително разширяване на парламентарните правомощия за съвместно вземане на решения
- възможност за гласуване с квалифицирано мнозинство в ОВППС, но също и национално право на вето
- Липса на съгласие за институционална реформа с цел подготовка на разширяването на Изток

Лаекен 2001 г.: създава се Конституционният конвент

За да засилят одобрението на населението по отношение на проекта за европейска интеграция, на срещата на върха в Лаекен (2001 г.) държавните и правителствени ръководители вземат решение за създаване на европейски конвент. Целта му е до 2004 г. да разработи един вид европейска конституция като нова договорна основа на ЕС. Конвентът е съставен от правителствени и парламентарни представители на страните-членки, страните-кандидатки от Източна Европа, както и представители на Европейския парламент и на Европейската комисия.

Работата под формата на конвент цели да формира по-демократично и по-прозрачно по-нататъшното развитие на ЕС. Затова, от една страна, се включват европейски и национални народни представители, от друга страна, има множество форуми за обществени дебати.

2005 г.: Конституционният договор се проваля

Резултат от работата на конвента е договор за конституция на Европа. Той съдържа важни елементи на една европейска конституция. Затова, за разлика от други европейски договори, в някои страни той трябва задължително да бъде потвърден с референдум. Някои страни се решават доброволно на тази стъпка. Въпреки че вече 18 държави са ратифицирали договора, в крайна сметка през 2005 г. той се проваля на два негативни референдума във Франция и Холандия.

Нов, труден опит за реформа на ЕС завършва в крайна сметка с Договора от Лисабон (наречен още договор за реформи). От 1 декември 2009 г. той представлява новата правна договорна основа на Европейския съюз.

Важни промени чрез Договора от Лисабон (в сила от 1 декември 2009 г.):

- Засилване на демокрацията и защитата на основните права (увеличаване на ролята на Европейския парламент и засилване на правата на националните парламенти за съвместно вземане на решения, възможност за европейска гражданска инициатива, правна обвързаност с Европейската харта на основните права)
- Преодоляване на тристълбовата конструкция от Маастрихт: ЕС се превръща в единен правен субект.
- Обсъждането на законопроектите в Съвета в бъдеще трябва да бъде публично
- Въвеждане на така нареченото двойно мнозинство за вземане на решения в Съвета на министрите от 2014 г. (мнозинство на държавите при едновременно мнозинство на населението на ЕС).
- Създаване на поста председател на ЕС
- Създаване на Европейска дипломатическа служба (ЕДС)

Фиг. 7: История на европейските договори

Под-писан	1948	1951	1954	1957	1965	1986
В сила	1948	1952	1955	1958	1967	1987
Договор	Брюкселски пакт	Париж (ЕОВС)	Парижки договори	Римски договори	Договор за сливане	Единен европейски акт
					Европейски общности	
					Европейска общност за атомна енергия (ЕВРАТОМ)	
		Европейска общност за въглища и стомана (ЕОВС)				
					Европейска икономическа общност (ЕИО)	
						Европейско политическо сътрудничество (ЕПС)
	Военен съюз		Западноевропейски съюз (ЗЕС)			

Европа: единствен по рода си проект

Европа като проект

Краткият преглед на важните етапи в развитието на процеса на европейска интеграция показа, че до днес тази Европа е един исторически уникален проект, един проект (от латински "projectum" – хвърлен напред), който от историята на един континент е развил и постоянно доразвива политическа задача за бъдещето. Високата динамика, която Европа разгръща в случая, далеч надвишава класическите форми на международно сътрудничество. Особеността и уникалността на Европа се основават преди всичко на:

- своеобразно съвместно и паралелно съществуване на класическо междудържавно сътрудничество и супранационално, т.е. наддържавно формиране на политиката [вж. Tömmel, 2008],
- бързо разпростиране на сътрудничеството от първоначално един сектор в почти всички области на политиката и едновременно с това тематично разширяване на целите на европейската интеграция,
- огромно географско разширение,
- на нейното открито и гъвкаво развитие, което не протича линейно и абсолютно целенасочено.

Един проект се нуждае от поддръжници. Нуждае се от идеи за по-нататъшно развитие и подобряване. Затова обаче, най-напред той се нуждае от критичен анализ.

В Глава 2 бяха разработени пет принципа на европолитиката на социалната демокрация. Тези пет принципа - демокрация, благоденствие, социална равнопоставеност, устойчивост и мир - трябва да служат и като критерий за следния анализ и за обсъжданите по-късно предложения за реформи.

3.1. Демокрация: институционална структура на ЕС

Многостранна критика към ЕС ...

Успехът и уникалността на проекта за европейски мир са безспорни и въпреки това в медиите и при проучвания често се чуват и критични тонове: ЕС бил прекалено бюрократичен, прекалено недемократичен, прекалено либерален, прекалено мощен или прекалено слаб.

... отчасти в следствие на успеха?

Многостранната критика към Европа може, от една страна, да бъде оценена като успех на процеса на обединение. Така мирът в Европа е издигнат като нещо, което се разбира от само себе си. Съответно критиката може да бъде разбрана също като израз на по-високи изисквания към ЕС.

> *Ако днес обаче кажа на дъщеря ми: „Нуждаем се от Европа, за да няма война", тя ще ме погледне и вероятно ще каже: „Никога не съм и възнамерявала да окупирам Франция". Мирът вече не предизвиква у младото поколение емоционален порив за Европа. Защото те, слава Богу, са сигурни, че този мир не е застрашен* [Gabriel, 2010].

От друга страна, укорът към Европа изглежда посочва действителни нередности и недостатъци в структурата на европейското обединение.

Отчуждение на ЕС от своите граждани?

Изумително е, че въпреки нарастващото политическо значение и подобрените демократични структури днес Европейският съюз изглежда намира по-скоро по-малка подкрепа сред гражданите отколкото в началото на процеса на интеграция.

Какви могат да са причините за дистанцията между ЕС и неговите граждани? Един аспект би могла да бъде комплексността на ЕС, а друг високата динамика на промяната.

Както видяхме в предходната глава, бързото редуване на договори през последните 20 години означава също промени в институционалната структура и в процедурата за вземане на решения. Това затруднява занимаването с темата Европа.

Как изглеждат нещата с упрека за липсваща прозрачност и демократично качество? Нека най-напред хвърлим поглед върху европейските институции и процеси, за да можем да отговорим по-подробно на този упрек.

Нетипично разпределение на властта

Преди това: за разлика от националните политически системи, властта в ЕС е по-скоро нетипично разпределена между отделните органи [вж. Tömmel, 2008]. Сравнението с познати национални политически институции опростява силно действителните дадености, но все пак може да е от полза за едно по-добро разбиране.

Фиг. 8: Връзка между национални и европейски институции

Петте органа на ЕС

Петте органа, които играят съществена роля в процеса на вземане на политически решения на ЕС, са:

- **Европейски съвет**
- **Съвет на ЕС** (наричан още **Съвет на министрите**)
- **Европейска комисия**
- **Европейски парламент**
- **Съд на ЕС**

Европейският съвет

Европейският съвет е вероятно най-известната институция на европейско ниво. Той се състои от държавни и правителствени ръководители от страните-членки и при срещите си на върха получава голямо медийно внимание. Той не участва директно в процеса на вземане на политически решения, а поема висшестояща функция. В Чл. 15 от Договора за ЕС се казва:

Европейският съвет дава на Съюза необходимия тласък за неговото развитие и определя неговите общи политически насоки и приоритети. Той не изпълнява законодателни функции.

С това задача на Европейския съвет е да определя насоките на общата европейска политика и да договаря компромиси между страните-членки при трудни, засягащи основното развитие на Съюза въпроси. Европейският съвет решава например за промени в договора или за приемането на нови членове.

По отношение на задачата му да определя насоките на европейската политика, Европейският съвет се доближава най-много до политическите правомощия на федералния канцлер. За разлика от институцията на федералния канцлер обаче, той е напълно независим от другите органи на ЕС.

Политическото формиране на заложените от Европейския съвет насоки, а с това и същинският процес на вземане на политически решения, се случват във взаимодействието на Съвета на министрите, Европейската комисия и Европейския парламент.

Съветът на министрите

Съветът на министрите (наричан още **Съвет на ЕС**) е съставен от съответните национални ресорни министри. Въпреки че се смята за единен орган, фактически той се състои от множество съвети, респ. разполага с различни съветни формации. Това се дължи на факта, че в зависимост от областта на дейност се срещат съответните национални ресорни министри.

Съветът на министрите поема конкретното формиране на договорените от Европейския съвет насоки. Затова той разполага както със законодателни, така и с изпълнителни функции и трябва да работи в тясно сътрудничество с другите органи (Комисия и Парламент).

Теорията за разделението на властите на Шарл дьо Монтескьо (1689-1755) различава три държавни власти – **законодателна, изпълнителна** и **съдебна.** Законодателната власт отговаря в съществена степен за обсъждането и приемането на закони. Изпълнителната власт е отговорна преди всичко за изпълнението на законите. Съдебната власт съблюдава в рамките на своята юрисдикция спазването на правото и законите.

Всъщност, Съветът е централният орган на ЕС за приемане на решения и законотворчество Все повече обаче той трябва да разделя тази привилегия с Европейския парламент, който постепенно успява да разшири правата си да участва в законодателния процес. Само в малко на брой политически области, като например данъчната политика, както преди, Съветът може да решава сам.

Представителство на страните-членки

В цялостна структура на ЕС Съветът на министрите изпълнява ролята на представителство на страните-членки. Решенията в Съвета на министрите се взимат все по-често с квалифицирано мнозинство. Това означава, че общозадължителни решения могат да бъдат вземани и срещу волята на отделни държави. С това тази част от вземането на решения в Съвета не отговаря на класическата представа за междудържавни преговори, а притежава супранационален характер. Следователно, особеността на Съвета на ЕС се крие в това двойно положение, от една страна, да бъде представителство на национално-държавни интереси, и от друга – да действа като супранационален орган за решаване и посредничество в цялостната структура на Съюза.

	ЕВРОПА			ГЕРМАНИЯ		
	Европейски парламент	Съвет на министрите	Европейски съд	Прави-телство*	Парламент	Федерален конститу-ционен съд
Законо-дателна функция	(X)	X			X	
Изпълни-телна функция		X		X		
Съдебна функция			X			X

*Правителствата на германските провинции участват чрез Бундесрата (Федералния съвет) и в законодателството.

Фиг. 9: Разделение и пресичане на властите в ЕС и Германия

Сравнението е трудно

И тук сравнението с германските политически институции е трудно, тъй като Съветът на ЕС упражнява както изпълнителни, така и законодателни функции. В това отношение задачите му са сходни на тези на Федералното правителство (изпълнителна власт), като отговаря за изпълнението на правни актове. С това, че той решава също така за приемането на закони, той поема и законодателни задачи, които в Германия имат само Бундестагът и с ограничения Бундесратът.

Вероятно най-близко е сравнението на Съвета на министрите с Бундесрата, тъй като в германската двукамарна система последният изпълнява ролята на представителство на провинциите. На първата камара (в Германия Бундестагът) на европейско ниво съответства Европейският парламент. На европейско ниво обаче, втората камара (т.е. Съветът на министрите) има значително повече власт, тъй като той може да приема една част от законите сам.

Разширяването на гласуването с мнозинство в Съвета на министрите улеснява напредъка на европейската интеграция. От гледна точка на теория на демокрацията, на него може да се погледне и критично. Евентуално граждани трябва да живеят с решения, взети от правителства на други страни, в определянето на чийто състав те не са могли да участват. Това е проблематично особено тогава, когато в Съвета има гласувания с мнозинство, които влизат в действие без одобрението на Европейския парламент. Следователно, демократичната легитимация на Съвета на ЕС е само непряка и непълна.

Освен това, до Договора от Лисабон на гражданите е невъзможно да разберат как са гласували министрите им при вземането на решения в Съвета. По този начин отговорността за неприятни решения може да се прехвърли върху други, като обикновено това означа върху „Брюксел", без собствената позиция да може да бъде проверена. Остава да се надяваме, че с публичните гласувания на Съвета и по-голямата роля на парламента в бъдеще тази обичайна практика на прехвърляне на отговорността ще се предотврати.

Основен проблем представлява липсващата европейска общественост. В крайна сметка, участието и контрола на процеса на вземане на политически решения чрез гражданите и медиите са действително възможни само с наличието на демократична общественост.

Допълнителна литератера:
KLEIN, Ansgar u. a. (Hg.) 2003. Bürgerschaft, Öffentlichkeit und Demokratie in Europa. Opladen, 2003.

За дискусия

Решаваща за демократичното участие на гражданите и обществения контрол на политиката е политическата общественост. Помислете как би могла да изглежда една такава демократична общественост в Европа. И как биха могли да бъде постигнати европейската общественост или европеизирането на националните обществености?

Задача: Ако бяхте главен редактор на ежедневник „Европейски новини", кои рубрики би обхващал Вашият вестник?

За да може изобщо да взема решения, Съветът на министрите се нуждае от законова инициатива от Европейската комисия. Защото, сравнен примерно с Бундестага, респ. Бундесрата, той не разполага с правото на законова инициатива. На европейско ниво с това право по принцип разполага само **Европейската комисия.**

Вилхелм Хаферкамп (1923-1995) е немски синдикалист и политик от ГСДП. Председател е на Конфедерацията на германските профсъюзи (КГП) и до 1967 г. оглавява отдела за икономическа политика в централното ръководството на КГП.

През 1967 г. Хаферкамп става първият синдикалист, член на Комисията на Европейските общности, където работи до 1985 г. По негово време като комисар отговаря за енергийната политика, за икономика, финанси и бюджет и за външните отношения, а от 1970 г. е и заместник-председател на Комисията.

Европейската комисия

Както Европейският парламент, така и Съветът на министрите могат да поканят Комисията да открие законова инициатива в определена област. Комисията решава сама дали действително да последва поканата.

Освен това, след Договора от Лисабон Европейската комисия може чрез европейска гражданска петиция да бъде задължена да направи законодателно предложение по определен въпрос.

Двигател на интеграцията

С правото на инициатива Комисията има на разположение политически управленски инструмент, с който да придвижи напред процеса на интеграция.

„Пазителка на договорите"

Наред с изключителното си право на инициатива във всички законодателни процедури, тя поема също и изпълнителни задачи – най-малкото в области на политиката, които са придобили общностен характер. Така например, тя контролира изпълнението и прилагането на европейски правни актове или съблюдава спазването на договорите, което ѝ е донесло прозвището „пазителка на договорите".

Комисията притежава също така представителни функции, например когато представлява Съюза в експертни групи на международни организации (например Световната търговска организация) или сключва търговски спогодби с трети страни. В някои области на политиката тя има само организационно-координационна задача (например в координирането на ЕС в областта на икономическата и социалната политика).

27 комисари

В момента Комисията се състои от 27 комисари (един комисар на страна-членка), които се предлагат от съответните национални правителства. Вътрешно те работят на колегиален принцип, което означава, че всички решенията трябва да бъдат вземани съвместно. В структурата на европейските институции ролята ѝ е белязана както от изобилие от власт, така и от зависимост от Съвета на министрите.

От една страна, като супранационален орган тя е създадена така, че нито зависи от страните-членки, нито се контролира от Европейския парламент. Освен това, в рамките на законодателните и изпълнителните функции разполага с широки политически възможности за управление.

Комисията притежава огромно преимущество в знанията по отношение на начина на функциониране на системата на ЕС и разполага с широкообхватна мрежа от експертни групи. По този начин тя е в състояние да играе интегративна роля в системата на ЕС. Често пъти тя обединява различните интереси още при подготовката на законодателни инициативи и обезпечава намерението си с професионална експертиза [вж. Tömmel, 2008].

От друга страна, Комисията се нуждае от решенията на Съвета на министрите, а все повече и от тези на Парламента. Освен това, за изпълнението и прилагането на европейските предписания и директиви Комисията е зависима от правителствата и администрациите на страните-членки.

Създадена като същински изпълнителен орган, Комисията може да се сравни най-вече с федералното правителство.

Тя обаче нито се избира, нито подлежи на парламентарен контрол. Така тя няма пряка демократична легитимация. Тя е легитимирана само непряко чрез националните представители в Европейския съвет, респ. Съвета на министрите. Междувременно Комисията се нуждае също от одобрение от Европейския парламент.

Европейски парламент

Европейският парламент (ЕП) е съставен от европейските фракции, които произлизат от съответните национално организирани избори за ЕП.

Броят на национално избраните депутати за ЕП се определя в зависимост от броя на населението на всяка страна. При това по-малките страни все пак получават предимство, тъй като при една точна пропорционалност общият брой на евродепутатите би станал прекалено голям. Договорът от Лисабон предвижда от 2014 г. общо 751 евродепутати.

Разпределение на местата по страни (към 2010 г.)

Белгия	22	**Холандия**	25
България	17	**Австрия**	17
Дания	13	**Полша**	50
Германия	99	**Португалия**	22
Естония	6	**Румъния**	33
Финландия	13	**Швеция**	18
Франция	72	**Словакия**	13
Гърция	22	**Словения**	7
Ирландия	12	**Испания**	50
Италия	72	**Чешка република**	22
Латвия	8	**Унгария**	22
Литва	12	**Обединено кралство**	72
Люксембург	6	**Кипър**	6
Малта	5	**ОБЩО**	736

Въз основа на сходни идеологически убеждения в рамките на ЕП, избраните евродепутати от различните страни-членки се обединяват във фракции.

Следователно, една фракция се формира от различни нации. Това води дотам, че в политическите си убеждения европейските фракции са значително по-хетерогенни отколкото например националните фракции.

Катарина Фоке (*1922 г.в Бон) е германски политик и дългогодишен член на ГСДП. ОТ 1972 до 1976 г. е Федерален министър по въпросите на младежта, семейството и здравеопазването. През 1979 г. се кандидатира на първите преки избори за ЕП и е негов член до 1989 г. Политическите й акценти са работата за сливането на Европа и подобряване на отношенията между Севера и Юга. Поради тази причина в обществеността е характеризирана още като „Мис Европа".

Така например, в „Прогресивния алианс на социалистите и демократите" могат да бъдат открити френски социалисти наред с британски лейбъристи и германски социалдемократи.

Въпреки различния национален произход, обаче, в поведението си на гласуване евродепутатите се освобождават от националните интереси и гласуват съобразно позициите на съответните фракции [Noury, 2002].

Разпределение на местата в ЕП за периода 2009-2014 г.

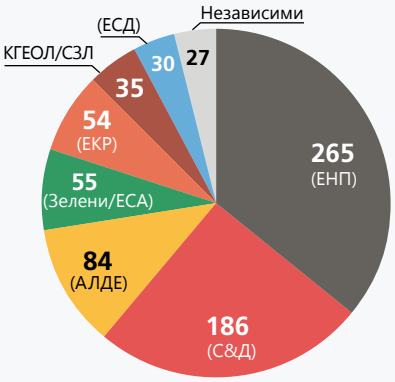

ЕНП: Група на Европейската народна партия; вкл. ХДС и ХСС

С&Д: Прогресивен алианс на социалистите и демократите; вкл. ГСДП

АЛДЕ: Алианс на либералите и демократите за Европа; вкл. СвДП

Зелени/ЕСА: Група на Зелените/ Европейски свободен алианс; вкл. Съюз 90/Зелени

ЕКР: Европейски консерватори и реформисти

КГЕОЛ/СЗЛ: Конфедеративна група на Европейската обединена левица - Северна зелена левица; вкл. „Левицата"

ЕСД: Европа на свободата и демокрацията

Източник: <www.europarl.europa.eu> (към 9.12.2010 г.)

Фиг. 10: Разпределение на местата в Европейския парламент

Европейският парламент е единственият пряко избиран от гражданите орган на Европейския съюз. Най-удачно е сравнението с германския Бундестаг – най-малкото по отношение на ролята му на гражданска камара, за разлика от държавната камара, Съвета на Министрите, респ. Съвета на ЕС. Твърде слабата позиция на ЕП в институционалната рамка на ЕС обаче не съответства на мощната позиция на германския Бундестаг в германската политическа система.

Единственият пряко избиран Европейски орган

Дълго време ЕП притежава само консултативна функция. Едва с ревизиите на договора след Маастрихт (1992 г.) компетенциите му в законотворчеството на ЕС постепенно биват разширени.

С Договора от Лисабон така наречената процедура на гласуване с квалифицирано мнозинство се издига до законодателна процедура. Това означава, че в повечето области от политиката ЕП вече решава равноправно на Съвета на министрите относно законодателни предложения на Комисията.

Увеличаване на значението чрез Договора от Лисабон

За да може да се наложи спрямо Съвета в законодателната процедура, Парламентът трябва да вземе решение с просто или абсолютно мнозинство. В практиката това е довело до там, че двете големи фракции често пъти са гласували заедно или дори е трябвало да гласуват заедно[13].

ЕП не прави разлика между правителствени и опозиционни лагери. Защото, в крайна сметка, от парламента не произлиза европейско правителство.

От демократична гледна точка е проблематично, че европейските партии почти не се възприемат от гражданите. Една от причините със сигурност е това, че европейските избори се провеждат национално и гражданите избират представители от своите национални партии. Така почти не става ясно, че всъщност се избират европейски фракции.

Европейски съд

Европейският съд

Накрая трябва да обърнем внимание и на Европейския съд. Той не участва (пряко) в европейския законодателен процес, но играе основна роля в процеса на интеграция.

13 Въз основа на променените съотношения в мнозинството обаче, в сегашния период на дейност (2009-2014 г.) са възможни и други коалиции на гласуване.

Сравним с Федералния конституционен съд

Съдът на ЕС е създаден по примера на германския конституционен съд като независим, откъснат от националните интереси орган. Така, наред с Комисията, той е вторият чисто супранационален орган в европейската политическа система.

Като независим орган за съдопроизводство на ЕС, Европейският съд следи за законността на действията на Съюза и гарантира еднаквото тълкуване и прилагане на съюзното право. Той обаче не може да се задейства сам, а трябва да бъде приканен към това чрез жалба или запитване.

Ролята на Европейския съд в процеса на интеграция не може да се ограничи само до правния му контрол. Той непрекъснато е повлиявал и ускорявал интеграцията.

Пример за това е налагането на принципа на непосредственото действие на правото на ЕС. Това означава, че европейското право е валидно за всеки гражданин без вмешателство на страните-членки и общностното право[14] има предимство пред националното.

С принципа на взаимното признаване на национални стандарти Европейският съд създава решаващо предусловие за проекта за вътрешен пазар. С тълкуването си на европейските договори обаче, през последните години той подпомога и икономическата насоченост на процеса на интеграция.

С Договора от Лисабон Хартата на основните права на Европейския съюз получава правна валидност за ЕС. Това означава, че сега Европейският съд също може по-силно да се позовава на нея и че значението на основните права в процеса на интеграция се засилва.

Критика към Европейския съд

Европейският съд допринася в значителна степен за супранационализирането на процеса на интеграция. От гледна точка на теория на демокрацията, важната роля на Европейския съд е проблематична.

14 Днес би се говорило за „съюзно право", тъй като Европейският съюз (ЕС) е правоприемник на Европейските общности (ЕО).

От една страна, супранационалната юрисдикция води до спорове относно правомощията с висшите национални съдилища. В същата посока е и отправеният от страна на национални политици и съдии упрек, че Европейският съд управлявал чрез присъди („government by judges") и с това превишавал компетенциите си [Schmidt, Schünemann, 2009: 119].

В резюме Европейският съюз представлява комплексна политическа система. В специализираната литература той се описва като „динамична многостепенна система" [Jachtenfuchs, Kohler-Koch, 1996]. Това име се дължи на тясното преплитане на регионално, национално и европейско ниво. Освен това, с това наименование може да бъде избегната сложността на еднозначната дефиниция на ЕС.

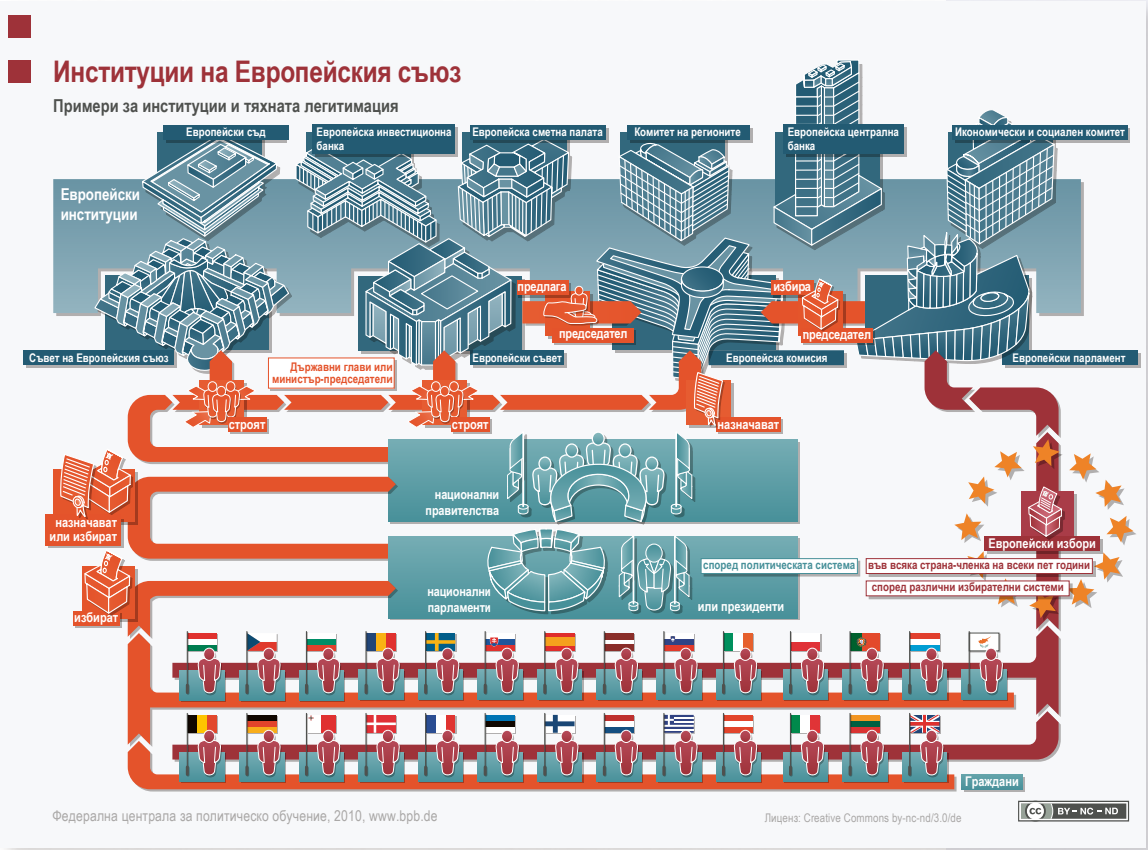

Фиг. 11: Институции на Европейския съюз

Своеобразността на ЕС се дължи също на историята му на възникване, преди всичко на различните интереси, които са играли роля при това. Защото процесът на европейска интеграция се характеризира – както вече видяхме – с отношение на напрежение в действията на актьорите.

Националните правителства, от една страна, са готови да преотстъпят власт на европейското ниво, от друга страна, не искат да оставят новосъздаденото ниво да стане прекалено мощно и искат да запазят винаги собственото си политическо влияние. От тази динамика от стремежи за наддържавно формиране и обезпечаване на национални интереси възникна многостепенна система.

Тъй като след възникването на ЕС след Втората световна война икономическата и политическата му власт постоянно се увеличава, решението на проблемите с легитимността му е от голямо значение. Както видяхме, от структурата и начина на функциониране на органите се получава известен дефицит на демократичност.

За социалната демокрация това означава:
В своята структура днешният ЕС изпълнява само частично формулираните в Глава 2 демократични изисквания на социалната демокрация. Това стана ясно най-вече от следното:

- сравнително слаба позиция на ЕП в системата на ЕС, както и от национално провежданите избори за ЕП,
- отчасти неясно разграничаване на изпълнителните и законодателните функции на институциите,
- по-скоро слабо развити партии на европейско ниво,
- само непряка легитимация на Съвета на министрите и Комисията,
- липса на европейска общественост като контрол и противовес на Съвета на министрите и Комисията.

3.2. Благоденствие: европейският вътрешен пазар

Задача на Общността е чрез създаването на Общ пазар и постепенното сближаване на икономическата политика на държавите-членки да се насърчи хармонично развитие на икономическия живот в рамките на Общността, трайно и балансирано разширяване на икономиката, по-голяма стабилност, ускорено подобряване на стандарта на живот и по-тесни отношения между държавите, обединени в тази Общност (Договор за създаване на ЕИО от 1957 г., Чл. 2).

Цел на ЕИО (1957 г.): увеличаване на благоденствието

Увеличаването на благоденствието е централен мотив за създаването на ЕИО (1957 г.). След провала на създаването на европейска отбранителна общност през 1954 г. икономическото измерение трябва да стане двигател на европейското обединение през следващите десетилетия.

Целта за създаването на общ пазар несъмнено е амбициозна. Стоки, хора, капитал и услуги: във всички тези области между страните-основателки на ЕИО – Франция, Италия, Федерална република Германия и страните от Бенелюкс – има търговски пречки, в началото преди всичко мита.

Митнически съюз, зона за свободна търговия и вътрешният пазар на стоки

Първа стъпка: митническият съюз

Митническият съюз е и първата стъпка, която шестте европейски страни правят по пътя към общия пазар. От 1959 г. най-напред митата се намаляват и се приравняват в няколко стъпки. През 1968 г. най-сетне се създава митническият съюз. Страните не налагат повече мита помежду си, а за стоки отвън (от държави-нечленки) се споразумяват за единни мита. През 1973 г. към този общ пазар се присъединяват също Обединеното кралство, Ирландия и Дания.

Негативна интеграция

Митническият съюз е ярък пример за отпадането на съществуващи национални регулации в полза на общо европейско решение. Тъй като в случая става въпрос за **премахване** на много различни национални правила, които биват заменени от единна европейска регулация, тази форма на европейска интеграция се определя също като **негативна интеграция.** Тази форма на интеграция е типична за процеса на икономическо обединение на ЕС [вж. Scharpf, 1999][15].

15 За позитивната интеграция вж. с. 70.

Въпреки че формално вече съществува общ пазар, на практика има разнообразни правни и технически разлики между страните по отношение на допускането, сертифицирането, нормите и стандартите на продуктите. Приравняването на съответните правни наредби е трудно, защото договорите изискват единодушие в Съвета.

Затова през 1986 г. се приема Единният европейски акт (ЕЕА), в който вече не се говори за общ пазар. От там нататък става въпрос за реализирането на вътрешния пазар. За реализирането на вътрешния пазар ЕЕА предвижда увеличаване на случаите, в които може да се вземе решение с квалифицирано мнозинство. С това блокадите на отделни страни вече стават невъзможни.

През 1992 г. е обявено завършването на Вътрешния пазар. И до днес има още различни наредби за стоки и продукти, но повечето европейски норми междувременно са приети от страните-членки, с което важат в цяла Европа.

Общата валута

Общата валута

Идеята за общ пазар всъщност предполага въвеждането на обща валута. Парите същевременно обаче са силен символ на национална идентичност и важен инструмент на национална икономическа политика, така че отказът от националните валути се нуждае от особен тласък. В края на 60-те и началото на 70-те години световната валутна система се намира в криза, която достига върхната си точка с разпада на Бретън-Уудската система през 1973 г.

Бретън-Уудска система: през 1944 г. на конференция в американския курорт Бретън Уудс се приема международната финансова архитектура на следвоенните времена. Същността ѝ е международна валутна система, при която колебанията на валутните курсове се ограничават чрез обвързване с американския долар. Като институции за предоставяне на международни кредити и за регулиране на финансовите пазари са създадени Международният валутен фонд (МВФ) и Световната банка. Бретън-Уудската система просъществува до 1973 г. След турбуленции на валутния пазар обвързването на валутните курсове с долара се преустановява.

Валутните курсове търпят огромни колебания. Търговията се затруднява, а стабилността на икономиката е застрашена. По това време възниква идеята за европейска „валутна змия" (официалното име е „Европейски валутен съюз").

Обменните курсове между националните валути и американския долар трябва да се движат в рамките на диапазон около договорен референтен курс. Поради много различните развития в страните и силната девалвация на американския долар, тази система, влязла през 1972 г., обаче не се запазва. Европейските страни-членки на валутната змия все пак решават поне да ограничат помежду си колебанията на валутите до един тесен коридор.

Надграждайки тази система, през 1979 г. се взема решение за въвеждане на Европейската валутна система (ЕВС) като модел наследник. Въвеждането на ЕВС води началото си от тогавашния федерален канцлер Хелмут Шмит, френския президент Валери Жискар д'Естен и председателя на Комисията Рой Дженкинс.

С ЕВС вече се въвежда обща валута ECU (European Currency Unit). Става въпрос обаче за парично средство само на книга – няма нито монети, нито банкноти, става въпрос само за разчетна единица[16].

Тази валута съществува до 1 януари 1999 г., когато е въведено еврото. В началото еврото също е само парично средство на книга. През януари 1999 г. под ръководството на председателя на Европейската комисия, Жак Делор, е изготвен така нареченият Доклад Делор. С него в три стъпки се договаря създаването на Европейския икономически и валутен съюз, чийто трети етап е въвеждането на пари в брой. На 1 януари 2002 г. идва моментът и еврото се въвежда като парично средство в брой.

Жак Делор (*1925) е френски политик от Френската социалистическа партия (Parti Socialiste). От 1979 г. до 1981 г. той представлява Френската социалистическа партия в първия пряко избран ЕП. От 1981 г. до 1984 г. той е министър на икономиката и финансите на Франция.

През 1985 г. Делор става председател на Европейската комисия. По време на мандата му се правят важни стъпки към реформи в Европа, между които е. влизането в сила на ЕЕА през 1987 г. На него е наречен Докладът Делор (1989 г.), който предвижда осъществяването на икономическия и валутен съюз в три етапа.

От 1999 г. паричната политика се контролира от Европейската централна банка. За да се осигури стабилността на валутата, всички членове на валутния съюз са задължени да спазват критериите от Маастрихт. Това означава, че годишните бюджетни дефицити

16 Имало е няколко специално изсечени монети ECU. Те обаче не са били официално платежно средство.

не трябва да бъдат по-големи от 3% от брутния вътрешен продукт (БВП), а общата задлъжнялост не трябва да възлиза на повече от 60% от БВП.

Пактът за стабилност и растеж

Пактът за стабилност и растеж е приет през 1997 г., въпреки че някои социалдемократически партии, преди всичко френските социалисти, а също и ГСДП, от една страна, го смятат за негъвкав, и от друга – призовават за допълнение под формата на координиране на икономическата политика (респ. икономическо правителство). През 2005 г. Пактът за стабилност е реформиран за определени случаи. В особени случаи днес и при нарушаване на критериите от Маастрихт обикновено не се задейства процедура за прекомерен дефицит. Това е възможно примерно при по-дълги периоди на икономически спад или на слаб растеж или при извънредни разходи за образование и изследователска дейност или разходи във връзка с реформата на социалните системи.

Свободно движение на хора

Шенгенското споразумение

Стопанско-политическата цел на Шенгенското споразумение е свободното движение на работници. В съзнанието на много граждани обаче ще остане премахването на граничния контрол при ваканционни пътувания от 26 март 2006 г.

На 14 юни 1985 г. пет от тогавашните десет страни-членки на ЕО (Германия, Франция, Белгия, Холандия и Люксембург) сключват в близост до град Шенген в Люксембург така нареченото Шенгенско споразумение. През 1990 г. се определят още детайли по премахването контрола на хора, от 1997 г. с Договора от Амстердам то заляга в правото на ЕС.

С влязлата през 2009 г. в сила „Харта на основните права на Европейския съюз" днес правото на свободно придвижване и пребиваване на хора е европейско основно право.

Свободно движение на работници

С утвърждаването на свободното движение на работници всеки гражданин на ЕС получава правото да работи във всички страни от Общността: или временно за извършване на услуга (вж. долу текста за свободното движение на услуги) или трайно, при което намира постоянен работодател и ново местожителство.

На практика обаче съществува проблемът, че страните имат отчасти много различни образователни наредби, стандарти и дипломи. От края

на 80-те години страните все повече взаимно признават образователните си документи. Пренасянето на претенциите към социалното осигуряване (например права на пенсия) е гарантирано, но и тук има разнообразни и сложни разпоредби. Така съществува основно право на свободно движение в ЕС, но мобилността на работниците е сравнително ниска.

Страх от „полския водопроводчик"

Все пак, след разширяването на Изток в много страни от ЕС има страх от неконтролирано прииждане на работна ръка от новите страни-членки. Опасението е, че те биха работили за по-ниски заплати и така ще тласнат местните работници към безработица. Не само в Германия, но също и във Франция и Великобритания „полският водопроводчик"се превръща в символ на тези опасения.

Затова се въвежда регулация, според която старите страни от ЕС могат да защитят трудовия си пазар от работници от новите страни-членки за преходен период от максимум седем години.

Германия и Австрия въвеждат тази регулация за всички отрасли. В Дания, Белгия, Франция, Холандия и Люксембург регулацията важи само в някои отрасли, при това преходният период в тези страни не е напълно изчерпан. Всички други страни от ЕС не въвеждат ограничения.

Свободно движение на услуги

Свободно предоставяне на услуги

При свободата на установяване на работници възниква проблемът с различните образователни удостоверения и изисквания. При предоставяните само временно услуги в чужбина проблемите са значително по-големи: кои колективни трудови договори и минимални работни заплати важат? Кои времена за почивка трябва да бъдат спазвани, какви права на отпуск има, кои здравни и осигурителни стандарти трябва да бъдат прилагани? Това разпоредбите на съответната държава ли са, от която произхожда доставчикът на услуги (т.е. така нареченият принцип на изпращащата държава)? Или това е държавата, в която той извършва услугата, т.е. посрещащата държава?

Директивата Болкенщайн

Дълго време важи принципът на посрещащата страна. През 2004 г. с Директивата Болкенщайн Европейската комисия все пак прави опит да наложи промяна към принципа на изпращащата страна. Особено в страните със сравнително ниски работни заплати и широки социални стандарти има опасения от прекомерно увеличаване на конкуренцията

в сектора на услугите, който в зависимост от разграничението обхваща до 70% от заетите. Поради тази причина влязлата през декември 2006 г. в сила директива за услугите отново се отказва от принципа на изпращащата страна.

Свободно движение на капитали

Свобода на движението на капитали

Освен стоки, услуги и работна ръка, идеята за общ пазар обхваща и свободното движение на капитали в рамките на Европейския съюз. Тук освен паричните транзакции (например преводи) спадат също придобиването на парцели, предприятия, акции и много други. Целта е капиталът да може да отиде там, къде може да бъде използван най-продуктивно.

През 1988 г. либерализиране на движението на капитали в ЕС в голяма степен е завършено с директива. Данъчно-правни разпоредби биват изключени[17].

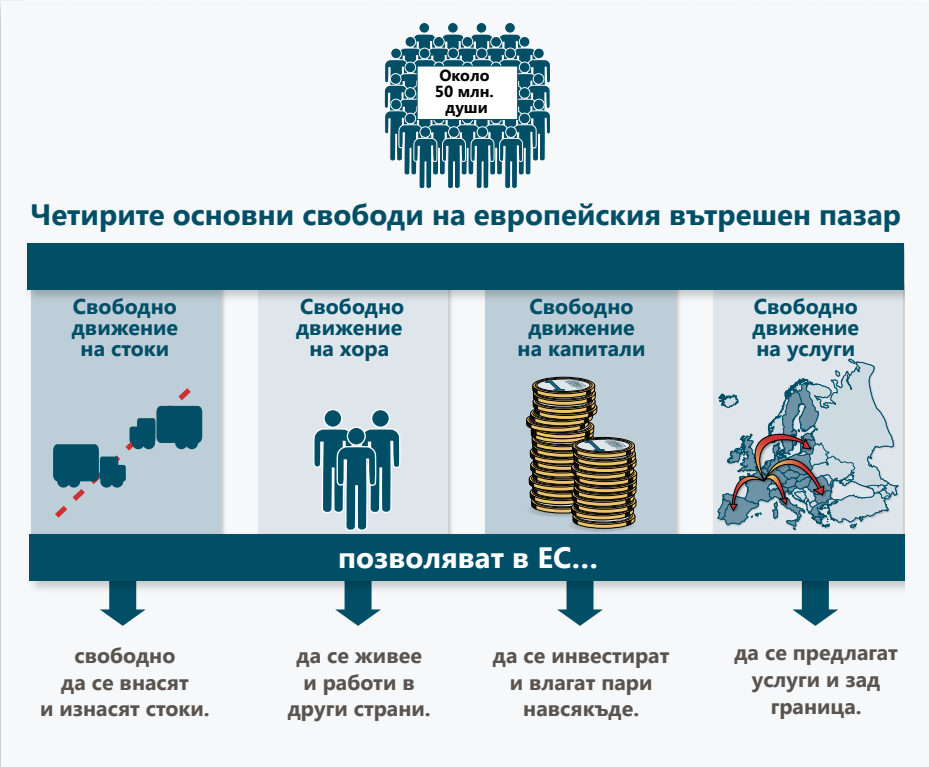

Фиг. 12: Четирите основни свободи във вътрешния пазар

17 В Унгария, Чехия, Словакия, Литва, Латвия и Естония има преходен срок за закупуването на земеделски и горски парцели до 2011 г., в Полша до 2016 г.

Проблеми и дефицити на вътрешния пазар

Описаните четири свободи във вътрешния пазар, които междувременно притежават характер на основни права, също както общата валута, несъмнено насърчават икономическото благоденствие в много области. Те сближават гражданите на Европейския Съюз и в някои области пораждат нарастване на свободата. Все пак има и проблеми, които са свързани с въвеждането на вътрешния пазар и които до днес отчасти не са решени.

Случаят Лавал

Свободата на предоставяне на услуги довежда до няколко спорни случая, които минават по съдебния път до Европейския съд. Един пример: във Ваксхолм, шведски град, трябва да бъде построено училище. Поръчката печели латвийската фирма Лавал, която изпраща работници на шведска дъщерна фирма.

Шведският синдикат на строителните работници иска да наложи латвийските работници в Швеция да бъдат заплатени според тамошния колективен трудов договор и прибягва до мерки за трудова борба. Лавал счита тези мерки за незаконни и завежда дело, тъй като свободата на предоставяне на услуги е гарантирана от европейските договори. Стимулът на Лавал, в крайна сметка, е именно в това да не спази високите шведски разпоредби за заплатите и труда.

В отсъждането си от 18 декември 2007 г. Европейският съд констатира, че стачните мерки са били недопустими и че чуждестранните фирми не трябва да бъдат принуждавани да сключват или признават колективни трудови договори, защото това противоречи на свободата на предоставяне на услуги. С това националните социалнополитически и трудовоправни разпоредби могат да бъдат накърнени. Следователно, от гледна точка на социалната демокрация, на стопанско-политическото измерение тук се дава проблематично предимство пред социалното измерение.

Законът Фолксваген

При свободното движение на капитали също има проблематични сблъсъци на национални разпоредби и европейска свобода. В Германия има преди всичко спор за така наречения закон Фолксваген. Този закон осигурява на провинция Долна Саксония право на вето при всички важни решения, въпреки че тя разполага само с дял от 20,2% от акциите.

Освен това, заетите имат значително влияние върху фирмените решения. Причината за тези специални правила е, че големи части от завода във Волфсбург са построени с имуществото, което националсоциалистите са иззели от синдикатите. След Втората световна война той е построен наново от персонала без чужд капитал.

Старата версия на Закона Фолксваген съдържа право на изпращане на представители в надзорния съвет от страна на федералното правителство и провинция Долна Саксония и увеличено право на участие във вземането на решения на представителите на работниците в надзорния съвет при релокализация. Според Европейския съд, разпоредбите на закона Флоксваген нарушават свободното движение на капитали и спират инвеститорите да участват във Фолксваген. През 2008 г. Федералното правителство приема вече променен закон, Европейската комисия си запазва досега (към 2010 г.) правото на нова юридическа проверка на закона. Следователно, и тук особени национални интереси са в противоречие с европейското право.

В крайна сметка, под шапката на обща валута определени развития в отделни държави също водят до проблеми.
Заради валутния съюз отделните държави от еврозоната губят инструмента за валутна девалвация. Това означава, че между страните има

Допълнителна литература:

ARTUS, Patrick 2010. Die deutsche Wirtschaftspolitik: ein Problem für Europa?. Bonn, Abteilung Wirtschafts- und Sozialpolitik der Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (WISO direkt)

BPB [Bundeszentrale für Politische Bildung] (Hg.) 2010. Europa und der Euro. Berlin. (= *Aus Politik und Zeitgeschichte*, Nächste Ausgabe 43, 2010)

Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) 2010a. Die Zukunft der Europäischen Wirtschafts- und Währungsunion. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)

Кризата с еврото води началото си от банковата криза от 2007 г., в резултат на която държавният дълг на много страни се увеличава значително. Гърция е първата страна от Еврозоната, в която в началото на 2010 г. положението се изостря до такава степен, че съществува опасност да не може повече да получи кредити на финансовите пазари.

След известно колебание на черно-жълтото правителство на Германия в ЕС накрая се стига до споразумение за предоставяне на спасителен пакет от 110 милиарда евро. Междувременно португалските и испанските държавни заеми към финансовите пазари също попадат под все по-голям натиск.

През май 2010 г. ЕС изненадващо се споразумява за разширяване на спасителния пакет: на разположение за кредити в случай на нужда са 750 милиарда евро, от които страните от ЕС поемат 500 милиарда, а остатъкът идва от МВФ. Едновременно с това текат преговори за създаването на европейско икономическо правителство, каквото още през 1996 г. се подкрепя от Франция и се критикува от тогавашното германско правителство (вж. Глава 4.2.). През първите години на кризата опитите за постигане на по-силно данъчно облагане и регулиране на финансовите пазари са доловими само вербално. През юни 2010 г. правителствените ръководители на ЕС се споразумяват все пак най-малкото за смесица от банков данък и данъци за финансовия бранш. Досега по-силната регулация търпи неуспех заради ветото на Великобритания.

стимул за конкуренция по отношение на политиката на заплащане и локализация. Чрез споразумения за ниски заплати Германия подобрява конкурентоспособността си спрямо европейските страни. Нарастването на производителността на Германия, обаче, означава загуба на производство на останалите европейски държави.

Липсваща координация

Липсата на стопанско-политическа координация между страните от Еврозоната заплашва вътрешноевропейската солидарност и за отделни страни може да доведе до големи проблеми в икономическата и бюджетната политика. Наред с домашните причини (структурни дефицити, висока данъчна престъпност, разхищаване на обществени средства, корупция), това също е начална точка на настоящата криза в Гърция и други страни от Еврозоната (вж. Глава 4.2.).

Дори и общата валута и четирите свободи да представляват големи постижения, конкретното формиране и интерпретация вървят ръка за ръка с отчасти тежки проблеми. Коригирането на превеса на негативната спрямо позитивната интеграция е едно от големите предизвикателства пред ЕС през следващите години.

За социалната демокрация това означава:

- Погледът върху трите формулирани изисквания към Европа в измерението благоденствие показва, че през изминалите десетилетия европейската интеграция, от една страна, е дала важен принос за благоденствие и растеж.
- От друга страна, преди всичко през последните години става ясно, че целта за растеж най-малкото е била преследвана донякъде като самоцел. Въпросът дали чрез това качеството на живота на гражданите действително се подобрява е бил поставян прекалено рядко.
- В бъдеще икономическата интеграция и икономическият растеж трябва отново да бъдат по-силно поставени в полза на гражданите и да се преследва разбиране за качествен растеж.

3.3. Социална равнопоставеност: европейска социална политика

Винаги е имало искания и опити негативната (икономическа) интеграция да се балансира със стъпки за позитивна интеграция. Но винаги е било по-трудно да се постигне съгласие по социални въпроси. С това постепенното създаване на социално измерение е дълъг път, който и до днес не е завършен.

Дълго време социалната политика е само придатък

Европейски вътрешен пазар и национална социална политика

В учредителните договори от Рим (1957 г.) налагането на четирите основни свободи (вж. горе), а с това и основата на икономическата интеграция, се установява правно. На европейската социална политика не се отдава отделно значение. Дълго време на нея се гледа само като на придатък на икономическото измерение.

Причина за социалнополитическата сдържаност на държавите-учредителки е преди всичко това, че социалната политика притежава силно въздействие, създаващо легитимност и идентичност. Това е свързано с факта, че на социалната политика традиционно се гледа като на запазена област на националната държава.

Позитивна интеграция

За разлика от **негативната интеграция**, която цели само премахване на търговските ограничения, с понятието позитивна интеграция се описват такива мерки и решения, които водят до установяването на нови политически полета и институции. Пример за **позитивна интеграция** на европейско ниво са общностните регулации в трудовото право [вж. Scharpf, 1999][18].

Представата за припокриването на националната държава и държавата на благоденствието води началото си от времето, когато пазарите все още са национално-държавно ограничени. Борбата със социалното неравенство е централна задача на националната политика. С напредващата икономическа интеграция сред държавите-членки нараства убеждението, че в допълнение към националните социални политики на европейско ниво също има нужда от социалнополитическа подкрепа на проекта за вътрешен пазар. В крайна сметка, европейският пазар, както всеки пазар, също произвежда социално неравенство [Schünemann, Schmidt, 2009: 274].

18 За негативната интеграция вж. с. 61.

Европейска социална политика обаче се развива бавно, тъй като постигането на съгласие по социалнополитическите въпроси сред държавите-членки е трудно. В общи линии това се дължи на факта, че до приемането на ЕЕА (1986 г.) по всички социалнополитически въпроси е необходимо единодушие.

Друга трудност се крие в различността на националните модели на държава на благоденствието. С всеки кръг на разширяване се увеличава и броят на националните модели на социална държавност. С различните социалнополитически традиции и институционални структури (така наречените зависимости от историческото развитие) нарастват и разликите в интересите между държавите-членки. Наред с националните зависимости от историческото развитие обаче, съответните политически отношения на мнозинството в една страна са решаващи за това дали интеграционните стъпки в областта на социалната политика се подкрепят или отхвърлят.

Антидискриминация

Ранен ангажимент за равноправие

Една от първите области, в която европейското ниво става социалнополитически активно, е равноправието на мъжете и жените в трудовия живот. През 1972 г. Комисията е призована от Европейския съвет да разработи социалнополитическа програма за действие. През следващите години се приемат няколко директиви за равното третиране.

Борбата с дискриминацията на европейско ниво намира най-силното си изражение в Рамковата директива за равно третиране от 2000 г. , която в Германия води до Общия закон за равно третиране.

Трудово право

Поставяне на минимални стандарти

Поставянето на минимални стандарти в трудовото право е втора област на европейската социална политика. В интерес на социалната политика в началото важи общият принцип на единодушието. С ЕЕА обаче (1986 г.) в определени области става възможно гласуването с мнозинство. Чрез широко тълкуване на понятието работна среда (Чл. 118а) в последствие се приемат европейски директиви като тази за закрила на майката, за закрила на младите хора на работното място или за работното време. Жалбата на Великобритания срещу съответното тълкуване на договорите е отхвърлена от Европейския съд.

Качествен скок в разширяването на европейската социална политика представлява Договорът за ЕС от Маастрихт 1992 г. С него европейското ниво получава компетентност за широки части от трудовото право (условия на труд, защита при уволнение, информиране на персонала, участие във вземането на решения в предприятието), както и отделни елементи от социалната сигурност.

На новосъздадената основа през 90-те години се издават редица директиви, между които и директивата за европейските работнически съвети (1994 г.) или директивата за командироване на работници (1996 г.). Изрично изключени от всякаква общностна компетенция са областите право на свободно коалиране и стачки, въпроси на заплащането и локаут.

Социалният диалог

В Договора от Маастрихт се издига значението и на социалния диалог като инструмент на европейската социална политика. Така асоциациите на европейските работнически и работодателски съюзи получават възможност да преговарят за колективни трудови договори. Същите могат след това да бъдат превърнати от Съвета в общо задължителен правен акт.

В ЕС понятието **социален диалог** означава, от една страна, двустранен диалог между работодателски и синдикални организации, а от друга – тристранен диалог между тези социални партньори и органите на ЕС. Обсъжданията са институционализирани най-вече през Европейския икономически и социален комитет и Европейската социална среща на върха. [...] Социалните партньори могат също да сключват рамкови споразумения. Прилагането на рамковите споразумения като правен акт се решава от Съвета по предложение на Европейската комисия [Hüttmann, Wehling, 2009: 304, с известни съкращения].

Първата директива, възникнала по този начин, е директивата за родителския отпуск от 1996 г. Тя дефинира законово минимално право на три месеца родителски отпуск. Пресен пример за директива, която е приета въз основа на социалния диалог, е директивата относно работата чрез агенции за временна заетост от 2008 г. Тя регламентира, че за дадените под наем работници в една фирма трябва да важат същите условия на труд и заетост, както за директно назначените работници на фирмата.

Издигането на значението на европейската социална политика в Договора от Маастрихт успява в крайна сметка само заради една тактическа маневра. Докато Германия, Италия, Франция, Белгия и Дания се застъпват ясно за социална подкрепа на икономическия и валутния съюз при използване на гласуване с квалифицирано мнозинство, Великобритания отхвърля това

стриктно. В крайна сметка, държавите се съгласяват споменатите нововъведения да бъдат записани в отделно, приложено към договора „Споразумение за социална политика".

Така те са задължителни само за страните, подписали споразумението, и не важат за Великобритания. Въпреки това, държавите-членки могат да използват за социална политика институциите и инструментите на Договора за ЕС.

Едва след смяната на британското правителство през 1997 г., при която Тони Блеър е избран начело на правителството на Великобритания, социалното споразумение се приема в новия договор от Амстердам (също през 1997 г.).

Европейска защита на основните права

Социалната харта от 1989 г.

Още сравнително рано ЕО и по-късният ЕС се стремят към защита на основните права. Първи важен документ е „Хартата на социалните основни права на работниците" (Социалната харта) от 1989 г.

Социалната харта не определя задължителни норми, но все пак на нея може да се гледа като на важен сигнал и референтна точка в рамките на социалната подкрепа на програмата за вътрешен пазар.

С нейното приемане държавите-членки декларират готовност да се стремят към осъществяване на социалните основни права или на нивото на държавите-членки или на нивото на Общността. Следователно, става въпрос за един вид морално самозадължение. Единствено Великобритания приема Социалната харта едва през 1998 г.

Хартата на основните права от 2000 г.

Части от социалната харта са включени в „Хартата на основните права на Европейския съюз" (Харта на основните права) от 2000 г. Едва с Договора от Лисабон (1 декември 2009 г.) тя получава правно задължителен статус[19].

В шест глави (Достойнство, Свободи, Равенство, Солидарност, Гражданство, Правосъдие) Хартата формулира класическите човешки и граждански права, както и политически, икономически и социални права. В прегледна форма Хартата изразява ценностната обвързаност на ЕС.

19 Хартата не се прилага спрямо Великобритания, Полша и Чехия.

Въпреки че Хартата формулира законно право за всички, валидността ѝ се ограничава от това, че тя важи само по отношение на органите и институциите при спазване на принципа на субсидиарност.

Това означава, че гражданите могат да предявят иск за основните си права не просто в Европейския съд, а в националните съдилища, които остават компетентни в такива случаи. Обратно, в своята юрисдикция Европейският съд може да се позове на Хартата.

Заетост и социална сигурност

С Амстердамската договорна система през 1997 г. е въведена друга важна социалнополитическа новост. Добавя се нова глава за заетост.

Разширяването на сътрудничеството в областта на заетостта е добър пример за това, че общоевропейското сътрудничество се счита от държавите-членки за по-разумно от невзаимосвързаните мерки на отделни държави.

В средата/края на 90-те години нарасналата безработица в Европа се определя като едно от най-важните предизвикателства за ЕС. Държавите-членки обаче искат за запазят компетентността си по отношение на политиката на пазара на труда.

Нов инструмент: ОМК

От тази дилема възниква нова форма на европейско сътрудничество: откритият метод на координиране (ОМК). ОМК представлява нов инструмент на политиката на ЕС. В началото той се прилага само в областта на заетостта.

Съобразно това, държавите-членки формулират общи цели и водещи принципи, които се опитват да постигнат национално, така да се каже на собствена отговорност, при което Комисията на ЕС поема оценяването и координирането на националните мерки за реформи. В рамките на редовни срещи страните обменят опит за изпитани мерки за реформи с цел да се учат една от друга.

За разлика от супранационалното законотворчество, ОМК е мека форма на управление, която не дава възможност за санкциониране на държавите-членки при нарушения. Чрез така наречените доклади за напредъка на Комисията, в които националните усилия за реформи на държавите-членки се сравняват помежду си, може да се създаде морален натиск.

През следващите години ОМК се разширява върху други области на политиката. Междувременно той намира приложение и в модернизирането на социалната сигурност, в борбата с бедността и социалната изолация, както и в пенсионната и здравната политика.

Чрез своя доброволен и незадължителен характер ОМК със сигурност има предимството, че изобщо прави възможно сътрудничеството между държавите-членки. Заради незадължителния характер обаче, действителното прилагане на националните програми за реформи не може да бъде осигурено.

Европейски социален фонд/глобализационен фонд

Финансова подкрепа

Като други инструменти на европейската социална политика могат да се посочат Европейският социален фонд (ЕСФ) и относително новият Европейски глобализационен фонд (ЕГФ). За разлика от посочените досега „регулиращи" социалнополитически дейности, двата фонда представляват програми за финансово подпомагане.

ЕСФ е създаден още с Договора за ЕИО от 1957 г. С него се подкрепят мерки за заетост в отделните държави-членки и социалната кохезия, т.е. социалното сближаване.

Подкрепят се например мерки за начално и продължаващо обучение на безработни или за насърчаване на мобилността на работниците. Икономически слаби региони обаче също могат да кандидатстват за средства от фонда.

С Европейския фонд за приспособяване към глобализацията (ЕГФ) през 2006 г. се създава допълващ инструмент за финансиране. Годишно около 500 милиона евро трябва да бъдат използвани за бързо и ограничено във времето компенсиране на негативните последици от глобализацията. Средствата служат например за професионална реинтеграция на работници, които са загубили работата си – би могло да се каже заради глобализацията – тъй като дадена фирма сменя например локализацията си.

Германия кандидатства пред ЕС за средства от ЕГФ за първи път през 2007 г. В случая става въпрос за работници, засегнати от несъстоятелността на фирмата BenQ. ЕС предоставя общо около 12,7 милиона евро от фонда.

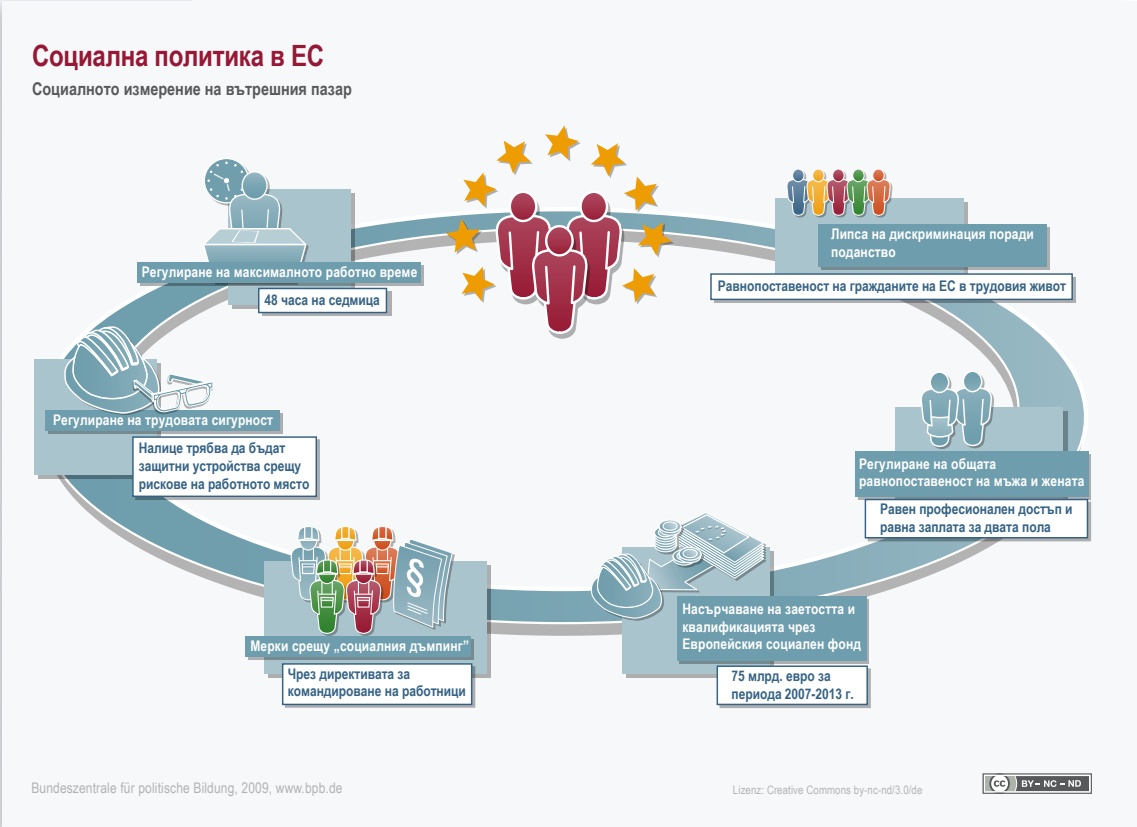

Фиг. 13: Социалната политика в ЕС

Социална политика: все още в голяма степен национална

Социалнополитически дефицит в ЕС

Въпреки множеството социалнополитически мерки, които междувременно могат да бъдат открити на европейско ниво, в сравнение с властта му за икономическо формиране социалнополитическите компетенции на ЕС, както и преди, са малки. При това става ясно, че европейската социална политика досега е преди всичко в служба на вътрешния пазар.

Голямото значение на мерките в политиката на заетост и силното фокусиране върху правата на работниците свидетелстват за това. В други области на социалната политика (социална сигурност, пенсии, здравеопазване) ЕС има само координиращи функции.

Сега при ЕС не става въпрос за държава в класическия смисъл и искания за европейска държава на благоденствието, каквато съществува на национално ниво, вече почти не се чуват.

Големите разлики между държавите в ЕС, както икономически, така и социалнополитически, често възпрепятстват осъществяването на проекти за позитивна интеграция. Социалната политика остава в голяма степен в ръцете на националните държави.

Това не е безпроблемно. Негативната интеграция под формата на четирите пазарни свободи довежда до изострена конкуренция по въпросите за разходи за работни заплати, социални системи и социални стандарти, както и по отношение на фирменото облагане. Националното пространство за действие се стеснява финансово-политически от гореописаните критерии за конвергентност от Договора от Маастрихт. На европейско ниво досега не е създаден социалнополитически противовес.

Дали това ще доведе до там, че особено добре развитите държави на благоденствието няма да могат да запазят високия си стандарт, все пак е открит и във всеки случай нерешен въпрос. Той зависи от бъдещото развитие в тази област и в значителна степен от политически решения и мнозинства.

За по-нататъшен размисъл

Въпреки че в някои области на социалната политика, като трудовото право или защитата на основните права, ЕС вече е активен, основните области на социалнополитическа отговорност (като например осигуряване срещу безработица и пенсионно осигуряване, социално подпомагане, детски надбавки или здравно осигуряване) се организират и занапред от националните държави.

Задачи: Според Вас, кои социалнополитически задачи би трябвало и занапред да се регулират на национално ниво и кои биха могли евентуално да бъдат по-добре формирани на европейско ниво? Кои аргументи говорят за национално и кои за европейско решение в тези области?

Преглед: социалнополитически инструменти на ЕС

ИНСТРУМЕНТ	КАКВО?	ЕФЕКТ?
Директиви	• Директиви в трудовото право • Антидискриминационна директива	• Законотворчество: директивите трябва да бъдат приложени в националното право.
Координиране	• Координиране на националните системи за социално осигуряване с оглед на осигуряването срещу безработица, здравно и социално осигуряване • Открит метод на координиране (ОМК) в рамките на Лисабонската стратегия и Европейската стратегия за заетост	• Липсва унифициране на правните наредби на държавите-членки, но се гарантира, че в рамките на свободното движение на хора за гражданите на ЕС не възникват вреди • Самозадължение на държавите-членки да полагат усилия за реформи, взаимно учене чрез сравнение на най-добрите национални практики, липсва законотворчество
Финансово подпомагане	• Европейски социален фонд (ЕСФ) за активна професионална реинтеграция на безработни • Европейски глобализационен фонд (ЕГФ) за смекчаване на последиците от глобализацията (например при емиграция на фирми)	• Междудържавно преразпределение

За социалната демокрация това означава:

- Погледът върху формулираните в Глава 2 изисквания към Европа показва, че в измерението „социална равнопоставеност" все още съществува силна потребност от действия.
- Към настоящия момент Социалният съюз не е равностоен на Икономическия и валутен съюз елемент на европейското обединение и има само наченки на набор от задължително общи стандарти за общоевропейска социална равнопоставеност.
- С това засилването на социалното измерение в смисъла на социалната демокрация остава централна област на бъдещи европейски усилия за реформи.

3.4. Устойчивост: от екологично право към устойчиво развитие

Ранен ангажимент на ЕС

Още през 70-те години, когато екологичните въпроси са тема на обществени дебати, на европейско ниво се формулира първа програма за действие в областта на екологичната политика. Във връзка със създаването на общия пазар следват редица директиви в областта на замърсяването на въздуха и водата, преработката на отпадъците и защитата на природата. ЕС обаче преследва отрано и самостоятелни екологични цели. Първата екополитическа директива се занимава с категоризирането, опаковането и обозначаването на опасни материали (1967 г.). Следват директиви, които регулират замърсяването на въздуха от автомобилни емисии (1970 г.) или защитата на птици и жизнената им среда (1979 г.). С „Натура 2000" той установява примерно общоевропейска мрежа от защитени зони, която междувременно обхваща повече от 26 000 територии в целия ЕС.

Цели на ЕЕА (1986 г.)

През 1986 г. ЕЕА дефинира четири екополитически цели[20]:

1. Запазване, защита и подобряване на качеството на околната среда
2. Принос към защитата на човешкото здраве
3. Осигуряване на рационално използване на природните ресурси
4. Насърчаване на международни мерки, борба с регионалните и глобалните екологични проблеми

С Договорите от Маастрихт (1992 г.) и Амстердам (1997 г.) значението на европейската екополитика постепенно се издига. Оттогава защитата на околната среда е дефинирана като задължителна задача за всички области:

> *Изискванията за защита на околната среда трябва да бъдат включени в определянето и изпълнението на политиките и действията на Общността, посочени в Член 3, в частност, за да се насърчи устойчивото развитие* [Vertrag von Amsterdam, 1997, Чл. 6].

20 Цели съгласно ЕЕА в: Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften, L , Nr. 169/12, 29. 06. 1987, с. 10.

Междувременно цели на екологичната политика могат да бъдат открити и в Европейската харта на основните права. В допълнение, Чл. 37 от нея продължава принципа на устойчиво развитие.

Високото равнище на опазване на околната среда и подобряването на нейното качество трябва да бъдат включени в политиките на Съюза и гарантирани в съответствие с принципа на устойчиво развитие [Grundrechtecharta der EU 2000, Чл. 37].

Междувременно европейското екологично право обхваща изобилие от задължителни стандарти за качество.С поставянето на горни граници за вредните за здравето вещества примерно трябва да се намалят замърсяванията на околната среда в целия ЕС.

В рамките на определен период издадените на европейско ниво директиви трябва да бъдат транспонирани от държавите-членки в националното право. Ако те не направят това, европейското ниво може да наложи санкции срещу неизрядната държава, например под формата на парични глоби.

Европейска търговия с емисии

Европейска климатична политика

През последните години изменението на климата се превръща в една от най-важните теми на Съюза. Европейският съюз се ангажира за намаляването на парниковите емисии. За тази цел в ЕС се прилага система за търговия с емисии. За разлика от търговията с емисии от Протокола от Киото от 1997 г., при който държавите търгуват с емисии, в ЕС това правят фирмите (вж. Глава 4.4).

В Договора от Лисабон проблемът за изменението на климата за пръв път се споменава изрично. По-голямото значение на Европейската климатична политика се подчертава и чрез създаването на собствен комисариат за климатичната политика.

Устойчиво развитие

Концепцията за устойчиво развитие е дефинирана като всеобхватна цел на европейската политика с договора от Амстердам (1997 г.).

С новостартираната европейска стратегия за устойчивост от 2006 г. ЕС преследва една широкообхватна концепция за устойчиво развитие. В седем централни области трябва да бъдат предприети по-големи усилия и да се имат предвид взаимодействията между различните области на политиката.

В случая става въпрос за следното:

1. изменение на климата и чиста енергия,
2. устойчиво развитие на транспорта,
3. устойчиво производство и потребление,
4. защита на природните ресурси,
5. подобряване на качеството на въздуха за защита на здравето,
6. борба със социалната изолация,
7. налагане на устойчиво развитие и борба с бедността в света.

Лисабонската стратегия е приета от европейските държавни и правителствени ръководители на срещата на върха в Лисабон през март 2000 г. Целта ѝ е до 2010 г. да превърне ЕС в **най-конкурентоспособната и динамична, базирана на знанието икономика в света.** Чрез политики на реформи в цяла Европа трябва да се постигне превръщане на националните икономики в базирани на знанието икономики и модернизиране на европейските държави на благоденствието по примера на активната социална държава. В последствие Лисабонската стратегия не е неоспорима. Критичен средносрочен доклад (Докладът Кок от 2005 г.) за напредъка в реформите в държавите-членки допринася за нова насоченост към акцентите растеж и заетост. Аргументът е, че тя е белязана прекалено силно от стопанско-либерален дух на времето. Наследник на Лисабонската стратегия е програмата „Европа 2020".

Европейската стратегия за устойчивост се разбира като допълнение на Лисабонската стратегия и има за цел да засили екологичното измерение в процеса на интеграция.

Както стратегията за устойчивост, така и Лисабонската стратегия се следват с мекия координационен механизъм – ОМК (вж. Глава 3.3).

Проблеми на европейската устойчивост

Проблеми с обхвата

Европейската политика за защита на околната среда и устойчиво развитие трябва да се справи преди всичко с два проблема. При регионални проблеми, като например „киселинен дъжд" или замърсяване на речни води, има някакви успехи. Проблематично е обаче, когато причината и следствието не се случват на едно и също място. Някои екополитически цели като например ограничаването на затоплянето на Земята могат в крайна сметка да бъдат постигнати само в глобален мащаб.

ЕС може и да си поставя амбициозни цели, а в известен смисъл и да дава също добър личен пример в екологичната и климатичната политика. Когато обаче важни държави, като например САЩ или Китай, не следват този пример, ефективността на подобни мерки остава ограничена.

Проблеми с прилагането

Друг проблем, с който трябва да се пребори европейската политика за устойчивост, е в голяма степен от домашно естество. Защото нещата не вървят преди всичко при прилагането на често амбициозните цели в рамките на стратегията за устойчиво развитие.

В тази връзка важно влияние оказва също липсващата воля на държавите-членки последователно да преследват националните си стратегии за устойчивост. При това прилагането на ОМК не дава на Европейската комисия никакви възможности за санкции.

Но и на европейско ниво се констатира липса на амбиция, преди всичко по въпроса за съвместимостта на Лисабонската стратегия и стратегията за устойчивост[21].

Така все още не е изяснено докрай как дългосрочните цели за повече растеж и повече конкурентоспособност могат да бъдат съгласувани с целите за устойчив икономически растеж, устойчиво производство и устойчиво потребление.

За социалната демокрация това означава:

- от една страна, ангажиментът на ЕС в защитата на околната среда и видовете е забележителен, от друга – още не му се удава в еднаква степен да интегрира и съгласува едно с друго в политиката си трите измерения на устойчивото развитие (социално, икономическо и екологично).
- Реформите за насърчаване на устойчивото развитие трябва да преследват издигане на значението на екологичното и на социалното измерение спрямо икономическото измерение, така че дългосрочно във всички политически дейности да се обръща равностойно внимание на трите измерения.

21 Самият Европейски съвет призовава за последен път през декември 2009 г. за по-тясна връзка между двете стратегии вж.: [Europäischer Rat, 2009].

3.5. Мир: европейска външна политика и политика за сигурност

След ужасния опит от две световни войни за период от само около 30 години целта за трайно помиряване на европейския континент е движещата сила за процеса на европейска интеграция.

В това отношение европейската система на обединение и до днес е уникален успех. От повече от 60 години между държавите-членки цари мир и поради тясното икономическо и политическо преплитане един бъдещ военен сблъсък всъщност е изключен.

Променена перспектива

Трудните външни отношения между европейските нации се превръщат във вътрешни отношения, които не са освободени от противоречия на интереси, но при които все пак споровете се обсъждат под един общ покрив чрез ориентиран към решения подход.

С това е свързан въпросът за „новите" външни отношения на Общността. Каква позиция и роля би трябвало да поемат новите институции по въпросите на външната политика?

Външната политика и политиката за сигурност традиционно са важни области на националната държава. Те спадат към класическите задачи на една държава. Държавата гарантира сигурността на населението и представлява интересите му навън.

От гледна точка на теория на демокрацията, това е важна предпоставка за готовността на хората да се подчинят на монопола на държавата върху използването на сила. При това външната политика има силна, а често и позитивна, публичност. Така обикновено и външните министри са тези, които са начело в класацията по популярност на германските политици.

Европейска външнотърговска политика

Има една област на външната политика, която в следствие на вътрешния пазар е в сферата на компетенции на общностната политика: европейските външнотърговски отношения.

Външната търговия супра-национално

В икономическите отношения с трети страни ЕС може да провежда автономна търговска политика. Тук спадат например установяването на външни мита за стоки от трети страни или също мерки, които се извършват в защита на европейския пазар (например антидъмпингови мерки, ограничения за вноса или количествата, суспендиране на търговски концесии и т.н.) Обикновено Европейската комисия може да приложи тези мерки самостоятелно.

Повечето търговски отношения на ЕС се сключват в рамките на Споразумението за Световната търговска организация (СТО). Освен това, ЕС сключва двустранни споразумения с отделни държави или групи държави (например Конвенцията от Ломе със страните от Африка, Карибския и Тихоокеанския басейн или Договорът за Европейската асоциация за свободна търговия с Лихтенщайн, Исландия, Швейцария и Норвегия).

Външната политика между-правителствено

За разлика от външно*търговските* отношения, които в резултат на вътрешния пазар са супранационализирани в голяма степен, европейските външнополитически отношения са организирани междудържавно (междуправителствено).

Европейско политическо сътрудничество

В началото усилията на европейските държави-учредителки (Германия, Франция, Италия и Бенелюкс) да си сътрудничат извън областта на икономиката също и политически не стоят под добра звезда. Първите опити през 50-те и 60-те години за създаване на Европейска отбранителна общност и европейска политическа общност в крайна сметка се провалят.

1970 г.: първи стъпки - ЕПС

Нов опит за политическо сътрудничество представлява така нареченото Европейско политическо сътрудничество (ЕПС). Основата за ЕПС формира така нареченият Доклад Давиньон от 1970 г. (наречен на белгийския дипломат Етиен Давиньон).

Декларираната цел е постигане на хармонизиране на външнополитически становища на шестте държави-членки и евентуално договаряне на съвместни начини на действие. ЕПС е организирано чисто междудържавно и не разполага с договорна основа. Така в началото то е правно незадължително споразумение между шестте държави.

С ЕАА от 1986 г. правителствата за първи път декларират, че ще развиват обща външна политика. При това за тях е важно да укрепят общността, която междувременно е нараснала на 12 държави, чрез единно поведение в международните ѝ отношения.

Обща външна политика и политика на сигурност

1992 г.: сътрудничество в ОВППС

Създаването на ЕС с Договора от Маастрихт (1992 г.) открива пътя към установяване на такава Обща външна политика и политика на сигурност (ОВППС). Като дългосрочна цел по онова време се споменава и възможността за обща отбранителна политика.

В създадената с Договора от Маастрихт храмова структура[22] ОВППС формира втория стълб. Първият, супранационално организиран стълб съдържа общностните политики на ЕО (в миналото ЕИО), а третият стълб е посветен на сътрудничеството в полицейското и съдебно сътрудничество по криминални въпроси (СПССКВ). В продължаването на ЕПС както ОВППС, така и СПССКВ са организирани чисто междудържавно.

Следователно, държавите-членки не преотстъпват никакъв суверенитет, а си създават само институционална рамка за консултации и договаряне на общи мерки по външнополитически въпроси.

Всяко общо външнополитическо действие и позиция на ОВППС се извършва единодушно, нито Комисията, нито Европейският съд имат някакви възможности за влияние. Тук отново се вижда, че държавите-членки, както в социалнополитическата област, принципно съзнават общата нужда от действия, но не са готови да преотстъпят правата на суверенитет на европейското ниво.

С процесите на нов ред в международната политическа система след края на Студената война (1989/90 г.) ЕС също трябва да (пре)дефинира ролята си като външнополитически играч. Декларирана цел става „да отстоява идентичността си на международната сцена"[23].

22 Вж. фиг. с. 45

23 Консолидирана версия на Договора от Маастрихт, чл. Б

По-нататъшното развитие на ОВППС през следващите години може да се проследи примерно по създаването на длъжността върховен представител и по много внимателното смекчаване на принципа на единодушието при вземането на решения под формата на конструктивни въздържания[24].

Последното дава възможност на една група държави-членки да задълбочат сътрудничеството си, без това да може да бъде блокирано чрез въздържания на отделни държави-членки. ОВППС е разширена с договора от Ница (2000 г.), в който, наред със сигурността и мира, като задача се посочва и насърчаването на демокрацията, човешките права и правовата държавност.

Сигурност и отбрана: ЕПСО

Европейска политика за сигурност и отбрана

Докато в рамките на ОВППС ЕС се концентрира предимно върху областта на външната политика, с Европейската политика за сигурност и отбрана (ЕПСО) в европейската външна политика се включва активен военен елемент.

Импулс: конфликтът на Балканите

Важен импулс за засилените усилия за установяване на обща политика за отбрана и сигурност е опитът с европейското безсилие в конфликта на Балканите. Особено конфликтът в Косово през 1999 г. показва неспособността на ЕС да постигне политическо решение. Тъй като при това ЕС не разполага със собствени военни сили, с които би могъл да се намеси в конфликта, интервенция е възможна само чрез войските на НАТО.

Понятието **Soft Power** (бълг. - мека сила) описва особена форма на упражняване на сила от държави и политически актьори над други държави и общества. Тази сила се основава на невоенни ресурси („Hard Power"). Към средствата на меката сила спадат функцията на водещ пример, привлекателността и предаването на собствени норми и ценности. [...] Понятието е формирано от американския политолог Джоузеф Най. ЕС често се описва като пример за мека сила, тъй като, от една страна, той не разполага със съпоставими със САЩ военни ресурси и, от друга – защото според разбирането за себе си, той се явява „цивилна сила". [Hüttmann, Wehling, 2009: 301, с известни съкращения].

„Посягането" към войските на НАТО в контекста на „европейски конфликт" води до обществена критика за това, че ЕС не се справя и че в крайна сметка ОВППС е неефективна. Метафората, че ЕС е икономически великан и външнополитическо джудже, обобщава тази критика. Различията в

24 Консолидирана версия на Договора от Маастрихт, чл. Б

мненията сред държавите-членки пречат на ясното и единно поведение на ЕС в началото на конфликта на Балканите.

Освен това липсват всякакви възможности за интервенция, за да се прекрати конфликта в Косово по военен начин. Резолюцията за изграждането на ЕПСО на съвещанието на Европейския съвет в Кьолн през 1999 г. може да се интерпретира напълно като пряка последица от слабостите на ОВППС в конфликта на Балканите.

Чрез изграждането на постоянни институции и структури (като например Комитет за политика и сигурност [КПС], Военен щаб на ЕС, Военен комитет на ЕС или Комитет по цивилни аспекти на управлението на кризи) се създават съществените предпоставки за провеждането на военни или цивилно-военни операции. С ЕПСО в крайна сметка ЕС има възможността да изпраща в кризисни региони назначени от държавите-членки военни или полицейски сили.

Като част от ОВППС, ЕПСО също е организирана чисто междудържавно и се нуждае от единодушни решения в Съвета. В рамките на ЕПСО първостепенна важност има управлението на кризи, а военните интервенции трябва да се вземат предвид само като последна възможност.

По-нататъшното развитие на ОВППС в договора от Лисабон (2009 г.)

Издигане на значението в Договора от Лисабон

Пасажната клауза в Договора от Лисабон позволява на Европейския съвет единодушно да вземе решение да замени гласуването с единодушие в Съвета с гласуване с квалифицирано мнозинство в определени области на политиката.

С Договора от Лисабон ОВППС претърпява по-нататъшно развитие. Нововъведенията целят да направят ЕС по-разпознаваем и по-ефективен като световнополитически играч. Особено „ръката на политиката за сигурност" на ОВППС, ЕПСО, издига значението си и се прецизира по отношение на съдържанието. Тя се преименува на Обща политика за сигурност и отбрана (ОПСО) и се дефинира като неотменна част от ОВППС (Чл. 46 от Договора за ЕС). Тя се подчинява на принципа за единодушно вземане на решения и е изрично изключена от разпоредбите на пасажната клауза.

„Външният министър на ЕС"

Новата длъжност Върховен представител на ЕС за външната политика и политиката за сигурност, в неофициалната езикова употреба определян като „външен министър на ЕС", трябва да се грижи за една по-добре съгласувана европейска външна политика.

За целта той носи „двойна шапка": той е едновременно заместник-председател на Комисията и председател в Съвета „Външни работи". Освен това, с Европейската служба за външна дейност (ЕСВД) той получава институционална основа, в която получава подкрепа от сътрудници на Комисията, на секретариата на Съвета, както и от изпратени от държавите-членки дипломати.

Тези нововъведения могат да подпомогнат формирането на идентичност в европейската външна политика, но това зависи силно и от личността на съответния Върховен представител.

С новия договор ОВППС издига значението си и се прецизира. В него за първи път се формулира недвусмислено договорно възложение за създаването на европейска отбранителна политика. Важен инструмент за това представлява „Постоянното структурирано сътрудничество". Чрез него група държави може да ускори сътрудничеството си в областта на отбранителната политика, ако всички държави-членки не успеят да се споразумеят.

Освен това, чрез залегналата в новия договор клауза за взаимна защита, ЕС придобива характер на отбранителен съюз. Клаузата за взаимна защита гласи, че в случай на военно нападение срещу държава-членка на Съюза другите държави-членки я подкрепят в рамките на възможностите си. Овен това, в Договора от Лисабон има и клауза за солидарност, съгласно която се договаря взаимна помощ между държавите-членки след терористични нападения или природни катастрофи. Засегнатата страна трябва официално да поиска помощ от другите държави-членки.

Допълнителна литература:

JOPP, Mathias, SANDAWI, Sammi 2009. Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik. // Weidenfeld, Werner, Wolfgang Wessels (Hg.). Jahrbuch der Europäischen Integration. Baden-Baden, 2009, 241–248.

REGELSBERGER, Elfriede 2009. Gemeinsame Außenund Sicherheitspolitik. // Weidenfeld Werner, Wolfgang Wessels (Hg.). Jahrbuch der Europäischen Integration 2009. Baden-Baden, S. 249–256.

Търсене на външнополитическа идентичност

Освен това, като основен проблем на европейската външна политика и политика за сигурност се явява трудността да се постигне единство между вече 27 държави-членки по важни външнополитически въпроси.

От една страна, това се дължи на факта, че традиционно външната политика е много важна за процесите на формиране на национална идентичност и по този начин представлява политически чувствителна и идеологически заредена област на политиката.

Различни традиции

От друга страна, въз основа на различния си исторически опит, различните културни и външнополитически традиции държавите-членки имат отчасти много различни външнополитически интереси и задължения. Особено в отношенията със САЩ това води до много различни позиции и слаби шансове за постигане на единство.

Това става очевидно при войната в Ирак през 2003 г., когато държавите–членки на ЕС не са в състояние да излязат с единна позиция спрямо САЩ. Докато Великобритания, Холандия, Дания и Португалия, но също и много от централно и източноевропейските държави, се включват на страната на САЩ, има страни като Германия, Франция и Белгия, които са против военната намеса на САЩ и отказват да дадат подкрепата си.

По време на пресконференция тогавашният министър на отбраната на САЩ Доналд Ръмсфелд дава израз на недоволството си от отказа на Франция и Германия, като ги нарича „старата Европа" („old Europe"). Но и след това постоянно има различия в ЕС по отношение на външнополитическите въпроси. Така например все още не всички държави-членки на ЕС са признали Косово, следователно различията относно Балканите продължават.

От това става видно колко е трудно за ЕС да върви по един общ външнополитически път. Така в бъдеще трябва да се очаква, че Великобритания, която исторически има силна връзка със САЩ, няма да подкрепи външнополитическа позиция на ЕС, ако това ще помрачи отношенията ѝ със САЩ. Също и новите държави-членки предпочитат да поверят сигурността си на военната суперсила, отколкото на европейските си съседи, и гледат на сближаването с Русия с по-голям скептицизъм.

Следователно, определянето на външнополитическа идентичност за ЕС в дългосрочен план е голямо предизвикателство. Това се затруднява от конкуренцията на националните външни политики на държавите-членки.

Както националните външни министри, така и държавните и правителствени ръководители трудно ще бъдат готови да засилят европейската външна политика за сметка на собственото влияние.

Световно-политическите тежести се разместват

Промяната на световно-политическите тежести обаче разкрива едновременно шанса за европейските държави-членки да разберат, че глобалното влияние е постижимо за тях само чрез ЕС, дори и когато става въпрос за големи държави като Германия, Франция или Великобритания. Отношенията с Китай, Индия или Русия могат да се формират по-силно като общност от 27, отколкото индивидуално за всяка страна.

Нещо подобно важи и за по-силното преплитане на военните ресурси. Държавите-членки на ЕС изразходват общо повече от 20 милиарда евро за бюджети за отбрана. Резултатът е много голям и крайно неефективен военен апарат. В дългосрочен план той няма да може да бъде поддържан.

За социалната демокрация това означава:

- Погледът върху трите формулирани изисквания в областта на мира показва, че във вътрешната конструкция на Съюза целите за мирно междудържавно общуване и мирно естество на държавите под формата на правова сигурност и социален мир са изпълнени в голяма степен.
- Необходими са промени и по-нататъшно развитие преди всичко в рамките на външните отношения на Европейския съюз.
- В това отношение предложенията за външнополитически реформи би трябвало да започнат с изясняването и засилването на международния профил на ЕС.

4. ЕВРОПА УТРЕ: ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА РЕФОРМИ

В тази глава:

- се представят предложения за реформа на ЕС в петте измерения;
- се обяснява как тези реформи ще засилят социалната демокрация на европейско ниво;
- се скицират шансовете, респ. пречките за реализиране на предложените идеи за реформи;
- се посочва допълнителна литература за задълбочаване в темата.

В предходната глава стана ясно, че в хода на интеграционния процес винаги са се дискутирали и отчасти реализирали и важни искания на социалната демокрация. За пример беше посочена Хартата на основните права или присъединяването на ЕС към Европейската конвенция за правата на човека.

При това в предходната глава също така стана ясно, че днешният ЕС, измерен с изискванията от Глава 2, все още показва редица недостатъци. Някои от описаните дефицити могат да бъдат решени по-лесно, а други по-трудно.

По-нататък ще се дискутират предложения за реформи, които имат голямо значение за засилването на социалната демокрация. Това може да стане в различни посоки: от една страна, като се подкрепят проекти за социална демокрация на европейско ниво (позитивна интеграция), от друга – като на национално ниво постиженията на социалната демокрация се запазят и/или се защитят.

В рамките на тази христоматия не може да се получи пълна представа за всички дебатирани идеи и предложения. По-скоро тук става въпрос за обоснован, но в крайна сметка само примерен избор.

Допълнителна литература:

Публикации на отдел „Международни политически анализи" на Фондация Фридрих Еберт
▶ www.fes.de/ipa

Публикации на отдел „Икономическа и социална политика" на Фондация Фридрих Еберт
▶ www.fes.de/wiso

4.1. Укрепване на европейската демокрация

От гледна точка на социалната демокрация, искането за укрепване на демокрацията на европейско ниво е от особено значение: както стана ясно, структурата и начинът на функциониране на европейските институции показват дефицит на легитимация и демокрация.

По-нататък ще бъдат представени предложения за реформа на ЕС, които биха могли да имат огромен принос за отстраняването на дефицита на европейска демокрация.

Да направим изборите за Европа европейски

Парадоксално предложение?

Предложението за европеизиране на изборите за Европейски парламент първоначално звучи парадоксално. То намеква за това, че кампаниите за избор на Европейски парламент най-често се водят с национални теми и политици.

За дискусия

Участието в изборите за Европейски парламент (ЕП) през 2009 г. отново е намаляло и като цяло е на ниско ниво.

Задача: Според Вас, каква е причината за слабото участие на изборите? Недооценяват ли избирателите влиянието на ЕП? Преекспонират ли се или се подценяват европейските теми по време на избори? Какви биха могли да бъдат други причини?

Предложението за европеизиране на изборната борба за ЕП визира три „регулиращи винта":

- въвеждане на европейски изборни листи,
- разработване на истински европейски изборни програми,
- преобразуване на изборните програми в европейска стратегия за изборна борба.

Европейски изборни листи

Европейски изборни листи

Досега при изборите за ЕП, които се провеждат национално, има само национални изборни листи с кандидатите на националните партии. Когато гражданите гласуват, не става ясно на коя европейска партия, респ. фракция всъщност дават гласа си. Една европейска изборна листа обаче не само би разяснила на гражданите коя фракция в ЕП получава гласа им.

Срещу въвеждането на европейски изборни листи има критика, която със сигурност не е съвсем несправедлива. Тя обръща внимание на това, че обединяването около една единствена листа въз основа на множеството от партии, представени в една фракция, би било трудно за осъществяване.

Със сигурност краткосрочното реализиране на европейски изборни листи е трудно, още повече че все още няма европейски партии, съпоставими с националните. В дългосрочен план установяването на европейска партийна система обаче е важна цел на социалната демокрация в Европа.

Европейски водачи на листи

Средносрочно предложение е партиите да посочват само един общ водач на листа. Подобно на германската изборна система при изборите за ЕП избирателите биха могли да получат право на първи и втори глас. Тогава с първия глас биха били избирани водачите на листи на фракциите, а с втория глас представителите на съответните национални листи по страни.

Европейски изборни програми

Европейски изборни програми

Друг важен аспект, който би трябвало да върви ръка за ръка с въвеждането на европейски изборни листи, би била една по-силна европолитическа насоченост на изборната кампания чрез единни програми за избор на ЕП.

Както преди, изборната борба за ЕП в отделните държави-членки се определя предимно от вътрешнополитически теми. В политологическата литература изборът на ЕП се характеризира като „second order election", т.е. избор от втора категория.

Един такъв „избор от втора категория" се отличава преди всичко с това, че както избирателите, така и партиите и медиите му придават по-слабо значение отколкото на националните избори.

На изборите за ЕП през 2009 г. средно за страните са отишли да гласуват само 43% от имащите право на глас граждани[25]. Освен това, изборът за ЕП най-често се разглежда от националните партии като един вид барометър на настроението за вътрешнополитически теми или предстоящи национални избори.

Цел: насърчаване на европейска общественост

Общите изборни програми за ЕП биха дали възможност за транснационално обсъждане на европейски теми, което би се равнявало не само на европеизирането на избора на ЕП, но също така би подпомогнало една европейска общественост.

Допълнителна литература:
HACKER, Björn, MAAß, Gero 2010. Ein Grundsatzprogramm für die SPE. Baustellen, Gemeinsamkeiten und Eckpunkte aus deutscher Perspektive. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)

Първи опити за по-силно европеизиране на изборната кампания за ЕП на основата на общи изборни програми предприемат европейските Зелени по време на изборната кампания през 2004 г. С изключение на малки, дясно-националистически фракции, на последните избори за ЕП през 2009 г. вече всички европейски партийни съюзи приемат така наречени изборни манифести, на чиято основа трябва да се води националната кампания за избор на ЕП.

Ретроспективно обаче трябва да се констатира, че въпреки европейските изборни манифести при повечето партии в кампанията за избор на ЕП през 2009 г. преобладават национални теми.

Това се дължи в голяма степен на факта, че изборните манифести задават само една тематична рамка и не могат да бъдат пренесени в обвързваща стратегия за европейска изборна кампания. Като последствие от този опит Европейската социалдемократическа партия (ЕСП) възнамерява да приеме обща принципна програма.

Стратегия за европейска изборна кампания

Стратегия за европейска изборна кампания

Всички три точки (европейска изборна програма, свързана с европейски изборни листи/водачи на листи и стратегия за европейска изборна кампания) би трябвало да си взаимодействат. Защото само така може да се постигне европеизиране и мобилизиране на избиратели на изборите за ЕП. В крайна сметка, икономическото и политическото значение на Съюза е огромно и с повече от 375 милиона имащи право на глас изборът за ЕП е най-големият демократичен избор в света.

25 За сравнение, избирателната активност на изборите за Германския Бундестаг е между 70 и 90%. През 2009 г. тя е около 70%, което е най-слабото участие в избори от края на Втората световна война.

Европеизирането на кампанията за избор на ЕП би означавало, че:

1. националните партии биха били принудени да водят изборна кампания с европейски теми, което би довело до тяхното по-засилено обществено европолитическо разглеждане.
2. изборите за ЕП биха могли да постигнат нарастване на значението си, което би било уместно предвид голямото политическо влияние на ЕС върху националното законодателство и живота на хората;
3. по-голямо мобилизиране и занимаване на гражданите с европолитиката би било очаквана последица, а с това би могла да се засили и легитимността на европейската политика.

От гледна точка на социалната демокрация, това ще засили демократичното участие на гражданите в процеса на европейска интеграция, като им предостави по-висока степен на информация и засили компетенцията им за вземане на решения.

Парламентаризиране на ЕС

Издигане на значението на парламента

Друго дългосрочно предложение за реформи с цел подобряване на европейската демокрация залага на парламентаризиране на ЕС. ЕП трябва да бъде издигнат в институционна структура на ЕС.

При това дългосрочна цел е по-нататъшното развитие, т.е. приближаване на ЕС в посока на парламентарна система на управление. С това една част от дефицитат на демокрация в Съюза би могла да бъде премахната[26].

Като необходими реформиращи стъпки към парламентаризиране се обсъждат:

- изборат на председателя на Комисията (или от ЕП, или като пряк избор),
- съставянето на Комисията в съответствие с разпределението на силите в Парламента,
- нова изборна система за изборите за ЕП (например единен пропорционален избор в големи регионални изборни райони).

26 По отношение на парламентаризирането на Съюза се дискутират два модела: от една страна, по-нататъшното развитие в посока на президентска система на управление (реч на Йошка Фишер в Хумболт Университет през 2000 г.), и от друга страна, по-нататъшното развитие на Съюза в посока на парламентарна система на управление (по реч на Лионел Жоспен в Париж през 2001 г.). Двата модела са дългосрочни и пълни с условности перспективи. С провала на договора за европейска конституция и приемането на Договора от Лисабон чрез включването на отделни аспекти по-скоро е одобрено едно развитие в посока на парламентарния модел.

- Разширяването на ЕП и Съвета на министрите в посока на двукамарен парламент (например ЕП като гражданска камара и Съветът на министрите като държавна камара или създаване на сенат)
- Засилване на ролята на Парламента като равноправен законодателен орган наред със Съвета на министрите (с право на инициатива за Парламента)
- Формирането на европейска партийна система
- Създаването на европейска общественост, респ. европеизиране на националните обществености
- Европейска конституция с основни, човешки и граждански права като основни нейни елементи

Цел: повече прозрачност и участие

Чрез засилването на ролята на ЕП, от една страна, може да се постигне демократичната легитимност на европейските институции, а от друга – да се осигури (по-добро) демократично участие на европейските граждани в процеса на вземане на политически решения.

С Договора от Лисабон вече се прави важна стъпка за издигане на значението на ЕП. Искането за равноправна роля на ЕП в европейския законодателен процес е осъществено в широка степен, като процедурата за съвместно вземане на решения е издигната в обикновена законодателна процедура на европейско ниво.

Освен това, с въвеждането на европейска гражданска петиция се разкрива възможност за пряко политическо участие на европейските граждани.

Други от изброените предложения за реформи са изпълнени в значителна степен с условности и заради това са и по-трудни за осъществяване – особено в Съюза с 27 държави-членки. Европейската конституция или прекият избор на председател на Комисията спадат към идеите, чиито шансове за реализация в момента се оценяват много скептично. В края на краищата, проектът за конституция се е провалил едва преди няколко години.

Създаването на европейска партийна система или формирането на европейска общественост биха били също изпълнени в значителна степен с условности и биха могли да се реализират само в дългосрочен план.

В тези области обаче има напълно позитивни тенденции на развитие. Като примери тук могат да бъдат посочени усилията на социалдемократическите партии да продължат развитието на ЕСП в посока на партия с програма и членска маса (вж. с. 94).

В европейските качествени медии също се наблюдава подобрено европейско информиране, което засяга както политиката на ЕС, така и изобилието от информация за другите държави от ЕС[27].

От гледна точка на социалната демокрация, разширяването на демократичното участие на европейските граждани в процеса на вземане на политически решения и пълна демократична легитимация на европейската политика, биха допринесли за спазването на формулираните в Глава 2 изисквания.

Допълнителна литература:

- FISCHER, Joschka 2000. Vom Staatenverbund zur Föderation – Gedanken über die Finalität der europäischen Integration. Rede, gehalten am 12. Mai 2000 an der Humboldt-Universität zu Berlin. <http://www.hu-berlin.de/pr/veranstaltungen/reden>
- JOSPIN, Lionel 2001. Zukunft des erweiterten Europas. Rede, gehalten am 20. Mai 2001 in Paris. <http://www.europa-reden.de/>.
- HOLZINGER, Katharina u. a. 2005. Die Europäische Union: Theorien und Analysekonzepte. Paderborn, 2005, *60–66*.
- FRÖHLICH, Stefan 2002. Abschied vom alten System – die Erweiterung erfordert drastischere Reformen der EU-Institutionen. *// Zeitschrift für Politikwissenschaft* (München), 12, 2002, Heft 3, 1099–1121.

27 Вж. примерно изследванията на Кристоф О. Майер [Meyer, 2000], както и на Кантнер [Kantner, 2004]. Освен това, през 2006 г. френският вестник "LeMonde" решава да не разглежда повече европейски факти и решения в ресора Външна политика, а ги тематизира във вътрешнополитическия ресор.

4.2. Насърчаването на европейското благоденствие[28]

Как може благоденствието в Европа да се запази и увеличи? За какви идеи и стратегии може да се помисли? В тази глава накратко се разглеждат отговорът на ЕС на тези въпроси, концепцията „Европа 2020" и критиката към нея. В нея се акцентира върху представянето на идеята за европейско икономическо правителство, както и размислите как може да бъде предотвратена европейската данъчна конкуренция.

Европа 2020

Програмата „Европа 2020"

„Европа 2020" – това е наименованието на актуалната, планирана за период от 10 години икономическа програма на Европейската комисия. Приета е от Европейския съвет през юни 2010 г. по предложение на Комисията. Целта е „интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж"[29]. В много области новата стратегия на ЕС продължава старата Лисабонска стратегия[30].

Критика и от синдикатите

От различни страни се призовава за промени в концепцията „Европа 2020". Така например, Германската конфедерация на профсъюзите (DGB) призовава за нова насока: в центъра трябва да стоят не конкурентоспособността и пазарът, а устойчивост, солидарност, кохезия и равнопоставеност. От гледна точка на DGB, без ангажимента за социален напредък, борба с бедността и „добра работа", ЕС и занапред ще бъде място на социална стагнация. Европа се нуждае от нов проект: общо икономическо правителство, което се задължава да работи в еднаква степен за икономически, екологичен и социален напредък [вж. Sommer, 2010].

28 В общи линии тази глава се базира на анализа „Бъдещето на Европейския икономически и валутен съюз" [Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010a]. Твърденията са обобщени от редакцията.

29 Европа 2020 – Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Съобщение на ЕК, Брюксел 3.3.2010, COM(2010) 2020. <http://ec.europa.eu/europe2020/ europe-2020-in-a-nutshell/ index-bg.htm>.

30 Вж. с. 81.

Импулси за „Стратегия ЕС 2020"

В рамките на отдел „Анализ на международната политика" на Фондация Фридрих Еберт са разработени алтернативни и разширени предложения за „Европа 2020". Ето един пример за:

„Импулси за стопанско-политически насоки

1. Подобряване на координирането на макроикономиката, което ще даде възможност за нов политически микс в ЕС
2. Дефиниране на средносрочни до дългосрочни целеви равнища на дълга с цел осигуряване на бюджетна стабилност във време на демографската промяна
3. Въвеждане на социален пакт за стабилност за Европа с цел прекратяване на конкуренцията на системите за социална защита
4. Развитие на „ниско карбонова икономика" като лайтмотив за стопанско-политическо координиране в Европа, която в бъдеще ще почива на модел на устойчив растеж и на екологична и енергийно-ефективна промишлена основа
5. Консолидиране на вътрешния пазар при запазване на социални и екологични стандарти, както и чрез координиране на данъчната политика
6. Повишаване на насърчаването на инвестиции и увеличаване на привлекателността на изследователската среда в Европа."

[Fischer u. a., 2010: 3]

Допълнителна литература:

- FISCHER, Severin u. a. 2010. EU 2020 – Impulse für die Post-Lissabonstrategie: Progressive Politikvorschläge zur wirtschaftlichen, sozialen und ökologischen Erneuerung Europas. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)
- FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG (Hg.) 2010b. Weichenstellung für eine nachhaltige europäische Wohlstandsstrategie. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, Arbeitskreis Europa, 2010. (Internationale Politikanalyse)
- SOMMER, Michael 2010. Wenn nicht jetzt, wann dann? Das Soziale Europa braucht eine politische Grundsatzentscheidung. // Sommer, Michael, Frank Bsirske, Wolfgang Rohde. Business as usual oder eine neue Zukunftsstrategie? Die Strategie Europa 2020 aus der Perspektive deutscher Gewerkschaften. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010, S. 4–7.

Как конкретно би могла да изглежда идеята за икономическо правителство, която председателят на DGB посочва тук?

Европейско икономическо правителство

През септември 2010 г. работният кръг Европа на Фондация Фридрих Еберт избира „Бъдещето на Европейския икономически и валутен съюз" за заглавие на публикуван точно по този въпрос анализ. Избор на заглавие, който подчертава значението на въпросите, които възникват за бъдещето на Европа след финансовата криза в Гърция и кризата на еврото. Отговорът на авторите гласи, че има нужда от нова форма на икономическа интеграция: европейско икономическо правителство.

Проблем: експортни излишъци

Много често в обществената дискусия се призовава преди всичко за едностранно изостряне на санкциите в рамките на Пакта за стабилност и растеж. Противно на това, идеята за европейско икономическо правителство е „цялостен подход за решение, който визира в еднаква степен премахването на макроикономически дисбаланси, гарантирането на функциониращи финансови пазари, както и консолидирани бюджети" [Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010a: 3]. Следователно, засяга се не само въпросът за задлъжняването, но примерно и въпросът за експортните излишъци.

Описаната там идея за европейско икономическо правителство предвижда две ръце: превантивна, т.е. предотвратяваща ръка и реактивна, т.е. коригираща ръка. Едва когато предотвратяващото координиране на държавите не доведе помежду им до желания резултат, от централно място, т.е. от ЕС, ще има коригираща намеса със санкции.

Предотвратяваща ръка

Превантивно: координиране

В рамките на координирането първа цел би била да се противодейства на вредната конкуренция между локализациите вътре в ЕС. Икономическата конкуренция е желана, но не трябва да става на базата на дъмпинг на заплатите или данъчен дъмпинг, а чрез качество и иновации.

Ето защо, този модел на икономическо правителство предвижда единни минимални ставки и данъчни основи, заплати, които се ориентират по производителността и относително съпоставими минимални работни заплати. Във всяка страна минималната работна заплата трябва да бъде минимум 50% от средното брутно възнаграждение.

Освен това е необходимо отново да си припомним целта за външноикономическо равновесие. В Германия от 1967 г. в Закона за стабилност то е залегнало в „магически четириъгълник", наред с целите за адекватен и непрекъснат икономически растеж, ценова стабилност и ниска безработица.

Предложеният модел предвижда, че текущата сметка на платежния баланс на една страна във вътрешноевропейската област може да варира от -3 до +3%. Как страните ще постигнат тази цел, първоначално се оставя на самите тях.

Текущата сметка е разликата между целия износ и внос на стоки в процент от брутния вътрешен продукт (БВП).

За Германия първата стъпка би трябвало да се състои в това да приспособи заплатите си в посока нагоре. Защото „ситуация на стагниращи реални заплати при постоянно нарастващ износ отслабва вътрешното търсене, причинява дисбаланси в целия ЕС и създава дефлационни тенденции" [Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010a: 5].

Предотвратяващата ръка на европейското икономическо правителство би обхващало и други елементи, като по-силно участие на ЕП в процедурата за прекомерен дефицит, бюджетно-политически механизъм за ранно предупреждение в целия ЕС и европейски данък върху финансовите транзакции.

Данък върху финансовите транзакции

Данъкът [...] би се събирал върху реализирани обороти в търговията с ценни книжа, както и върху деривати, когато сделките се сключват в ЕС или при участието на минимум един гражданин на ЕС в държава извън ЕС. Данъкът би могъл да се събира под формата на общ или незначителен данък върху всички транзакции с финансови книжа, според размера между 0,05% и 0,1% над оборот от 1 000 евро. Придобиването на ценна книга, с цел да бъде държана, почти няма да бъде облагано. Облагането се увеличава с нарастване на краткосрочността на транзакциите. Защото доходността на краткосрочната спекулация се получава от сумата на разликите между продажната и покупната цена. Тези разлики се редуцират чрез данък върху финансовите транзакции, и то толкова повече, колкото по-малки са те. В резултат на това, краткосрочно-спекулативната търговия с финансови деривати би се оскъпила значително и вероятно би западнала [Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010a: 5].

Коригиращо: Европейски валутен фонд

Коригираща ръка

Основен елемент от коригиращата ръка на европейското икономическо правителство би бил Европейски валутен фонд (ЕВФ). Той би бил финансиран чрез събирания в Общността данък върху финансовите транзакции и заеми от Общността. Задачата му би била в случай на криза да подготвя бързи решения на Съвета. За разлика от случая с Гърция, така биха могли да бъдат избегнати изострящи кризата колебания. Евентуално той би могъл да емитира и така наречените евробондове. Използването на кредити на ЕВФ би било свързано със строги задължения и финансово-политически права на намеса, т.е. неатрактивно в продължителен период.

Като **евробондове** се определя идеята за създаване на общи държавни заеми между страните от еврозоната. Те целят, между другото, да затруднят спекулацията срещу отделни страни.

Шансовете на европейското икономическо правителство

Описаната идея за европейско икономическо правителство е подходящ отговор на въпроса за бъдещето на Европейския икономически и валутен съюз (ЕИВС). Въпросът, доколко то е реалистично, може вероятно да се обобщи така:

В крайна сметка – и това показват много ясно събитията от кризата в Гърция – решаващата стъпка към европейско икономическо правителство ще бъде възможна само, ако се създаде публичен дискурс (framing), който разяснява въпроси за стопанско-политическото управление от европейска гледна точка [вж. Lierse, 2010]. Кризисните времена могат да бъдат необходимият фактор за една такава промяна на перспективата, но те могат също така лесно да доведат до завръщане към ограничения национален хоризонт – под натиска на медиите и с фокус върху предстоящи избори германското правителство допринесе за това „прозорецът на възможностите" да започне отново да се затваря [Heise, Görmez-Heise, 2010: 14].

Допълнителна литература:

- HEISE, Arne, GÖRMEZ-HEISE, Özlem 2010. Auf dem Weg zu einer europäischen Wirtschaftsregie rung. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)
- FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG (Hg.) 2010a. Die Zukunft der Europäischen Wirtschafts- und Währungsunion. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)

Да спрем данъчната конкуренция!

Зузане Ул

Социалната демокрация има още една предпоставка: справедлива данъчна политика. Израз на този възможно най-справедлив начин на събиране на данъци е преразпределящият му ефект, който се изразява в данъчна прогресия при подоходното облагане. Онези, които имат много, трябва да плащат повече от просто една пропорционално по-висока вноска. От няколко години този принцип непрекъснато се подрива: ако максималната данъчна ставка в ерата Кол е била 56%, то днес тя е 42%. Това се отнася за трудовите доходи. От 2008 г. капиталовите доходи вече въобще не се облагат прогресивно с данъчната ставка върху личните доходи, а с пропорционална данъчна ставка от 25%. От години на първо място в европейската рамка с постоянно намаляваните корпоративни данъчни ставки също се осъществява конкуренция между локализациите. Кой не е чувал през последните десетилетия изказвания като това: „За да останем конкурентоспособни в международен план, трябва спешно да намалим данъчното бреме на фирмите!" Това от своя страна оказва натиск върху националните подоходни данъчни ставки.

Срещу конкуренцията между локализациите по отношение на фирмените данъци помага само едно: изравняване. През изминалите години обаче не само Германия постига върхова форма в дисциплината „Намаляване на данъците" – и другите държави-членки на ЕС подобряват взаимно постиженията си в такава степен, че дори заклети подстрекатели на това развитие констатират изненадано: „ЕС има най-ниските фирмени данъци" (FAZ от 10. 09. 2008, с. 12)[31]. Така средното данъчно облагане на капиталовите дружества в държавите-членки на ЕС от 1993 до 2008 г. е намаляло от 38% на 23,2%.

Каква е алтернативата?

Всъщност, тя може да бъде посочена доста лесно: данъчната конкуренция за най-ниски фирмени данъци може да бъде прекратена чрез изравняване на корпоративното данъчно облагане на европейско ниво. Така фирменото данъчно облагане би могло отново да допринесе не само за адекватни приходи, но също така максималните подоходни данъчни ставки биха могли отново да бъдат обезпечени на едно по-високо ниво. Защото корпоративният данък упражнява известна защитна функция спрямо облагането на личните доходи. В идеалния случай той не позволява на дължащите подоходен данък лица да намалят данъчното си бреме като наместят части от доходите си в някое дружество.

31 Вж. също: HILL, Steven 2010. Europe's Promise: Why the European Way is the Best Hope in an Insecure Age. Berkeley/Los Angeles, 2010 и по специално Глава 5. The Myth of Overtaxed Europe and other Modern Fables.

Какво пречи всъщност на интензивирането на европейското сътрудничество в областта на фирменото данъчно облагане?

Частичното европейско хармонизиране на корпоративните данъци стои на дневен ред в Европа до края на 2008 г. Междувременно обаче, устремът за постигане на европейско съгласие в областта на фирменото данъчно облагане затихва почти напълно. Някои държави-членки – начело с Германия – изчисляват критично какво би струвало едно съгласие по въпроса. Това показва, че при данъчните въпроси една единствена държава може да блокира хармонизирането, защото за да се стигне до изравняване, в Европейския съвет е необходимо единодушие. Междувременно обаче, ситуацията отново се е променила донякъде: новият комисар по данъчното облагане на Европейската комисия си е поставил за цел хармонизирането на фирмените данъци. Това обаче не вещае само добро. Защото често зависи от това как се извършва изравняването. Напълно възможно е така наречената Обща консолидирана корпоративна данъчна основа (ОККДО) също да допринесе на ново ниво за истинско стимулиране на данъчната конкуренция сред държавите-членки – именно тогава, когато няма минимална данъчна ставка от примерно 30%, която държавите-членки минимум трябва да събират във всеки случай. Европейският корпоративен данък трябва също така да важи задължително за всички. Добавянето на само още един модел, който фирмите могат доброволно да изберат, по-скоро също би стимулирало конкуренцията.

Ето защо, наред със задължителността на модела и на хармонизирането на данъчните основи важно за оценката на предложението на новия комисар по данъчното облагане ще бъде наличието на валидна за цяла Европа минимална данъчна ставка, която ще направи отклонението надолу – съревнованието за достигане на най-ниски равнища – невъзможно.

Допълнителна литература:

- GANGHOF, Steffen, GENSCHEL, Philipp 2008. Deregulierte Steuerpolitik: Körperschaftsteuerwettbewerb und Einkommensbesteuerung in Europa. // Höpner, Martin, Armin Schäfer (Hg.). Die politische Ökonomie der europäischen Integration. Frankfurt am Main/New York, 2008, 311–333.
- GENSCHEL, Philipp, RIXEN, Thomas, UHL, Susanne 2008. Die Ursachen des europäischen Steuerwettbewerbs. // Tömmel, Ingeborg (Hg.). Die Europäische Union: Governance und Policy-Making. Wiesbaden, VS Verlag Sozialwissenschaften, 2008, 297–320. (= PVS [Politische Vierteljahressschrift], Sonderheft 40, 2007)
- UHL, Susanne, RIXEN, Thomas 2007. Unternehmensbesteuerung europäisch gestalten –mitgliedstaatliche Gestaltungsspielräume gewinnen. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2007. (Internationale Politikanalyse)

4.3. Засилването на социалното измерение

За социалната демокрация осигуряването на социална справедливост, политическо участие и равенство на шансовете е основна предпоставка. В една европейска рамка обаче това може да бъде изпълнено само, ако процесът на интеграция не продължи да се извършва за сметка на социалната равнопоставеност и социалната справедливост.

Клауза са социален напредък

Утвърждване в първичното право

Искането за утвърдена в първичното право на ЕС клауза за социален напредък възниква като реакция на спорната съдебна практика на Европейския съд. Европейският съд е поставил отново основните свободи на вътрешния пазар над националните социални права.

ЕС като социален съюз

Клаузата за социален напредък в правото на ЕС цели да гарантира, че в случаи, в които се стига до конфликт между пазарни свободи, от една страна, и права на социална защита и права на работниците, от друга, на социалните основни права ще се отдаде по-голямо значение. Следователно, клаузата за социален напредък би предотвратила отсъждане на Европейския съд в полза на свободите на вътрешния пазар и срещу националните социални права на работниците. Една такава клауза би могла да бъде осъществена например под формата на допълнителен протокол или на тържествена декларация от страна на държавите-членки, като държавите се задължават да интерпретират пазарните свободи при съблюдаване на социалните основни права.

Клаузата за социален напредък в първичното право на ЕС би направила важен принос за защитата на социалната демокрация на национално ниво. Тя би предотвратила заобикалянето на националните права на социална защита и права на работниците от страна на европейското ниво.

В същото време тя би означавала засилване на ролята на ЕС като социален съюз. Клаузата за социален напредък би довела до издигане на значението на социалните основни права на европейско ниво. Това би могло да създаде, дори и малък, противовес на пазарните свободи. Искането за клауза за социален напредък се подкрепя най-вече от Европейската конфедерация на профсъюзите (ЕКП), а в Германия от DGB, ГСДП и от партия „Левицата".

Възможностите за реализация са открити

Възможности за реализация

Как обаче изглеждат възможностите за реализация на една такава клауза за социален напредък? След трудния процес на ратификация на Договора от Лисабон идеята да се преговаря отново за промяна в договора в момента не е много привлекателна нито за националните правителства, нито за органите на ЕС.

Това се затруднява и от моментното разпределение на силите в Европейския съвет и ЕП. И в двата органа в мнозинството има консервативно-либерални течения.

В крайна сметка има държави-членки, особено Великобритания, но също и източноевропейски страни, които с голяма вероятност ще се противопоставят на подобно утвърждаване в първичното право.

Това обаче не означава, че ангажиментът за клауза за социален напредък не би могъл да има успех в дългосрочен план, примерно ако разпределението на силите в Европейския съвет и в Парламента се промени.

Друга опция би била приемането на клауза за социален напредък в рамките на следващите договори за присъединяване. В този случай не би трябвало да се чака следващото основно ревизиране на договора. Във всеки случай, за някои държави-членки, като например Великобритания, много вероятно ще трябва да бъдат намерени нови специални регулации, за да може въобще да се постигне съгласие в Европейския съвет.

Допълнителна литература:

- EGB [Europäischer Gewerkschaftsbund] 2008: Stellungnahme des Europäischen Gewerkschaftsbundes (EGB) zu den Urteilen des EuGH in den Fällen Viking und Laval – Entschließung, angenommen vom EGB-Exekutivausschuss am 4. März 2008 in Brüssel.
- SPD und DGB 2009: Für ein Europa des sozialen Fortschritts – Gemeinsames Positionspapier von SPD und DGB. Berlin, 2009. (Reihe Außenpolitik, Heft 3)
- ERDMENGER, Katharina u. a. 2009. Die soziale Dimension der EU – Binnenmarkt und faire Arbeitsbedingungen – ein Gegensatz?. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2009. (Internationale Politikanalyse)
- MAX-PLANCK-INSTITUT für Gesellschaftsforschung (Hg.) 2009. Eine gemeinsame EU-Sozialpolitik – wünschenswert, aber unmöglich? – Jo Leinen und Fritz W. Scharpf im Streitgespräch. // *Gesellschaftsforschung*, 2, 2009, S. 6-9.

Пакт за социална стабилност

Осигуряване на минимални стандарти

Предложението за пакт за социална стабилност цели да сложи край на конкуренцията за достигане на най-ниски равнища при работните заплати и социалните стандарти в рамките на Европейския съюз [вж. Hacker, 2009]. Зад това се крие идеята за осигуряване на обща европейска минимална рамка за социални стандарти, без при това да се ограничава социалнополитическата автономия на държавите-членки.

Предложението за европейски пакт за социална стабилност обхваща три елемента:

- минимални работни заплати във всички държави-членки на ЕС,
- квоти за национални социални разходи, които се ориентират по съответния национален доход на глава от населението,
- общоевропейско съгласуване на разходите за образование.

Минимални работни заплати

При въвеждането на минимални работни заплати във всички държави от ЕС трябва да се вземат предвид икономическите възможности на съответната страна, като минималната работна заплата се определи според националната средна работна заплата. За да може обаче същевременно да се осигури минимален жизнен стандарт, минималната работна заплата не трябва да бъде под 60% от средната работна заплата. На държавата се оставя да реши сама дали да въведе минималната работна заплата чрез закон или чрез колективно трудово договаряне. Минималната работна заплата обаче трябва да важи както за местните, така и за командированите от други страни работници.

Квоти за социални разходи

Вторият аспект, квоти за национални социални разходи, обхваща обвързване на националните социални разходи с икономическите възможности на съответната страна. Определянето на социалните разходи според дохода на глава от населението на страната цели да предотврати ситуация, в която например, въпреки нарастващите икономически възможности, страната не предоставя повече средства за социална политика и чрез това извършва социален дъмпинг в рамките на Съюза.

С оглед на различните икономически възможности на държавите от ЕС, най-напред на базата на дохода на глава от населението ще се сформират четири групи държави и за всяка от тези групи ще се установи собствен коридор, в рамките на който би трябвало да се движат социалните разходи. Ако поради подобрени икономически възможности някоя от държавите се изкачи в по-висока група, тя ще бъде задължена да увеличи и социалните си разходи.

Споразумения за разходите за образование

Като трета точка предложението за пакт за социална стабилност предвижда европейско споразумение за разходите за образование. Държавите ще се задължат да инвестират определен дял от своя БВП в образователни и обслужващи институции като училища, университети, детски градини или в началното и продължаващото професионално образование.

Какъв би бил ефектът от Пакта за социална стабилност?

Той би могъл да допринесе в значителна степен за това социалното и икономическото измерение в интеграционния процес да придобият еднаква тежест. Националните държави биха били подложени на по-малък натиск във вътрешноевропейската конкуренция.

Следователно, Пактът за социална стабилност би защитил европейските държави на благоденствието. Той би могъл дори да доведе до положителна конкуренция сред държавите-членки, например когато една държава се изкачи успешно в по-горна коридорна група.

Интегрирани насоки: интегрираните насоки се изработват от Комисията и се предоставят на Съвета за одобрение. Те формират политическата директива на националните програми за реформи на държавите-членки.

За реализирането на Пакта за социална стабилност се предлага интегрираните насоки от Лисабонската стратегия да бъдат допълнени със социалнополитическа насока. Ако държава-членка наруши Пакта за социална стабилност, трябва да има възможности за санкции както при Пакта за стабилност и растеж.

Възможности за реализация

Не е желан от всички

А какви са възможностите за реализация на Пакта за социална стабилност на европейско ниво? Формално, в рамките на нова Лисабонска стратегия 2020 един пакт за социална стабилност би бил сравнително лесен за реализиране.

Трудността се състои в това, че засилването на социалното измерение не е желано от всички държави-членки. То се отхвърля примерно от икономически по-слаби страни, които искат чрез по-ниски социални разходи да получат или да си създадат предполагаеми конкурентни предимства.

Партийно-политически на Пакта за социална стабилност се противопоставят най-вече консервативни и стопанско-либерални сили. В този смисъл, сегашната стопанско-либерално ориентирана Комисия е още една спирачка за бързото реализиране на Пакт за социална стабилност.

Допълнителна литература:

- HACKER, Björn 2009. Ein sozialer Stabilitätspakt für Europa: Diskussionspapier. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2009. (Internationale Politikanalyse)
- FISCHER, Joschka 2000. Vom Staatenverbund zur Föderation – Gedanken über die Finalität der europäischen Integration. Rede, gehalten am 12. Mai 2000 an der Humboldt-Universität zu Berlin. <http://www.hu-berlin.de/pr/veranstaltungen/reden>
- BUSCH, Klaus 2005. Die Perspektiven des Europäischen Sozialmodells: Expertise im Auftrag der Hans-Böckler-Stiftung. Düsseldorf, 2005. (Arbeitspapier, Nr. 92)

Предложение за реформа, което изхожда от областта на социалната политика, но преследва преди всичко стопанско-политически цели, е идеята за **европейско базисно осигуряване за безработица.** Тази идея се застъпва между другото от Роланд Дайнцер [Deinzer, 2004] и Себастиан Дулиен [Dullien, 2008][32]. Концепцията предвижда европейско базисно осигуряване за безработица да поема плащания в размер на 50% от предходния доход в случай на безработица за период от 12 месеца. Националните държави могат да увеличат размера и продължителността на плащанията в съответствие с националните си системи. Тъй като базисното осигуряване за безработица поема плащанията на националните системи, националните вноски могат да бъдат намалени с размера, който се изплаща от европейска страна. Изчисленията изхождат от това, че вноската за едно така формирано европейско базисно осигуряване за безработица би възлизала на около 2% от брутната работна заплата.

Европейското базисно осигуряване за безработица би облекчило страните при спад на конюнктурата. В допълнение към отпадащите данъци и вноски те би трябвало да носят само една част от нарастващите разходи за безработица. Другата част би се поела вместо това от европейското базисно осигуряване за безработица. Следователно, целта на идеята е стопанско-политически стабилизационен и компенсационен механизъм. Европейското базисно осигуряване за безработица би могло да бъде елемент от европейското икономическо правителство (вж. Глава 4.2).

32 За допълнителни подробности за идеята се препоръчва прочит на двете статии. Пълна литературна справка в библиографията.

4.4. Осигуряването на устойчивост

Северин Фишер, Юлиан Шварцкопф

Включване на разходите, свързани с изменението на климата: от търговията с емисии до въглеродния данък

Днес вече последиците от изменението на климата предизвикват реални разходи за всички национални икономики в света. Екстремни метеорологични явления като бури или наводнения, но също и увеличени разходи за системите на здравеопазване се превръщат във все по-голям товар за обществата в Европа и други места. Разходите, произлизащи от почти неограниченото изхвърляне на вредни за климата парникови газове, досега се носят от обществото.

Изменението на климата като провал на пазара

Икономически изразено, при възникналите екологични вреди става въпрос за външни разходи, които досега не са били интернализирани. Някои учени, като сър Никълъс Стърн, бивш главен икономист на Световната банка и автор на влиятелния доклад „Икономика на изменението на климата", [Stern, 2006], определят това обстоятелство като най-големия провал на пазара в историята.

Този глобален пазарен провал може да бъде ограничен чрез различни мерки. Към тях спадат търговията с емисии и данъчното облагане на изхвърлянето на парникови газове.

Въвеждането на двата инструмента може да бъде ефективно проведено в Европа само тогава, когато се извърши заедно от държавите-членки на ЕС. В противен случай, в рамките на европейски вътрешен пазар предимства биха могли да постигнат онези държави, които не въвеждат или решат да въведат екологични стандарти само на ниско ниво.

Търговията с емисии в ЕС

Докато досега няма обвързващи задължения за данъчно облагане на въглеродни емисии, от 2005 г. вече съществува Европейска система за търговия с емисии, която през декември 2008 г. е разширена и реформирана в рамките на „климатично-енергийния пакет".

Въвеждането на търговия с емисии следва идеята за включване на разходите по околната среда. Чрез политически решения в случая се създава пазар, на който фирмите могат да търгуват с правата за изхвърляне на въглероден диоксид.

Тъй като количеството на наличните сертификати е ограничено, с нарастване на търсенето се покачва и цената. Който не закупи сертификат, го очаква значително по-висока санкция. Спрямо въвеждането на данък върху въглерода, системата за търговия с емисии има предимството, че намаленията на емисиите се извършват най-напред там, където те могат да се реализират най-изгодно.

Днес търговията с емисии на ЕС обхваща около 40% от емисиите в Европа, тъй като обсегът на системата първоначално е ограничен до производството на електроенергия и промишлеността.

Предимства на въглеродния данък

Други важни сектори като транспорт, селско стопанство, производство на топлинна енергия досега са изключени. Не са обхванати също по-малките предприятия. Тук би могъл да се приложи въглероден данък за целия ЕС, който покрива тези области в допълнение на търговията с емисии, примерно чрез единно данъчно облагане в размер на няколко цента на килограм въглероден диоксид.

В действителност от новата Комисия на ЕС се очаква предложение за въвеждане на въглероден данък за цяла Европа. При това различните горива ще бъдат облагани в съответствие с изхвърлянето на въглероден диоксид.

Секторите, които вече са обхванати от търговията с емисии, могат да бъдат изключени, за да се избегне двойното данъчно облагане. Целта е намаляването на вредните за климата парникови газове в секторите транспорт, селско стопанство и сгради, където досега не са отбелязани почти никакви успехи в областта на защитата на климата.

Това следва идеята, че за предполагаемите вреди, които ще възникнат индиректно от изгарянето на фосилни суровини, трябва да отговаря причинителят им.

Справедливо разпределение на разходите

Днес разходите от изменението на климата са разпределени несправедливо, тъй като причинителите обикновено са най-малко засегнати от негативните последици или разполагат с достатъчно средства, за да компенсират в достатъчна степен възникналите вреди.

Високите разходи, които възникват от последиците от глобалното затопляне и структурната промяна към нисковъглеродна икономика, би трябвало да

бъдат разпределени по-справедливо. Затова при използването на приходите от търговия с емисии или от въглероден данък трябва да се внимава за компенсиране на съществуващите неравенства с фокус върху последващите вреди.

Компенсиране на няколко нива

Това компенсиране трябва да се извърши на няколко нива. В обществото хората с по-високи доходи предизвикват с начина си на живот най-често по-високи въглеродни емисии от получателите на по-ниски доходи. Наред с прилагането на принципа на причинителя са необходими социално подкрепящи мерки, за да не води екологичната политика до нови неравенства. Така чрез информационна политика публичният сектор трябва да създаде съзнание за потенциалите за икономии и да обезпечи с нисколихвени кредитни програми високите начални инвестиции в мерките за спестяване на енергия.

От глобална гледна точка, индустриализираният свят е отговорен за голяма част от историческите въглеродни емисии. Но развиващите се страни трябва да страдат несравнимо по-силно от негативните климатични последици като суша или наводнения.

Ето защо, Европа трябва да осъзнае още по-силно своята отговорност и да подкрепи значително развиващите се страни в областта на защитата на климата и приспособяването към климатичните промени. За целта са необходими финансови ресурси, които могат да бъдат събрани директно чрез включване на разходите, свързани с изменението на климата.

Различни възможности за реализация

Предложенията за реформи с цел по-добро интернализиране и по-справедливо разпределение на разходите, свързани с изменението на климата, имат различни възможности за реализация. Както вече беше констатирано, въглеродният данък за цяла Европа, за разлика от вече утвърдилата се търговия с емисии, все още е в начален стадий.

Комисията подкрепя тази мярка вече дълго време, а в ЕП също може да се очаква мнозинството да застане зад една такава идея за реформи. В Съвета на министрите, експертния съвет на държавите-членки, данъчните въпроси обаче се подчиняват на принципа за единодушие. Така заради съпротивата на отделни държави-членки тази мярка би могла да претърпи неуспех, въпреки че е налице структурно мнозинство. Ето защо, перспективите за европейски въглероден данък зависят на първо място от способността на държавите-членки за постигане на съгласие.

Допълнителна литература:

- EKARDT, Felix 2010. Soziale Gerechtigkeit in der Klimapolitik. Düsseldorf, Hans-Böckler-Stiftung, 2010. (Staat und Zivilgesellschaft, Edition der Hans-Böckler-Stiftung; 249).
- BÄRWALDT, Konstantin, LEIMBACH, Berthold, MÜLLER, Friedemann 2009. Globaler Emissionshandel – Lösung für die Herausforderungen des Klimawandels?. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2009. (Internationale Politikanalyse; Abt. Internat. Dialog)
- SCHÜLE, Ralf (Hg.) 2008. Grenzenlos handeln? Emissionsmärkte in der Klima- und Energiepolitik. München, 2008.
- STERN, Nicholas 2006. The Economics of Climate Change – The Stern Review. Cambridge, 2006.

Устойчиво формиране на растежа: за бъдещето на БВП

Изменението на климата и сегашната икономическа и финансова криза разкриват рисковете от едностранно ориентирания модел на растеж. На този фон се вижда, че вземането на БВП в днешната му форма за единствен индикатор за обществено благоденствие вече не е актуално. В измерването на устойчивото благоденствие трябва да бъдат включени също широки екологични и социални индикатори.

Търсят се алтернативи на БВП

През 2009 г. това разбиране намира израз в Съобщението на Комисията „Отвъд БВП: измерване на напредъка в свят на промени". Предлага се разработване на широкообхватен екологичен индекс, създаване на европейски показател за устойчиво развитие, както и прагови стойности за екологична устойчивост, които биха могли да служат като предупредителна система при предстоящи екологични вреди. Освен това се предвиждат редица социални индикатори за по-добро измерване на качеството на живот. В случая се вземат предвид и въздействията на здравите екосистеми върху доброто духовно и физическо състояние на човека. Още през тази година. трябва да бъде създадена пилотната версия на индекс за замърсяване на околната среда, с цел оценка на резултатите от мерките за защита на околната среда.

От гледна точка на социалната демокрация, разработването на широкообхватни индикатори за напредък трябва да бъде подкрепено. Изконно желание на социалната демокрация е общественият напредък и благоденствие да не се асоциират само с икономическия растеж в класическия смисъл.

Идея: „климатичен мейнстрийминг"

За да могат обаче тук да се видят действителни ефекти, тези идеи не трябва да се ограничават само до индикатори. По-скоро те би трябвало да намерят още по-силно отражение в стратегическите цели, като например в европейската икономическа стратегия и стратегия за заетост „Европа 2020". Като наследник на предимно едностранно пазарно-либерално ориентираната Лисабонска стратегия, новата стратегия „Европа 2020" предлага възможност за задаване на посоката за устойчив растеж в Европа за следващите десет години. На тази база може да се мисли за въвеждане на „климатичен мейнстрийминг" в европейската политика. С помощта на ясно дефинирани индикатори за устойчивост, европейските инструменти за стимулиране би трябвало да бъдат проверени във всички области на политиката, за да се гарантира, че общностните климатични и екологични цели не си противоречат.

Възможности за реализация

Практическото приложение на такива инициативи зависи в значителна степен от волята за реформи на държавите-членки. Вече няколко години ЕП и Европейската комисия призовават за алтернативни на класическия БВП подходи. Досега обаче, заради отчасти големите различия в стопанско-стратегическата насока на различните държави-членки, не е постигнато съгласие.

Допълнителна литература:

- SCHNELLNHUBER, Joachim u. a. (Hg.) 2010. Global Sustainability: A Nobel Cause. Cambridge, 2010.
- FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG (Hg.) 2010b. Weichenstellung für eine nachhaltige europäische Wohlstandsstrategie. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, Arbeitskreis Europa, 2010. (Internationale Politikanalyse)
- FISCHER, Severin u. a. 2010. EU 2020 – Impulse für die Post-Lissabonstrategie: Progressive Politikvorschläge zur wirtschaftlichen, sozialen und ökologischen Erneuerung Europas. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)
- EUROPÄISCHE KOMMISSION 2010: EUROPA 2020: Eine Strategie für intelligentes, achhaltiges und integratives Wachstum. Mitteilungen der Kommission, Brüssel, den 3.3.2010, KOM (2010) 2020. Brüssel.
- EUROPÄISCHE KOMMISSION 2009: Das BIP und mehr: Die Messung des Fortschritts in einer Welt im Wandel. Mitteilungen der Kommission an den Rat und das Europäische Parlament, Brüssel, den 20.08.2009, KOM (2009) 433 endgültig. Brüssel.
- KRÄMER, Hagen 2009. Wen beglückt das BIP?. Bonn, Abteilung Wirtschafts- und Sozialpolitik der Friedrich-Ebert-Stiftung, 2009. (WISO direkt)

4.5. Засилването на външнополитическия профил

Хенри Кисинджър (*1932 г.) е роден във Фюрт и е немско-американски политолог и политик.

От 1973 до 1977 г. е външен министър на САЩ. Счита се за един от архитектите на американската политика на разведряване по време на Студената война. През 1973 г. получава Нобелова награда за мир.

Още преди 30 години бившият американски външен министър Хенри Кисинджър пита къде трябва да се обади, ако иска да говори с Европа.

Какъв е телефонният номер на Европа?

С този въпрос той показва, че на Европа ѝ липсва съгласуваност и способност за общи действия по въпроси на външната политика.

Следователно, тя не се възприема като играч в международната политическа система. Държавите от ЕС полагат усилия за един такъв общ телефонен номер най-вече след опита в кризата на Балканите през 90-те години, когато Европа се проваля значително в ролята си на миротворец.

Междувременно, с развитието на Общата външна политика и политика на сигурност (ОВППС), те успяват да се споразумеят за номера. А със създаването на длъжността Върховен представител за външната политика и политиката на сигурност се стига до съгласие за това кой да приема обажданията. Във всеки случай – както показва разцеплението на Европа при войната в Ирак и случая Косово - както и преди, ЕС трябва да положи усилия във външната политика, за да може да бъде възприеман като единен играч.

„На телефона Катрин Аштън"

Целта трябва да бъде едно по-единно и по-ясно дефиниране на външнополитическия профил на ЕС. От гледна точка на социалната демокрация, трайното и ефективното застъпване за мир и социална справедливост в цял свят в момента е най-важното предизвикателство за европейската външна политика. Само така Съюзът може да поеме ролята на заслужаващ доверие партньор и глобален играч в международната система.

Колкото повече от ЕС се очаква да поеме международна отговорност, като най-голямо интегрирано икономическо пространство, толкова

по-спешно е това. ЕС вече е един от най-активните играчи в сферата на управлението на кризи в цивилната област. Това, което липсва, е по-силно сътрудничество във военната област.

Защото, за да се поеме глобална отговорност за мира и сигурността, са необходими не само цивилни инструменти – в смисъла на мека сила, но също и възможности за използване на военни средства като ultima ratio, като последен аргумент. Досега тази така наречена твърда сила липсва на ЕС и е зависима от контингентите на държавите-членки. Военната интеграция обаче не би означавала само, че Европа може да се справя по-ефективно с кризи. Тя също би предотвратила трайно ренационализирането на политиката за сигурност.

Европейска армия

От гледна точка на социалната демокрация, допълването на меката сила на Европейския съюз трябва да има външнополитически приоритет. Защото европейските граждани са на едно и също мнение за едно: повече Европа на глобално ниво намира широка обществена подкрепа във всички страни на ЕС.

В историята на европейския интеграционен процес постоянно присъства и идеята Европа да обедини не само икономическите си сили, но също така да се яви в ролята на единен играч във военната област. Не на последно място, с това се свързва надеждата за редуциране на потенциала за вътрешноевропейски конфликт и намаляване на военните разходи.

По-ранен опит: планът Плеван

Първи и, от днешна гледна точка, подранил опит за даване на начало на европейска отбранителна политика е направен още през 50-те години с така наречения план Плеван. Неуспялото предложение предвижда създаването на европейска армия под командването на европейски министър на отбраната. Днес, близо 50 години по-късно, изходните условия за осъществяването на обща отбранителна политика са несравнимо по-добри.

В Договора от Лисабон държавите-членки създават за първи път договорна основа за обща отбранителна политика. Освен това, европейска отбранителна агенция трябва да координира политиката на държавите-членки в областта на въоръжаването.

Идеята за европейска армия

В тази връзка още от години се дискутира създаването на европейска армия (ЕА). Като дългосрочна цел на външноевропейската политика това включва:

- създаване на обща европейска главна квартира, която има цивилно-военна структура и с това отразява широкообхватния характер на европейското управление на кризи,
- обединяване или частично обединяване на националните въоръжени сили на държавите-членки,
- създаване на европейско министерство на отбраната,
- общоевропейски пазар за свързани с отбраната продукти.

Чрез европеизирането на националните въоръжени сили могат да бъдат спестени ресурси и да се предотвратят ненужни дублирания най-вече при материалното снабдяване. Наред с тези икономически аспекти, създаването на ЕА обаче би имало преди всичко и силен ефект на създаване на идентичност.

При силно чувствителни въпроси държавите-членки би трябвало да решават съвместно и да говорят с един глас. Общото стратегическо поведение навън същевременно би развило вътрешно въздействие.

В дългосрочен план стратегията за обща политика на отбрана и сигурност би повлияла политическата култура на държавите-членки и би направила Европа по-силно осезаема като общност по съдба. Това би могло трайно да подобри чувството за сплотеност.

В тази връзка обаче е важно всяка инициатива за ЕА да се стреми към близост до гражданите и хората да участват в дебатите и плановете. Подкрепата на гражданите е важна основна предпоставка за демократичната легитимация на ЕА.

Възможности за реализация

Какви обаче са възможностите за реализация на ЕА? Осъществяването на предложението би било свързано с широка промяна на националната отбранителна политика и в дългосрочен план би означавало, че за военни операции ще се решава на европейско ниво.

Въпреки че идеята има различни поддръжници, отново държавите-членки са тези, които представляват най-голямата пречка за реализацията на ЕА.

Подкрепа от Германия

Докато в Германия се наблюдава междупартийна подкрепа както от ГСДП, ХДС, Зелените и СвДП, има по-скептично настроени към интеграцията страни или правителства, които се противопоставят на проекта.

Най-вече Великобритания трудно приема мисълта, че в рамките на ЕА няма да е господар на собствените си войски, въпреки че при изграждането на една такава армия военните ѝ способности всъщност биха били изключително важни.

През 2003 г. Испания, начело с консервативния премиер Хосе Мария Азнар, също се обявява против ЕА. За разлика от по-големите държави, създаването на ЕА би съответствало напълно на интересите на по-малки страни като Люксембург или Белгия. Те биха спечелили най-вече от по-добре планираните разходи за въоръжаване при едновременно нарастване на сигурността.

Друг спорен въпрос засяга отношението на ЕА към НАТО. Някои държави-членки поддържат например представата, че ЕА трябва да бъде включена в НАТО. Други гласове, от своя страна, мислят в дългосрочен план по-скоро за разпускане на НАТО.

Добра изходна точка: Договорът от Лисабон

Въпреки тези пречки Договорът от Лисабон представлява добра изходна точка за по-тясно сътрудничество на държавите-членки в областта на политиката на сигурност и отбрана. Напредък в областта на външната, респ. отбранителната политика може да бъде постигнат чрез инструмента „Постоянно структурирано сътрудничество". Дори и сред държавите-членки досега да не се вижда съгласие по въпроса за ЕА, тази възможност би могла да предложи опция за онези държави-членки, които искат по-бързо да напреднат в сътрудничеството в областта на отбранителната политика. Успехът на една такава инициатива би засилил идентичността във външната политика и политиката на сигурност на ЕС и би сигнализирал за общата воля на европейците да се застъпят заедно за мира и сигурността.

Допълнителна литература:

- FRÖHLICH, Stefan 2007. Die Europäische Union als globaler Akteur – Eine Einführung. Wiesbaden, 2007.
  SPD-Fraktion (Hg.) 2007. Auf dem Weg zu einer Europäischen Armee : Positionspapier der Arbeitsgruppen Sicherheitsfragen und Europäische Angelegenheiten der SPD-Fraktion, März 2007, Berlin.
- KATSIOULIS, Christos 2008. Europäische Außenpolitik auf dem Prüfstand – Auf halber Strecke zum globalen Akteur?. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2008. (Internationale Politikanalyse)
- FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG (Hg.) 2008. Europa global handlungsfähig machen – Zehn Thesen zur Gemeinsamen Außen- und Sicherheitspolitik Europas. Berlin, 2008
- KATSIOULIS, Christos u. a. 2009. Eine Zukunftsagenda für die Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik (ESVP). Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2009. (Internationale Politikanalyse)
  KATSIOULIS, Christos u. a. 2010. European Union Security and Defence White Paper: A Proposal. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)

Политика на разширяване на ЕС: дебатът за присъединяването на Турция

Къде свършват границите на ЕС?

Друга важна тема на европейската външна политика е политиката на разширяване на ЕС. Първоначалната общност от шест държави-учредителки преминава през шест вълни на разширяване и днес държавите-членки наброяват 27. В готовност са и нови страни-кандидатки за членство (Хърватия, Македония и Турция). Но къде всъщност свършват границите на ЕС?

Кандидатура на Турция за членство в ЕС

- 1959 г. кандидатура на Турция за членство в ЕИО
- 1963 г. споразумение за асоциране между ЕИО и Турция
- 1992 г. присъединяване на Турция към Западноевропейския съюз (ЗЕС)
- 1996 г. митнически съюз между Турция и ЕС
- 1999 г. признаване на Турция за страна-кандидатка
- 2005 г. начало на преговорите за присъединяване

Отговорът на този въпрос е труден не само за политиците. Експерти по европейските въпроси и европеисти също водят много оспорвана дискусия по тази тема. Дебатът за границите е разпален отново най-вече от течащите от октомври 2005 г. преговори за присъединяване на Турция.

Първа молба за присъединяване през 1959 г.

Първата молба на Турция за присъединяване е подадена още през 1959 г. Докато към тогавашния момент изгледите за присъединяване към Европейската икономическа общност (ЕИО) не са особено добри, след започването на преговорите за присъединяване през октомври 2005 г. шансовете за Турция се подобряват значително. Както преди обаче, спорът за това дали Турция въобще трябва да стане член на ЕС продължава. За какво всъщност става въпрос при дебата за Турция?

Аргументи за и против присъединяване

Аргументите на противниците на присъединяването на Турция са размерът на страната, географското ѝ положение и културно-религиозните разлики спрямо страните от ЕС.

С посочването на размера на Турция се има предвид както броят на населението, така и понастоящем слабата икономическа мощ на страната. Със своите близо 72 милиона души Турция би била страната с най-голямо население в ЕС след Германия, с което би получила равен дял места в Парламента, както и големи права на глас в Европейския съвет.

Заради тези факти противниците на присъединяването на Турция се страхуват, че тя би могла да доминира прекалено много комисиите на ЕС. Същевременно се посочва, че в Турция има голяма разлика между западната и източната част на страната.

Докато Западна Турция, особено метрополите Истанбул и Анкара, е индустриализирана, заможна и модерна, източната част на страната е отчасти много бедна, слабо развита и предимно аграрно структурирана. Поради тази причина, при членство на Турция би се полагала финансова подкрепа от структурните и регионалните фондове на ЕС, което се смята за проблем.

До днес най-големите и най-влиятелни страни в ЕС са нетни платци, а по-малките, по-малко влиятелни страни – нетни получатели. С Турция това отношение би се променило за първи път и, според противниците на присъединяването на страната, това ще породи несъответствие между полагаща се власт и европейски (финансов) принос. С това противниците на присъединяването на Турция се позовават преди всичко на икономическо-политически причини.

Значително по-голямо място в дебата за турското членство в ЕС, макар и не винаги изречени открито, заемат културно-религиозните възражения.

На фона на представата, че Европа формира едно географски и културно-исторически обосновано единство, се аргументира, че заради преобладаващата географска принадлежност към Азия Турция не може да бъде част от Европа.

На интеграцията на Турция биха попречили най-вече различните културно-религиозни корени. С това главният аргумент се основава на твърдението, че мюсюлманската култура е несъвместима с еврейско-християнската традиция на Европа.

Християнско-еврейска Европа

Междувременно от това се изплита дори политически аргумент. Твърди се, че ислямът не прави разделение между държава и религия и затова една мюсюлманска държава никога не би могла да бъде напълно демократична. В този контекст например, за символ на това се посочва подтискането на жените в мюсюлманските общества.

В случая културно-религиозно мотивираната аргументация срещу присъединяването на Турция към ЕС се основава на проблематична основна хипотеза. Защото при представата, че Европа се отличава с единно културно-историческо наследство, чисто и просто става въпрос за интерпретация.

Дори определянето на това кое е европейско подлежи на избор, който в крайна сметка би могъл да има и друг изход. Защото европейската история е също така история на разцепление между еврейската и християнската вяра.

Същевременнно, в европейската история и култура могат също да бъдат открити мюсюлмански влияния. Като известен пример е достатъчно да се спомене вековното господство на маврите на Иберийския полуостров.

При това развитието на светско разбиране за държава е именно постижение на европейската демократична традиция – при едновременна възможно най-голяма толерантност спрямо религиите, доколкото те не противоречат на правата и свободите.

Допълнителна литература:
LESEBUCH 5: Henkes, Christian u. a. 2011. Integration, Zuwanderung und Soziale Demokratie. Hrsg. von der Friedrich-Ebert-Stiftung, Akademie für Soziale Demokratie. Bonn, Friedrich-Ebert-Stiftung, Abt. Politische Akad., 2011. (Lesebücher der Sozialen Demokratie; 5)

В крайна сметка, всяка дефиниция на европейска идентичност е политически акт и не може да бъде обоснована с квази-естествени, културни или религиозни корени.

Не може да се отрече, че нуждата от икономическо наваксване на големи части от Турция би могла да породи високи разходи и конфликти в политиката на разпределение в ЕС.

Особено държавите, които в момента се нетни получатели в Европейския съюз, би трябвало да се опасяват, че заради присъединяването на Турция ще получат по-малко европейска помощ.

Нетните платци пък се опасяват, че заради това ще трябва да плащат повече на ЕС.

Раздор по отношение на политиката на разпределение обаче има и в подготовката на първото разширяване на Изток, когато става ясно, че средствата от европейските структурни фондове трябва да бъдат разпределени наново.

На тези трудности, които присъединяването на Турция действително би могло да донесе, се противопоставят обаче и позитивни аспекти. Чрез разширяването с територията на Турция най-напред значително би се увеличил вътрешноевропейският пазар. От това биха могли да спечелят най-вече страните, които имат голям износ, като например Германия.

Турция като мост

Друго предимство, които би донесло турското членство в ЕС, би била функцията на модел и мост, която Турция би могла да поеме за други ислямски страни.

Тогава тя би била доказателство за това, че демокрацията и ислямът могат да се съвместяват добре помежду си. С това могат да се свържат и аргументи от външната политика и политиката на сигурност, които са в подкрепа на членство на Турция. В следствие на това, Турция би могла да даде важен принос за стабилизирането на съседните региони – Балканите, Кавказ и Близкия Изток.

Все пак, Турция е важен член на НАТО и би била от полза за успешната европейска външна политика и политика на сигурност в Югоизточна Европа. С това ЕС би могъл да засили авторитета си на глобален играч.

Освен това, поддръжниците на присъединяването на Турция се аргументират, че страната е важен гарант за енергийното снабдяване на Европа. В средносрочен план тя вероятно ще се превърне в най-важния разпределителен център на нефтени и газови запаси (например от Туркменистан, Сибир и Иран [Seufert, 2002].

Трябва да се има предвид, че в крайна сметка членството на Турция остава политическо решение.

Критерии за членство в ЕС

Още през 1993 г. ЕС приема критерии, на чиято основа трябва да се взема решение за всяко ново присъединяване. Ако молбата на една страна се приеме и тя бъде призната за страна-кандидат за присъединяване, преговорите за присъединяване се провеждат на базата на Копенхагенските критерии.

Копенхагенски критерии (1993 г.)

1. Политически критерии

- демократичен и правово-държавен законов ред
- защита на човешките и гражданските права
- уважаване и закрила на малцинствата

2. Икономически критерии

- функционираща пазарна икономика
- способност за издържане на конкурентния натиск и на пазарните сили в рамките на вътрешния пазар на ЕС

3. Критерии за ЕС

- способност за прилагане на достиженията на правото на Общността (т.нар. "acquis communautaire")
- готовност за придържане към целите на политическия, икономическия и валутния съюз
- ЕС трябва да е в състояние да приема нови страни

В досегашната политика на разширяване на ЕС изпълнението на критериите и успешното приключване на преговорите за присъединяване винаги гарантира необходимото одобрение от страна на държавите-членки.

Готов ли е ЕС за приемане?

Последният Копенхагенски критерий, според който ЕС трябва да е в състояние да приема нови страни, е единственият, върху който една страна-кандидатка няма влияние, тъй като той засяга вътрешните структури на ЕС.

Докато при първото и второто разширяване на Изток този критерий се обсъжда малко, в рамките на дебата за Турция той придобива особено значение. Не на последно място, въз основа на опита с разширяването на Изток с десет нови членки има опасения, че разширяване с една толкова голяма страна като Турция ще представлява прекалено голямо натоварване за Общността и ще влоши значително управляемостта на ЕС.

Следователно, с оглед на възможното присъединяване на Турция би трябвало да се обсъди и въпросът за окончателността на ЕС, т.е. въпросът каква структура и какъв обхват трябва да има Европейският съюз не само в краткосрочна и средносрочна, но също и в дългосрочна перспектива.

Защото вероятността от политическо задълбочаване на процеса на интеграция намалява с всяко ново разширяване. Колкото повече гласове са представени в Европейския съвет, толкова по-трудно става постигането на съгласие.

Все пак, по пътя на гъвкави интеграционни равнища за отделни групи страни би могло да се стигне до задълбочаващи форми на политическа интеграция. С това обаче идеята за единен политически съюз би се отдалечила, ако не и станала дори невъзможна.

Въпросът за европейска идентичност

В обобщението става ясно, че примерът с оспорвания дебат за присъединяването на Турция разкрива важни предизвикателства пред европейската политика. Членството на Турция в ЕС извежда на дневен ред теми като идентичността на ЕС и посоката на бъдещото му развитие и на този фон то е от голямо значение.

На въпроса как може да се опише идентичността на Европа се посвещава и Томас Майер в книгата си „Идентичността на Европа". Една от неговите основни тези гласи:

Към модерната европейска идентичност не спада принадлежността към определен етнос, религия или култура, а определен вид отношение към религия, религиозност и култура в обществения живот. Европейската идея се основава на разделението на църква и държава, на толерантността на религиите и вероизповеданията едни към други и към нерелигиозните мирогледи, както и на защитата на човешките права и предоставянето на граждански права, независимо от религиозната принадлежност на гражданите. Ето защо, европейската култура е преди всичко политическа култура на отношението към културите, а не вярата в особената ценност на отделни религии, култури и мирогледи [Meyer, 2004: 228-229].

За по-нататъшен размисъл:

Как бихте оценили аргументите за или против присъединяването на Турция към Европейския съюз? Как виждате идентичностття на Европа? Как ще обосновете Вашето решение?

Допълнителна литература:

- MEYER, Thomas 2004. Die Identität Europas. Frankfurt am Main, 2004.
- MEYER, Thomas 2002. Identitätspolitik – Vom Missbrauch kultureller Unterschiede. Frankfurt am Main, 2002.
- SCHILDBERG, Cäcilie 2010. Politische Identität und Soziales Europa – Parteikonzeptionen und Bürgereinstellungen in Deutschland. Großbritannien und Polen. Wiesbaden, 2010.
- SEUFERT, Günter 2002. Keine Angst vor den Türken! // *Die Zeit*, 2002, No. 39.
- MÜLLER-BRANDECK-BOCQUET, Gisela 2006. Überlastet ein Türkei-Beitritt die EU?. Dossier der Bundeszentrale für Politische Bildung. Bonn, 2006.

5. СРАВНЕНИЕ НА ЕВРОПОЛИТИЧЕСКАТА ПРОГРАМАТИКА НА ПАРТИИТЕ

Йохен Дам

Значението на принципните програми

В политическото ежедневие принципните програми нямат очевидна роля. В медиите преобладават преди всичко дебатите за лица, събития и коалиции, за отделни предложения или тактически въпроси.

Въпреки това, политическите принципни програми са важни и то поради три причини [вж. Krell, 2008]:

- първо, принципните програми описват разбирането на една партия за себе си, т.е. това, което е същността на партията,
- второ, те предлагат на политически ангажираните лица становище за собствената им политическа ориентация,
- и накрая, принципните програми са критерий за оценка. Една партия трябва непрекъснато да измерва конкретните си действия по това, което описва като своя визия.

В тази глава се сравняват принципните програми на ХДС, СвДП, ГСДП, Съюз 90/Зелени и партия „Левицата" по отношение на основни европолитически позиции.

В допълнение: програмите за европейските избори през 2009 г.

Някои от принципните програми обаче са значително по-стари от важни етапи от европейската интеграция. Там, където принципните програми оставят открити въпроси, се цитират и програмите за изборите за Европейски парламент от 2009 г.

Изследват се изказванията на партиите по петте европолитически принципа на социалната демокрация, описани в Глава 2: мир, демокрация, благоденствие, социална равнопоставеност и устойчивост. При това се прави сравнение също между позицията на партиите по избрани предложения за реформи, обсъдени в Глава 4.

5.1. ХДС

През 2007 г. ХДС приема нова принципна програма със заглавие „Сигурност и свобода. Принципи за развитието на Германия." Своите европолитически представи ХДС описва в глава „Отговорност на Германия и защита на интересите" под заглавието „Европа - шансът на Германия".

Общи положения

Положителен образ на Европа

ХДС рисува един положителен образ на Европа. Той описва европейското обединение като „история на най-голямия политически успех на нашия континент". Като резултати от този процес той посочва „свобода, мир и благоденствие" [CDU, 2007: 97], а на друго място „мир, благоденствие и сигурност" [CDU, 2007: 98]. ХДС гледа на себе си като на „германската европартия" [CDU, 2007: 97].

ХДС разбира Европа като „културна и ценностна общност". За него „християнският образ на човека" [CDU, 2007: 97] е част от европейското наследство и същевременно „основа за формирането на общо бъдеще в Европа" [CDU, 2007: 97]. С това е свързано примерно неуспешното в крайна сметка искане за позоваване на Бога в „Хартата на основните права на Европейския съюз" [CDU, 2007: 99].

Демокрация

Засилване на ролята на Парламента

ХДС се застъпва за засилване на ролята на Европейския парламент. Европарламентът и Комисията трябва да участват в европейското законодателство равноправно „в смисъла на двукамарна система". Освен това, председателят на Комисията трябва да бъде избиран от Европарламента. ХДС подкрепя идеята за персонализирано формиране на европейското изборно право. Европейските партии трябва да дадат своя принос за изграждането на европейска общественост, „чрез по-силно персонализиране например" [CDU, 2007: 99].

Мир

„Интегрирана стратегия за сигурност"

Според ХДС, Общата външна политика и политика на сигурност на Европейския съюз трябва да се включи в „интегрирана стратегия за сигурност, която обхваща също енергийната и суровинната сигурност" [CDU, 2007: 103]. За ХДС въпроси от сътрудничеството за развитие също са „неотменна част от нашето разширено разбиране за сигурност" [CDU, 2007: 104].

Въз основа на европейския опит в изграждането на регионален мирен ред ХДС разбира Европейския съюз като атрактивен партньор за други региони в света. Той подкрепя обаче също „възможностите за собствени военни действия" на Европейския съюз [CDU, 2007: 104] и се застъпва за „общи европейски въоръжени сили като далечна цел" [CDU, 2009: 9].

Според ХДС, Европейският съюз трябва принципно „да участва решаващо във формирането на процеса на глобализация съгласно своите интереси и ценности и според броя на населението си и икономическата си мощ". ХДС отхвърля присъединяването на Турция към ЕС.

Изходна точка: социална пазарна икономика

Социална равнопоставеност

На първите страници от своята принципна програма ХДС описва Европа като „обединена в мир и свобода, икономически силна, социална и готова да поеме повече отговорност в света" [CDU, 2007: 3].

В главата за Европа той използва „социален" във връзка със „социалната пазарна икономика"[33], която предлага на Европейския съюз като икономически и социален модел. В рамките му за социалната област трябва да бъдат утвърдени „минимални стандарти, които позволяват честна конкуренция, ограничават конкурентната разлика в рамките на Европейския съюз и не поставят прекалени изисквания пред никоя държава-членка" [CDU, 2007: 104]. По-нататък, под заглавието Европа, ХДС обаче не разглежда темата за правата на работниците.

Благоденствие

За ХДС социалната пазарна икономика е ключът към развитието на благоденствие. Той разглежда ЕС като „успешен модел за това, че отварянето на пазара и конкуренцията при едновременно запазване на национални идентичности и съблюдаване на правни, социални и екологични стандарти могат да функционират в полза на всички" [CDU, 2007: 51].

Християндемократите залагат на по-нататъшното развитие на вътрешния пазар, чиято полза обаче не бива „да бъде ограничавана чрез свръхрегулация" [CDU, 2007: 102]. В икономически смисъл ХДС разглежда Европа като отговор на глобализацията, „защото тя ни прави силни в междуна-

33 За разбирането за социална държава на ХДС и другите партии вж. също: ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 3. Глава 6. С., 2011. За понятието „социална пазарна икономика" вж.: ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 2. Глава 3.2. С. 2011.

родната конкуренция" [CDU, 2007: 102]. Той подчертава необходимостта от „глобална конкурентоспособност" [CDU, 2007: 102] и вижда Европейския съюз изправен пред предизвикателството „да утвърди мястото си на световния пазар" [CDU, 2007: 102].

Идеята за икономическо правителство или хармонизиране на фирмените данъци не се тематизира нито в принципната, нито в изборната програма. Съюзът отхвърля собствения финансов източник на ЕС под формата на европейски данък [CDU, 2007: 98, CDU, 2009: 9].

Устойчивост

Минимални стандарти

В рамките на разбирането си за социална пазарна икономика освен за социални, ХДС се обявява също за минимални стандарти в областта на опазването на околната среда [CDU, 2007: 102]. Той разглежда Европейския съюз като „най-добрия отговор" на предизвикателствата на изменението на климата [CDU, 2007: 98]. В областта на устойчивостта ХДС тематизира преди всичко въпроси за енергийната сигурност. За ХДС, от своя страна, те са свързани на първо място с въпроси от областта на външната политика и политиката на сигурност.

5.2. СвДП

При СвДП функцията на принципна програма все още поемат „Визбаденските принципи" от 1997 г. През 2010 г. започва нов дебат за принципите.

Общи положения

Положителен образ на Европа

В принципната програма на СвДП темата Европа заема по-малко от страница и половина под заглавие „Европа на гражданите". Като цяло, СвДП се отнася положително към Европа и пише: „[...] европейското обединение е приоритет на либералната външна политика" [FDP, 1997: 25].

Като цел СвДП описва „обединена Европа на либерални граждански общества, които носят обща отговорност за мира и свободата". Някои конкретни искания на СвДП от принципната ѝ програма от 1997 г. междувременно са станали безпредметни, като например искания във връзка с разширяването на Изток.

В преамбюла на изборната си програма от 2009 г. СвДП определя ЕС като „успешен пример за това как могат да се преодолеят наследствените вражди, да се осигури свобода и да се увеличи благоденствието" [FDP, 2009: 2]. В преамбюла същевременно може да се открие формулировката на „сила от ограничаването върху същественото" [FDP, 2009: 2], която по-късно се конкретизира по-следния начин: „Основна задача на ЕС е да гарантира способността на пазара да функционира чрез минимум от законодателни марки, които [...] не натоварват икономиката ни" [FDP, 2009 : 9].

Засилване на ролята на Парламента

Демокрация

СвДП приветства Договора от Лисабон и се обявява за приемане на конституция на ЕС. Тя призовава за засилване на ролята на Европейския парламент и на националните парламенти. В изборната програма на СвДП не присъстват конкретни идеи като правото на инициатива за Европейския парламент или изборът на председател на Комисията. Поставя се обаче искането Европарламентът да може сам да определя мястото на заседанията си [FDP, 2009: 23].

Култура на военно въздържание

Мир

В програмата за европейски избори 2009 г. либералите призовават за „Обща външна политика и политика на сигурност (ОВППС), която заслужава това име" [FDP, 2009: 4] и се обявяват за многостранни решения като първи избор на външната политика. Те призовават за нова инициатива на разоръжаване и пледират за култура на военно въздържание.

СвДП не се изказва директно по идеята за европейска армия, но при „военната организация, развитието на въоръжението и доставянето на оръжия" иска констатираната „разпокъсаност да се преодолее" [FDP, 2009: 6]. За разлика от ХДС, СвДП не изключва присъединяване на Турция [FDP, 2009: 4].

Изходна точка: социална пазарна икономика

Благоденствие

СвДП смята, че тя е „единствената партия в Германия, която последователно спазва принципите на социалната пазарна икономика" [FDP, 2009: 2]. Съответно тя наблюдава със загриженост „опитите за ограничаване на свободолюбивата пазарна икономика в Европа" [FDP, 2009: 9]. Според нея, държавните интервенции трябва да се ограничат „до случаи на провал на пазара". СвДП отхвърля икономическо правителство, както и европейски данък – от какъвто и да е вид [FDP, 2009: 8]. Въпросът за хармонизирането на фирмените данъци не се тематизира.

Социална равнопоставеност

В главата „Социална Европа" СвДП задава въпроса „Какво трябва да направи Европа" и се обявява за „социална Европа на основата на пазарна икономика". Основно понятие за СвДП и в тази сфера е „социалната пазарна икономика", комбинирано с твърдението: „Защото това, което създава работа, е и социално" [FDP, 2009: 14].

„Социално е това, което създава работа"

СвДП отхвърля едно по-силно централизиране на социалната политика. Като пример тя посочва неуспялото според нея разширяване на Антидискриминационната директива на ЕС и стига до заключението: „точно в социалната политика добронамерените предложения за подобрение на ниво ЕС водят бързо до протекции и уравниловка". СвДП не тематизира правата на работниците.

Устойчивост

В екологичната политика СвДП определя като успех високите екологични стандарти в ЕС. Същевременно, в същия абзац СвДП изтъква, че ЕС трябва „да намали значително степента на регулация", и малко по-нататък използва формулировката „контролна бюрокрация" [FDP, 2009: 18].

„Контролна бюрокрация"

Централното изказване в изборната програма по темата устойчивост е: „СвДП иска европейска екологична политика с повече пазар и лична отговорност" [FDP, 2009: 18].

5.3. ГСДП

ГСДП приема принципната си програма през 2007 г. в Хамбург. Главата за Европа ГСДП озаглавява „Социалната и демократична Европа".

Общи положения

ГСДП описва положителен образ на Европа. Още вторият абзац от Хамбургската програма залага на Европа: „Социалната Европа трябва да се превърне в нашия отговор на глобализацията" [SPD, 2007: 5].

ГСДП описва Европа като „проект за мир", но също и като „ общност на демократични и социални ценности", които съчетават „икономически напредък, соцална равнопоставеност и индивидуална свобода" [SPD, 2007: 26].

Европа: отговор на глобализацията

„Да проявим кураж за повече европейска демокрация"

Демокрация

Социалдемократите искат „да проявим кураж за повече европейска демокрация". Съответно те искат засилване на ролята на Европейския парламент. Така ГСДП подкрепя например идеята за право на инициатива за Европейския парламент или призовава председателят на Комисията да се избира от Европейския парламент. ГСДП подчертава: „Европейската демокрация се нуждае от европейска общественост" и иска да даде своя принос за това чрез по-нататъшно развитие на Европейска социалдемократическа партия [SPD, 2007: 27].

Европа като „сила на мира"

Мир

ГСДП разглежда Европа като „сила на мира", чиито силни страни са „дипломация, диалог и подкрепа на демокрацията и човешките права, също и чрез оказване на помощ за икономическото развитие в конфликтни региони" [SPD, 2007: 30].

Същевременно тя призовава за по-силно сраставане на армиите на държавите-членки и в дългосрочен план за създаване на „европейска армия, чието използване трябва да бъде легитимирано по парламентарен път" [SPD, 2007: 30]. ГСДП настойчиво се обявява за присъединяването на Турция към ЕС.

Изходна точка: социална Европа

Социална равнопоставеност

„Социална Европа" заема централно място в европолитическата програматика на ГСДП. ГСДП призовава: „Наред с икономическия и валутния съюз, със същия ранг трябва да се утвърди и европейският социален съюз." [SPD, 2007: 28]. Тя пледира за социален пакт за стабилност, трансгранично участие на работниците във вземането на решения, засилване на автономията на колективно трудово договаряне и свободен достъп до висококачествени обществени услуги [SPD, 2007: 29].

Повече координация

Благоденствие

Социалдемократите се обявяват за „ориентирана към растежа и заетостта координация на икономическата, финансовата и паричната политика" [SPD, 2007: 28]. В областта на фирмените данъци те призовават за минимални ставки и единна данъчна основа в цяла Европа.

В своята изборна програма за ЕП Германската социалдемократическа партия подчертава: „Икономическото сътрудничество и търговията в европейския вътрешен пазар имат решаващ дял в нарасналото благоденствие на хората в

Европа" [SPD, 2009: 1]. Тя се застъпва за това в дългосрочна перспектива Европейският съюз да се сдобие със собствен източник на приходи [SPD, 2009: 7].

Устойчивост

За ГСДП централно значение има твърдението: „Там, където националната държава не може да постави социални и екологични граници на пазарите, трябва да го направи Европейският съюз" [SPD, 2007: 26].

Провал на пазара

В следствие на това тя се застъпва за амбициозна екологична политика на ЕС. Основно предложение на ГСДП е „екологична индустриална политика, която обединява икономиката, заетостта и околната среда" [SPD 2007: 10]. ГСДП е за енергийна външна политика на ЕС. В рамките на Европа тя подкрепя отказа от ядрена енергия в полза на възобновяемите енергии.

5.4. Съюз 90/Зелени

Принципната програма на Зелените „Бъдещето е зелено" датира от 2002 г. С известна преднина тя е най-широкообхватната от всички принципни програми. Зелените описват своите европолитически позиции в принципната програма под заглавие „Потегляне към Европа и към единния свят".

Общи положения

Зелените също разглеждат европейската интеграция като успех. Те говорят за „уникален период на мир и благоденствие" [Bündnis 90/Die Grünen, 2002: 144].

Европа като успех

Европейската им представа е „Европа на демокрацията, устойчивостта и солидарността, която застъпва социално справедлива и екологична външна и вътрешна политика" [Bündnis 90/Die Grünen, 2002: 144]. И за Зелените Европа е отговор на глобализацията. Зелените подчертават: „Една национална държава не може сама да формира глобализацията" [Bündnis 90/Die Grünen, 2002: 143].

Демокрация

В принципната си програма от 2002 г. Зелените призовават за конституция на ЕС, за да се премахне дефицитът на европейска демокрация. Според Зелените, председателят на Комисията трябва да бъде легитимиран чрез пряк избор или чрез избор в Европейския парламент [Bündnis 90/Die Grünen, 2002: 153]. В изборната си програма за ЕП Зелените се обявяват

Засилване на ролята на Парламента

в подкрепа на Договора от Лисабон и призовават отново за засилване на ролята на Европейския парламент [Bündnis 90/Die Grünen, 2009: 132].

В обхващащата 170 страници изборна програма искането за право на инициатива на Европейския парламент се издига в осем реда между главите „Печат за защита на данни за повече сигурност" и „Въвеждане на рационална политика в областта на наркотичните вещества в ЕС".

Мир

Шанс: траен мир

За Зелените мирът е важен мотив за европейската интеграция. Те изтъкват: „Европа има шанса да осигури траен мир на континента и да направи значителен принос към световния мир" [Bündnis 90/Die Grünen, 2002: 144].

Зелените правят различни предложения за формиране на европейската политика за мир. Те предлагат примерно изграждането на европейска агенция за мир или създаването на европейска „цивилна служба за мир" [Bündnis 90/Die Grünen, 2009: 162-165].

Принципно те призовават за „премахване на военни потенциали" [Bündnis 90/Die Grünen, 2002: 16]. По тази тема в изборната програма се казва примерно: „Европейският съюз не трябва да се превръща в империалистична военна сила, която осигурява ресурси, а да остане цивилна сила" (Bündnis 90/Die Grünen 2009: 163).

„Преоценка на военните операции"

Същевременно обаче Зелените говорят за одобрена от мнозинството в партията „преоценка на военните операции" [Bündnis 90/Die Grünen, 2009: 149]. Докато в изборната програма не се споменава идеята за европейска армия, в принципната програма се говори за искане за „интегриране и пренасяне на военни съюзи и национални армии в този общоевропейски ред", и за подготвяне на Европейският съюз за „подкрепа на операции на ООН" [Bündnis 90/Die Grünen, 2002: 159, 160]. Зелените искат „да подкрепят Турция по пътя към ЕС" [Bündnis 90/Die Grünen 2009: 149].

Социална равнопоставеност

Равноправен социален аспект

В принципната си програма Зелените призовават: „Социалните ценности и опазването на околната среда трябва да бъдат равностойни на икономическите цели" [Bündnis 90/Die Grünen, 2002: 157].

Те се обявяват за социален пакт, утвърждаване на социални права в Хартата на основните права, минимални работни заплати, засилване на ролята на Европейските работнически съвети и за идеята за европейско осигуряване за безработица [Bündnis 90/Die Grünen, 2009: 75-86].

Благоденствие

Изходна точка: „нов курс"

За да се осигури благоденствие и занапред, Зелените подкрепят „нов курс" (New Deal). Важен елемент от тази идея представлява „концентрирана социално-екологична инвестиционна програма", която трябва да даде нови импулси в Европа [Bündnis 90/Die Grünen, 2009: 97].

Зелените искат по-силна икономическа интеграция, тъй като за тях важи: „Общата валута може да функционира дългосрочно само тогава, когато и икономическите политики на държавите-членки са тясно съгласувани една с друга" [Bündnis 90/Die Grünen, 2009: 102]. Те подчертават обаче също, че това може да се случи само, когато политическото управление функционира на същото ниво [Bündnis 90/Die Grünen, 2009: 102].

Зелените се обявяват за европейски данък върху финансовите транзакции, който основно трябва да влиза директно в бюджета на ЕС [Bündnis 90/Die Grünen, 2009: 103].

Устойчивост

Централна тема на Зелените

Опазването на околната среда логично е основна тема на Зелените. В принципната си програма те изтъкват във връзка с Европа: „Общностните регулации при защитата на климата, опазването на ресурсите и екологичността трябва да бъдат критерии за всички области на политиката" [Bündnis 90/Die Grünen, 2002: 157].

Околната среда, енергията и климатичните въпроси заемат централно място и в изборната програма. В нея зелените гледат на себе си като на „пионери в защитата на климата и устойчивата енергийна политика" [Bündnis 90/Die Grünen, 2009: 2].

Сред техните предложения фигурира и искането за пионерска роля на ЕС в международната защита на климата, подобряване на търговията с емисии, засилване на ролята на възобновяемите енергии и повече енергийна ефективност [Bündnis 90/Die Grünen, 2009: 29-45].

5.5. Партия "Левицата"

Произлязлата от Партията на демократичния социализъм (ПДС) и Изборната алтернатива за труд и социална справедливост (ИАТСС) партия „Левицата" все още няма истинска партийна програма. Формален заместител са „Програмните ключови точки" от 2007 г. През март 2010 г. програмната комисия на партията представя проект на партийна програма.

Общи положения

Критичен поглед върху Европа

Партия „Левицата" гледа на Европейския съюз преди всичко критично. За разлика от другите партии, тя описва Европейския съюз на първо място не като проект или идея, а като „нова арена за класови борби" [Die Linke, 2007: 5]. Тя анализира „манифестирана чрез Договора от Маастрихт неолиберална насока на Европейската интеграция" [Die Linke, 2007: 5] и отправя упреци към НАТО и Европейския съюз: „Хиляди невинни хора умират в името на кръстоносния поход срещу тероризма" [Die Linke, 2007: 6].

Съответно, на друго място тя се обявява за „променен Европейски съюз" [Die Linke, 2007: 7] и призовава „ЕС да се развие от европейски икономически и валутен съюз в европейски съюз за заетост, социална подкрепа, околна среда и мир" [die Linke, 2007: 21].

Демокрация

„Нови отношения"

Левицата изтъква: „Националните държави и Европейският съюз трябва да започнат нови отношения" [Die Linke, 2007: 21]. За целта както ЕС, така и националните държави би трябвало да бъдат демократизирани. В изборната си програма за ЕП партията се обявява за това Парламентът да получи право на инициатива и равни права със Съвета [Die Linke, 2009: 16].

Според партия „Левицата", Комисията и нейният председател трябва да бъдат избирани от Европарламента [Die Linke, 2007: 16]. Партията отхвърля Договора от Лисабон. Тя се застъпва за европейска конституция, за която всички граждани на Европа трябва да гласуват в един и същ ден [Die Linke, 2009: 4].

Мир

„Империалистична политика"

Позицията си по европейската външна политика Левицата свързва на първо място с критика към САЩ: „Империалистичната политика под

ръководството на Съединените щати цели един свят, изцяло подчинен на използването на капитала" [Die Linke, 2007: 6]. Към тази критика спада и цитираният по-горе упрек за хилядите невинно загинали.

В изборната си програма от 2009 г. Левицата отправя упрек към ЕС: „Политиката на ЕС все повече е насочена към империалистичното налагане на интересите на капитала. Настоящата обща политика на сигурност и отбрана на ЕС е ориентирана към способност на ЕС за военна атака и към въоръжаване" [Die Linke, 2009: 23].

Затова партия „Левицата" иска „заедно с всички сили на мира да спре започналата милитаризация на Европейския съюз и вместо това да основе политика на широка цивилна превенция, истинска политика на сигурност, политика на общо солидарно развитие и с това да противодейства на причините за конфликт" [Die Linke 2009: 23].

Социална равнопоставеност

Защита на социалната държава

Партия „Левицата" анализира, че икономическата, социалната и екологичната политика на ЕС се определят от „стремеж към печалба на концерните, банките и финансовите фондове" [Die Linke, 2009: 6]. Затова тя призовава за „възстановяването, запазването и по-нататъшното развитие на социалната държава, каквато е извоювана в държавите-членки в тежки сблъсъци между капитала и труда" [Die Linke, 2009: 12]. Според партия „Левицата", социалната държавност трябва да се превърне в ценност и цел на ЕС.

За да се засилят социалните права и правата на работниците, партия „Левицата" призовава за „клауза за социален напредък". Заедно с „предимството на политическите и социалните основни права, пред пазарните свободи" тя трябва директно да бъде включена в договорите за ЕС [Die Linke, 2009: 17].

Благоденствие

Изходна точка: заетост

В принципната програма на партия „Левицата" понятието „благоденствие" не присъства. В изборната програма тя вижда благоденствието застрашено вследствие на актуалната тогава икономическа криза [Die Linke, 2009: 2].

Разбирането ѝ обаче в тази връзка е по-скоро това за заетост. Така тя изтъква например: „Европа се нуждае от икономическо правителство, което се ориентира към заетост, социална сплотеност и устойчива ико-

номика" [Die Linke, 2009: 2]. Партията критикува настойчиво „едностранното фиксиране върху увеличаването на износа" на ЕС [Die Linke, 2009: 6].

Партия „Левицата" подкрепя единни данъчни основи и минимални ставки при фирменото данъчно облагане [Die Linke, 2009: 9]. Тя също се обявява за данък върху финансовите транзакции и за разширяване на компетенциите на ЕС в областта на данъците [Die Linke, 2009: 9].

Икономика и екология не си противоречат

Устойчивост

Партията счита, че „социално-екологичната отговорност и икономическото развитие не са в противоречие" [Die Linke, 2009: 6]. Тя констатира: „Продуктивните системи за социална сигурност също са предпоставка за екологичното преструктуриране на обществото" [Die Linke, 2009: 6].

Партия „Левицата" се обявява за преустройство на енергийната система в посока на възобновяеми енергии и повече енергийна ефективност [Die Linke, 2009: 12].

Според нея, търговията с емисии, като инструмент в борбата срещу изменението на климата, се е провалила. Заключението на партията гласи: „Защитата на климата не трябва да бъде оставена в ръцете на ориентиран към печалба, недемократичен и уязвим от кризи пазар" [Die Linke, 2009: 12]. Ето защо, тя се застъпва за „радикални регулаторни намеси в енергийното стопанство" и за „екологично претеглени енергийни и ресурсни данъци" [Die Linke, 2009: 13].

5.6. Обобщение

Ако се сравнят програмите на партиите в съответствие с петте политически принципа, на пръв поглед се вижда принципно проевропейско поведение на всички пет партии. Единствено „Левицата" се отклонява заради фундаменталната си критика към реалното състояние на ЕС и негативния си езиков стил.

При различното оценяване и формулиране на темите обаче се вижда също, че партиите имат доста различни представи за това как Европа трябва да бъде формирана в бъдеще. Сходствата, но преди всичко раз-

ликите между немските партии се обобщават по-нататък още веднъж в съответствие с петте европолитически принципа.

Демокрация: много общи възгледи

По отношение на позициите по демократичното формиране на Европейския съюз и въпроса за външната политика между ХДС, Съюз 90/Зелени, ГСДП, а също и СвДП има големи сходства. Тук обаче СвДП донякъде не се вписва, тъй като тя не коментира конкретни институционални предложения като правото на инициатива на Парламента. Левицата показва разнолик образ. Тя поставя искания относно демократизирането на ЕС, но програматиката ѝ в много случаи се характеризира с упреци по адрес на ЕС. В областта на външната политика на ЕС прави впечатление антиамериканската реторика.

При идеите за формирането на Европейския съюз в съответствие с принципите социална равнопоставеност, благоденствие и устойчивост програмните граници преминават по друг начин.

ХДС и СвДП: ЕС като икономически съюз

От едната страна стоят СвДП и ХДС. В предложенията им се отразява преди всичко представата за Европейския съюз като икономически съюз, логически свързан при двете партии със социалната пазарна икономика. При СвДП обаче разбирането за пазарна икономика е значително по-пазарно ориентирано, за което говори следният цитат: „Основна задача на ЕС е да гарантира способността на пазара да функционира чрез минимум от законодателни мерки" [FDP, 2009: 9].

ГСДП, Зелени, Левицата: благоденствие, социална равнопоставеност и устойчивост

Обратно, ГСДП, Съюз 90/Зелени и партия „Левицата" разглеждат въпросите за развитието на благоденствието във връзка със социална равнопоставеност и устойчивост. Така, за разлика от ХДС и СвДП, те тематизират например и правата на работниците и се обявяват за икономическо правителство на европейско ниво.

В програмата си Зелените отдават особено количествено и качествено значение на въпросите за устойчивостта. При Левицата прави впечатление, че в програмата понятието „благоденствие" почти, респ. изобщо не се споменава. ГСДП се позиционира между двата полюса.

Следващата глава показва как тези актуални политически позиционирания в Германия могат да се класифицират исторически в германския дебат за Европа и как политиката за Европа се обсъжда в други страни.

6. ДЕБАТИТЕ ЗА ЕВРОПА: ГЕРМАНИЯ, ВЕЛИКОБРИТАНИЯ, ФРАНЦИЯ И ПОЛША

Кристиан Крел, Сесили Шилдберг[34]

Как се обсъжда Европа?

Как се обсъжда политиката за Европа в други страни? Онзи, който проучи този въпрос, ще остане изненадан. Във Великобритания политиката за Европа често се обсъжда изключително страстно. Там често става въпрос „за цялото" и в европолитическите дебати се тематизира бъдещето на кралството като самостоятелна държава. Европолитическите въпроси вече са сложили край на кариерите на няколко премиери. Присъединяването към еврозоната се отхвърля категорично.

Допълнителна литература:

KRELL, Christian 2009. Sozialdemokratie und Europa. Die Europapolitik von SPD. Labour Party und Parti Socialiste. Wiesbaden, 2009.

SCHILDBERG, Cäcilie 2010. Politische Identität und Soziales Europa – Parteikonzeptionen und Bürgereinstellungen in Deutschland. Großbritannien und Polen. Wiesbaden, 2010.

Във Франция също често се водят страстни дебати за бъдещето на Европа. Предвид уникалната история на „grande nation" се задава въпросът колко Европа може да бъде постигната, без за целта да се преотстъпва прекалено много национален суверенитет. Същевременно, в определени периоди от своята история Франция се е застъпвала енергично за европейското обединение. Тя спада към държавите-учредителки на Европейските общности (ЕО) и е разработила много европолитически инициативи. Още отрано Франция се обявява за обща европейска валута.

Европолитическите дебати в Германия протичат обикновено по-умерено. Десетилетия наред Германия се счита за европейския образцов ученик, отдал се на по-нататъшното развитие на интеграцията. Одобрението за европейското обединение е високо. В интерес на задълбочената политическа интеграция Германия одобрява и участието в еврозоната. Междувременно и в немския дебат Европа е по-спорна, а одобрението за интеграцията не толкова широко, колкото в началото на 90-те години.

Обратно, през 90-те години в Полша темата ЕС първоначално няма особена роля. Това обаче не е заради обща незаинтересованост към Европа, а се дължи на особените политически обстоятелства след края на комунизма (1989/90 г.). Сред водещите политически партии по-скоро цари широк консенсус по отношение на принципното обвързване на Полша със Запада и бързото присъединяване към ЕС. Освен това, огромните

34 За задълбочаване в темата Германия, Великобритания и Франция вж.: Кристиан Крел [Krell, 2009], а за Полша - С. Шилдберг [Schildberg, 2010].

обществени, политически и икономически промени, които носи със себе си преходът от по-рано авторитарен социалистически режим към демокрация, изискват цялото внимание на Полша. Приемането на полска конституция, либерализирането на икономиката или отношенията между държава и църква са теми, които преобладават в обществените дебати. Евроскептичните партии от дясната периферия на партийния спектър са преди всичко тези, които първи откриват темата Европа и полемизират срещу ЕС [Anschütz, 2004: 115]. Сред населението, от своя страна, подкрепата за Европа винаги е била и остава много висока.

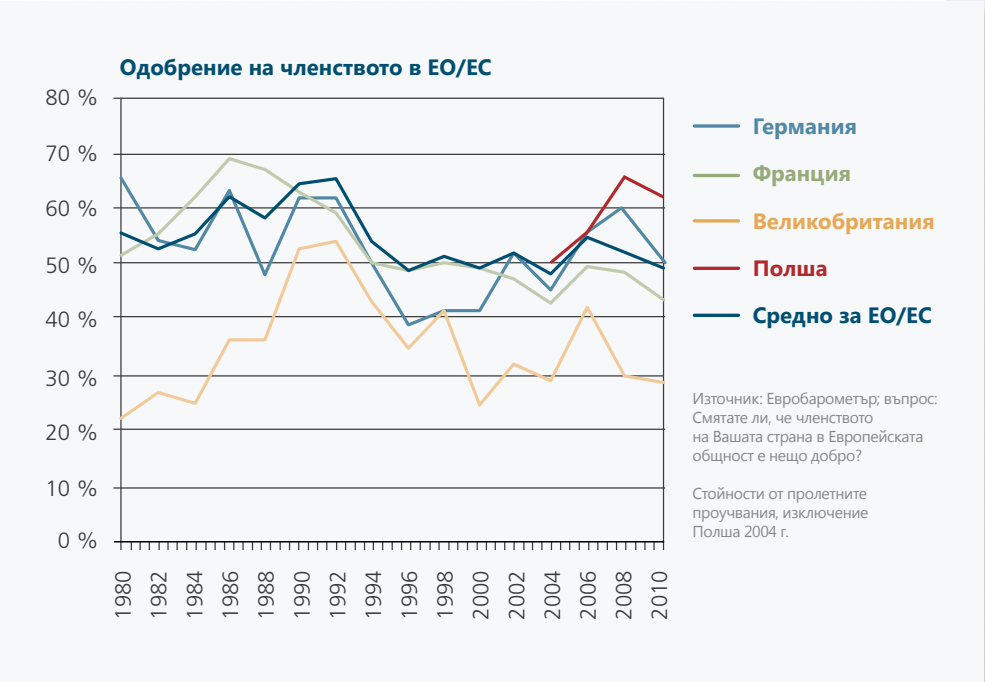

Фиг. 14: Одобрение на членството в ЕО/ЕС

Как се стига до толкова различна оценка за Европа в принципно сходни страни? На какво се дължат различните интереси? Кои особености обосновават съответните европолитически позиции? За европолитически заинтересованите и ангажираните е важно да изяснят тези въпроси. Само тогава европолитическата ориентация на една държава ще може да бъде напълно разбрана и класифицирана и ще може да се борави адекватно с нея.

6.1. Германия

Ясна конституционна заръка

Още в преамбюла на германския Основен закон е ясно формулирано: германският народ е „вдъхновен от волята да служи на мира в света като равноправен член на една обединена Европа." Толкова тясна нормативна ориентация на външната политика към Европа, прецизирана по-нататък в Чл. 23 от Основния закон, е необичайна в международно сравнение и не може да бъде открита в другите описани тук страни. Тази ясна конституционна заръка се подкрепя от всички германски правителства от 1949 г. насам чрез силен и постоянен европолитически ангажимент. С това Федералната република се превръща в „локомотив на интеграцията" [Wesel, 204: 66].

Сътрудничество с Франция

Съответно, Германия се застъпва често за задълбочаването и по-нататъшното развитие на европейската интеграция. Това много пъти става в сътрудничество с Франция. В процеса на европейската интеграция двете държави непрекъснато заедно са поемали пионерска роля. Ето защо, често се говори за „немско-френски мотор", който движи процеса на интеграция.

В хода на германското обединение в страната и чужбина се водят оспорвани дискусии за една възможна нова насока на германската европолитика. Докато в чужбина, особено във Франция и Великобритания, се събуждат страховете от нов германски стремеж към хегемония, някои коментатори в Германия призовават за ново самосъзнание на германската европолитика. Германската политика обаче посреща свързаните с това страхове с ясен ангажимент за задълбочаване на европейската интеграция и твърдо включване на обединена Германия в ЕО/ЕС.

Причини

Защо Германия се ангажира толкова категорично с европейската интеграция? Отговор на този въпрос дават три интереса на Германия: тази позиция се обоснова от интереса към национален суверенитет, към стабилни рамкови условия в политиката на сигурност и към пазари за ориентираната към износ германска икономика. В периода на учредяване на Европа чрез участие в европейския проект Федералната република успява да си възвърне национален суверенитет – и то само няколко години след опустошителната Втора световна война и контрола върху Германия от страна на Съюзните сили. Чрез включването на Западна Гер-

мания в системата на Западния съюз и ЕО се обслужват също интереси в областта на политиката на сигурност.

Не на последно място съображенията, свързани с политиката на сигурност са тези, които повлияват силната германска подкрепа за присъединяването на държавите от Централна и Източна Европа. Целта е по този начин централно- и източноевропейското пространство и отчасти граничещите с Германия страни да бъдат стабилизирани.

Също от икономическа гледна точка, европейското обединение представлява основен национален интерес на Германия. Още в първите години на интеграцията общият пазар се оказва много благоприятен за германската икономика, тъй като гарантира възможности за реализиране на германските промишлени стоки в едно стабилно пространство. Както преди, най-голямата част от германската външна търговия се извършва с държави-членки на ЕС.

Основен консенсус за Европа

Досега принципно проевропейската насоченост на германската политика се е подкрепяла в голяма степен от всички правителства. Това може и да се дължи на факта, че и до днес европолитическите въпроси представляват консенсусно поле в политическия дебат. Те се споделят от повечето политически играчи и принципно не се поставят под съмнение.

Не на последно място, това се дължи на политическата система на Германия. С федералната си структура, тенденцията към коалиционни правителства и преплетените процеси на вземане на решения, Германия се характеризира с много на брой така наречени вето играчи. Всеки един от тях, примерно фракцията на малцинството в коалицията, Бундесратът или много силният в международно сравнение Федерален конституционен съд, може да спре или събори закон. Затова при решения, които се нуждаят от широко одобрение, често се търси консенсус. Във външната политика и европолитиката това често се е случвало в Германия.

Описаният европолитически основен консенсус между лицата, вземащи политически решения, е съпроводен от предимно силно принципно одобрение на европейската система на обединение от страна на населението. През изминалите три десетилетия одобрението на населението за членството на Германия в ЕО/ЕС винаги е било на ясно изразено високо ниво.

6.2. Великобритания

Постояннният хит Европа

„Europe, the issue that won't go away – Европа, темата, която никога няма да изчезне" – с такова заглавие излезе неотдавна един британски вестник и с това сполучливо насочи вниманието към постоянно изникващата в политическия ландшафт на Великобритания тема Европа. Във Великобритания дебатите за европейската интеграция често се водят страстно, а противниците и привържениците на интеграцията привидно спорят непримиримо.

Първоначално Великобритания решава да не участва в европейската интеграция. В популярната си Цюрихска реч от 1946 г. Уинстън Чърчил приветства обединението на Европа като значимо и важно, но същевременно изтъква, че Великобритания няма да бъде част от това обединение. По това време, наред с отношенията с континентална Европа, Обединеното кралство дефинира още две сфери на интерес: отношенията със САЩ и отношенията с държавите от Британската общност. Страната не иска чрез прекалено силен ангажимент в Европа да застраши отношенията с другите две сфери на интерес.

Присъединяване едва през 1973 г.

Страната става член на ЕО едва през 1973 г. – след период на загуба на политическо и икономическо значение на Великобритания и същевременно период на растеж на ЕО. През следващите години Великобритания понякога се оказва труден партньор в Общността. При това винаги се забелязват три ясни основни позиции: отхвърляне на супранационална интеграция с отстъпване на суверенитет, предпочитане на чисто икономическо обединение под формата на зона за свободна търговия, както и непрекъснат ангажимент за разширяване на ЕО, респ. ЕС.

Тачър: „Искам си парите обратно"

Тези позиции често се изтъкват с необичайна за континентално-европейските партньори невъздържаност в преговорите. Пример за това е отправеното от британската министър-председателка Маргарет Тачър в средата на 80-те години искане за отстъпка от британската вноска в бюджета на ЕС. Тя призовава с рязък тон: „Искам си парите обратно." Тя има ограничен успех с това, но повлиява представата за Великобритания сред европейските партньори години наред.

С избора на Тони Блеър за британски премиер през 1997 г. се стига до по-позитивни отношения между Великобритания и континентална

Европа. Вече се премахват различни дерогации от европейските договори, които преди това са договорени от предшестващите консервативни правителства. Така европейската социална харта от Договора от Маастрихт, отхвърлена от консервативния премиер Джон Мейджър, важи вече и за британските граждани. Присъединяването към еврозоната обаче никога не е вземано сериозно под внимание.

Причини

Позициите на Великобритания могат да бъдат обяснени с нейните особени интереси. За разлика от Франция, тя печели по-малко от европейската аграрна политика. Създаването на общ пазар също не е толкова интересно за ориентираната към търговия с държавите от Британската общност Великобритания, колкото например за Германия, която изнася силно в съседните европейски държави. Все пак, тя винаги е подкрепяла по-нататъшното развитие на европейския вътрешен пазар. Великобритания никога не се стремила към политическа интеграция – каквато примерно преследват Германия или Франция заради непосредствения им опит от двете световни войни. Напротив, изтъкването на националния суверенитет спада към твърдите елементи на британската европолитика.

Причините за тези позиции се крият, не на последно място, в политическата култура на Великобритания. Въз основа на географското ѝ положение, но също и на специфичен исторически опит, често се говори за „особено островно самочувствие". Британците не се чувстват като част от континентална Европа. Като илюстрация на отношенията между Великобритания и европейския континент може да се посочи фразата „them and us" (ние и те) [вж. Volle, 1992: 185]. На националния суверенитет се дава значително предимство пред супранационалното европейско преплитане.

Политическата система на Великобритания също обяснява по-скоро разликите, отколкото сходствата между Обединеното кралство и Европа. Докато Великобритания се характеризира с много ясни структури за вземане на решения (мажоритарно изборно право, централизирана държавна структура, в общи линии двупартийна система), начините на вземане на решения в ЕС често са комплексни, продължителни и трудни за разбиране.

Слабо одобрение за Европа

Затова не е много изненадващо, че одобрението на проекта за европейска интеграция сред британското население е слабо изразено. Само 36% от британците вярват, че страната им печели от членството в Европейския

съюз, докато 50% смятат обратното. Общо за Европа тези стойности са 53% (предимство) и 35% (недостатък) [Eurobarometer, 2010b: 37].

6.3. Франция

Цели: интеграция и самостоятелност

„Faire l'Europe sans défaire la France – Да създадем Европа, без да се отказваме от Франция" – това е един от мотивите в президентската кампания на Лионел Жоспен през 2002 г. От една страна, в случая става въпрос за изявление на френски социалист. От друга страна, този мотив може да се разглежда като пример за цялостната френска европолитика. В крайна сметка, Франция винаги се е опитвала да постигне възможно най-много европейска интеграция с възможно най-малък отстъп на национален суверенитет.

От самото начало на френската европолитика една тема е била централна. След преживените две германски нападения в рамките на само няколко десетилетия, в най-добрия случай е съществувал интерес към избягването на заплаха, идваща вероятно отново от Германия. Ето защо, Франция е преследвала ангажирано включване на Германия, което същевременно е представлявало първите институционални стъпки в посока на европейското обединение.

Значими имена: Шуман, Моне

Само имената, които са свързани с важни интеграционни проекти от това време, говорят за голямото значение на Франция за началото на европейската интеграция: Робер Шуман и Жан Моне, като представители на Европейската общност за въглища и стомана (ЕОВС), или Рене Плеван, като генератор на идеята за европейска отбранителна общност.

Робер Шуман (1886-1963 г.), заедно с Жан Моне (вж. с. 41), се счита за един от „бащите-учредители" на Европейското обединение. Шуман е министър-председател и външен министър на Франция, а по-късно и председател на ЕП. С плана Шуман той подготвя в значителна степен създаването на Монтанския съюз (ЕОВС).

Френската европолитика губи значително от своята динамика, когато през 1958 г. Шарл дьо Гол става държавен президент. Представата му за френската нация, национален суверенитет и френската претенция за световна сила води до отказ от подкрепа на Франция за различни проекти

за европейско задълбочаване. Така например, с „политиката на празното кресло" (вж. Глава 3.1) той отхвърля по-нататъшното супранационално развитие на Европейската икономическа общност (ЕИО). Нов импулс във френската европолитика дават президентствата на Валери Жискар д'Естен и Франсоа Митеран. Жискар д'Естен утвърждава Европейския съвет в тясно немско-френско съгласуване, най-вече с Хелмут Шмит. Първият пряк избор на Европейския парламент през 1979 г. се случва също благодарение на тясно сътрудничество между Германия и Франция.

След 1981 г. първият социалистически президент на Петата република, Франсоа Митеран, продължава тясното немско-френско сътрудничество. По време на неговото президенство се стига до забележителни постижения на европолитиката, заради които понякога той е характеризиран като баща на Европа, „pere de l'Europe" [Axt, 1999: 476].

Приемането на Единния европейски акт през 1986 г. е повлияно в значителна степен от него. При това убеждението на Митеран е, че за да бъде трайна, Европа трябва да бъде формирана не само икономически, но също и социално: Европа трябва да бъде социалистическа, или няма да я бъде. „L'Europe sera socialiste ou ne sera pas" [Mitterrand, 1978].

Немско-френските отношения са поставени на първо изпитание в контекста на германското обединение през 1989/90 г., когато френският първоначален страх от голяма и свръхсилна Германия се събужда отново. Тази заблуда обаче е преодоляна чрез задълбочаване на интеграцията. С повече интеграция страховете от национални индивидуални действия на Германия изчезват. Междувременно недвусмисленото обявяване в подкрепа на европейското обединение – при същевременно запазване на националната идентичност – спада към благонадеждните елементи на френската политика.

Подкрепата на интеграцията се дължи също така на ясни национални интереси. Наред с интереса да живее в мир с големия съсед от другата страна на Рейн, чрез европейското обединение Франция очаква също да засили световното си политическо значение. След загубата на колониалната си империя и по време на системния сблъсък между САЩ и СССР става ясно, че Франция може да влияе върху хода на международната политика само с други европейски държави.

Важни за френското позициониране в Европа са също икономическите интереси. Френското селско стопанство например печели в голяма степен от европейската аграрна политика, а делът на държавите от ЕС във френската външна търговия е над 60%.

Това как във Франция се дефинират европолитическите интереси зависи в голяма степен от действащия държавен президент. Конституционните разпоредби и конституционната практика на Петата република му предоставят широки компетенции и свобода за решаване. За разлика от Германия, този пост не е ограничен от съществено участие на регионални или федерални структури.

Дълго време: силно одобрение

Процентът на одобрение на европейската интеграция във Франция дълго време е значително по-висок от средния за Европа. Създава се впечатлението, че съчетаването на националната идентичност и едно особено силно изразено национално съзнание с одобрението за обединението на Европа ще успее. В началото на 90-те години обаче се стига до явно отрезвяване.

2005 г.: неуспех на референдума за конституция

Референдумът за Договора от Маастрихт от 1992 г. е спечелен с много малка преднина от привържениците на Европа, но през 2005 г. проектът за европейска конституция е отхвърлен от мнозинството с референдум. Наблюдатели обясняват този нарастващ скептицизъм спрямо съществуващата форма на европейско обединение също с това, че Европа се възприема като ускорител и усилвател на глобализацията.

Усещането е, че тя насърчава едностранно либерализацията и дерегулацията и затова води до скептицизъм и отхвърляне. Крайнодесни политици, като председателят на партия „Национален фронт" Жан-Мари льо Пен, принципно поставят ЕС под съмнение. По време на президентската кампания през 2002 г. той буквално сатанизира ЕС.

Въпреки това: мнозинството е за Европа

Все пак, както преди, налице е принципно одобрение за Европа. Мнозинство от 51% от французите вярва, че членството в ЕС е предимство за Франция, а 35% смятат обратното [Eurobarometer, 2010b: 37]. Във всеки случай, въпросът как трябва да бъде формирана тази Европа, става все по-решаващ и във френския дебат.

6.4. Полша

Обратно в Европа

„A my wracamy do europejskiej rodziny – завръщаме се в европейското семейство!" [Kwaśniewski, 2003][35]. С това изречение полският държавен президент Александър Квашневски коментира облекчено успешния референдум за присъединяването на Полша към ЕС.

Лайтмотивът за завръщането в Европа говори за твърдото обвързане на Полша със Запада и откъсването от Съветския съюз. В случая важна роля имат мотиви от областта на вътрешната политика, политиката на сигурност, както икономически мотиви.

В хода на собствените усилия за демократизация, политическата интеграция в ЕС обещава да има стабилизиращо въздействие. Освен това, чрез участие в европейския вътрешен пазар благоденствието трябва да бъде издигнато на западноевропейско ниво.

Наред с това, членството на Полша в НАТО и в ЕС служи на свързаната с политиката на сигурност потребност от утвърждаване в политическите структури на Запада [Weiss, 2004].

Полша: млад член на ЕС

Полша е все още млад член на Европейския съюз. През 2004 г. тя е приета в Съюза заедно с още девет централно- и източноевропейски държави и оттогава прави няколко пъти фурор. Европолитиката на Полша може най-добре да бъде описана като двойнствена. Членството на Полша в ЕС среща силно одобрение както сред населението, така и сред умерените партии и е налице принципна готовност за интеграция.

От друга страна, с Европа непрекъснато се злоупотребява за популистки кампании, особено от национал-консервативни политици. Такива антиевропейски кампании могат да бъдат напълно успешни, както показва победата на национал-консервативната партия на парламентарните избори през 2005 г. За да разберем по-добре амбивалентността на Полша в европолитиката, е необходимо да хвърлим поглед върху историята на страната.

35 Александър Квашневски в реч във Фондация Робер Шуман след референдума на 8 юни 2003 г.

Важно: историята на Полша

Историята на Полша също винаги оказва въздействие върху отношението на страната към ЕС. Тази история непрекъснато се повлиява от географската разположеност между две велики сили. През 18-ти век части от Полша са присъдени на Прусия и на руската царска империя.

След Първата световна война за няколко години съществува така наречената Втора полска република. През 1939 г. нацистка Германия напада Полша и окупира западната част. Съгласно тайния пакт Хитлер-Сталин, източната част е завзета от Съветския съюз.

След Втората световна война Полша е под съветско ръководство повече от 40 години. Едва в началото на 90-те години страната възвръща националния си суверенитет. Последвалото обвързване със Запада (присъединяване към НАТО и кандидатура за членство в ЕС) се основава на широк политически, а междувременно и на обществен консенсус.

Във всеки случай, за Полша новото, макар и този път доброволно прехвърляне на права на суверенитет на ЕС е свързано със смесени чувства. Налице е също разбираемата полска потребност от национално самоопределение и идентичност, както и твърдата воля за „завръщане в Европа" и присъединяване към ЕС.

На този фон за Полша не винаги е лесно да намери компромис с останалите държави-членки по въпроси, които засягат националната идентичност. Припомнят се примерно преговорите за договора за европейска конституция, при които Полша бурно се застъпва за позоваване на Бог в конституцията.

„Корен квадратен или смърт"

С лозунга „корен квадратен или смърт" се описва безкомпромисното искане на полския държавен президент Лех Качински за запазване на процедурата на гласуване от Ница. Той заплашва другите държави-членки, че ще провали с ветото си договора за конституция, ако старите права на гласуване бъдат променени[36].

36 В крайна сметка, Лех Качински не успява да се наложи с искането си и гласува за договора за конституция. Като компенсация към Полша, въвеждането на новата процедура на гласуване се отлага за 2014 г.

Полският държавен президент цели да попречи на Германия да получи по-големи права на глас от Полша. Починалият междувременно Лех Качински (държавен президент от 2005-2010 г.) е член на национал-консервативната партия „Право и справедливост". Брат му Ярослав Качински (министър-председател от 2005-2007 г.) е неин лидер.

Тази партия непрекъснато се опитва да извлече вътрешнополитически дивиденти от съчетанието на полска история, евроскептични позиции и антигермански тенденции.

Изходът на изборите през 2007 г.

Европолитиката на полското правителство обаче не съответства на европолитическите настроения на мнозинството от населението. Така тя е причина за това през 2007 г. Яролав Качински да претърпи тежка загуба на изборите и да преотстъпи премиерския пост на Доналд Туск от „Гражданска платформа". Европолитиката на правителството на Доналд Туск е с по-тиха тоналност, но служи преди всичко на интересите на Полша. Едва наскоро той е удостоен като голям европеец с Карловата награда за 2010 г.

Причини

Подобно на други страни с голям аграрен сектор, Полша също има интерес от директните плащания за земеделие на ЕС. В годината на присъединяването в Полша почти 20% от всички заети работят в селското стопанство, което обаче е много раздробено, технически остаряло и като цяло неконкурентоспособно. Наред с надеждите за пари от ЕС съществува също страх от модернизационен натиск. При това, във финансовия план на ЕС първоначално не се предвиждат средства за новите страни-членки.

След тежки преговори се постига съгласие за незабавни плащания, които обаче през първата година възлизат на само 25% от равнището на ЕС и едва през 2013 г. ще достигнат пълното равнище. Друг интерес на Полша се състои в отварянето на европейския пазар на труда за нейните граждани. При преговорите за присъединяване Германия и Австрия все пак успяват да се наложат и записват в договорите преходен срок, продължаващ най-късно до 2011 г. До този момент полските граждани нямат право да работят в Германия (с определени изключения като работници в рамките на определен контингент или сезонни работници). Първоначално Полша въвежда същите правила за немските работници, но още през 2007 г. полският пазар на труда се отваря напълно за всички граждани на ЕС.

Особеност: силна католическа църква

Подобно на европолитиката на останалите държави-членки, тази на Полша също преследва собствени икономически и политически интереси. Във всеки случай, тонът и начинът, по който Полша понякога се опитва да наложи интересите си, говорят за особеностите на полската политическа култура. Тя се отличава, както преди, със силна позиция на католическата църква.

Това обяснява например бурното искане на Полша за позоваване на Бог в договора за европейска конситуция, но също и обществения призив на полското епископство към полското население да участва в референдума за присъединяване към ЕС. Постоянните успехи на дяснопопулистки и еврокритични партии в Полша от 2001 г. насам се дължат също на страха на много поляци, че в ЕС те ще бъдат поставени под опека. Както преди, в случая историческият опит играе важна роля.

Затова не е чудно, че в полската преса, но също и сред партиите, на дневен ред са опитите за създаване на антигермански и ентиевропейски настроения. Друг важен белег на полската политическа култура е тясното външнополитическо обвързване със САЩ. Когато по въпроса за войната в Ирак Полша застава на страната на САЩ – за разлика например от Германия и Франция, това също е израз на факта, че в Полша на САЩ се гледа като на най-големия гарант на нейната сигурност.

Наред с идеологическите аспекти, представляването на полските желания и интереси на европейско ниво зависи същевременно от съответната преобладаваща политическа констелация. Все още младата полска демокрация се характеризира с двоен политически връх: директно избран от народа държавен президент и произлизащ от изборите за Сейм министър-председател.

По принцип от това възникват две възможности за констелация, които могат да имат влияние върху полската европолитика. Ако държавният президент и министър-председателят идват от един и същ политически лагер, може да се очаква еднозначна европолитическа линия. Обратно, ако държавният президент и министърпредседателят са от различни политически лагери и застъпват различни европолитически позиции, това може доведе до блокада на европолитиката – както се случва за първи път в рамките на Договора от Лисабон. Докато парламентът и пре-

миерът приемат Договора от Лисабон, държавният президент отказва да го подпише. Едва няколко месеца по-късно, след като всички останали държави са ратифицирали договора, полският държавен президент се съгласява да подпише.

Въпреки кампаниите: много силно одобрение за ЕС

Злоупотребата с европолитически теми за популистки и вътрешнополитически цели не отразява нито основната проевропейска линия на полската европолитика, нито проевропейското настроение на мнозинството от полското население. При проведени през през 90-те години проучвания одобрението за присъединяването към ЕС сред полското население достига средно почти 75%[37].

Високите стойности се дължат преди всичко на големите надежди и на един вид евроеуфория, която страната изживява след падането на комунизма. Еуфорията е последвана от отрезвяване. Това обаче е естествено и, в крайна сметка, изпълнението на критериите на ЕС изисква отчасти болезнени реформи. Въпреки това, позитивното отношение на полското население продължава да е над средното за Европа. При проучвания, проведени през есента на 2009 г., 77% от анкетираните оценяват членството в ЕС положително и само 14% отрицателно [Eurobarometer, 2010b: 37].

В Полша прави впечатление, че ЕС е популярен точно сред младите хора с по-високо образование. Това е разбираемо на фона на това, че Европа разкрива пред младите хора много образователни възможности. Същевременно те не са толкова силно исторически ориентирани колкото по-старите поколения и поради тази причина са една идея по-непредубедени в отношението си например към един европейски съсед като Германия.

37 Central and Eastern Eurobarometer (CEEB) 1991–1998. Средната стойност е изчислена от резултатите от проучванията през 1992, 1993, 1995, 1997 г.

7. ПО-НАТАТЪШЕН РАЗМИСЪЛ

Нека се опитаме на това място да приключим дискусията за Европа. След прочита на тази книга това предложение може да предизвика у Вас сериозен протест – и с пълно право.

Естествено, дискусията за Европа не може никога да бъде приключена, в смисъла на това да се намери окончателен отговор. Европейското обединение е отворен процес. Изникват нови предизвикателства и възможности. Трябва да бъдат намерени нови отговори.

Точно от гледна точка на социалната демокрация е необходимо постоянно да се проверява критично в каква степен реализирането на основни ценности и основни права, осъществяването на равна свобода с Европа, в Европа и извън нея е успешно.

Погледът отвън показва, че си струва да се размишлява и дискутира за Европа, а при всички проблеми също и да се застане на страната на европейската идея.

Стивън Хил, американски автор, публикува през 2010 г. книга, озаглавена „Europe´s Promise: Why the European Way is the Best Hope in an Insecure Age"[38]. На едно място в книгата той описва как на различни места в Европа постоянно се сблъсква със следната мисъл:

„Всеки, когото погледна, всички хора, които срещна, независимо от възрастта, пола, религията и дохода им, имат правото да отидат на лекар, когато са болни. И всички, които видя, имат порядъчна пенсия, която ги очаква. Родителите могат да оставят децата си в детска градина или да останат вкъщи, за да се грижат за себе си или за близките си, и получават обезщетение за майчинство или обучение, ако се нуждаят от такова, и достъпно университетско образование. [...] В крайна сметка обаче, умните европейци са създали едно доста удивително и прекрасно място, нещо, за което и до днес не знаем как можем да го постигнем в САЩ" [Hill, 2010: 269–270].

38 Обещанието на Европа: Защо европейският път е най-добрата надежда в един несигурен период

Въпросите в каква степен е осъществена социална Европа, какво може да се постигне и какво трябва да се направи, трябва непрекъснато да се предоговарят политически. Дискусията за Европа е в началото си – още веднъж.

Мир, демокрация, благоденствие, социална равнопоставеност и устойчивост – надяваме се с тази христоматия да дадем полезни критерии и знания за дискусията за Европа.

Да се върнем още веднъж към началото на книгата и изобразената там картинка. Спомняте ли си още Вашата първоначална преценка? Как изглежда отговорът Ви сега? По какво се различава той?

Можете ли да предложите по-добър начин за навлизане в дискусията с изобразения младеж? Имате ли идея как евентуално можете да го въодушевите за Европа?

Защото при цялата дискусия за правилния път е сигурно едно: социална Европа се нуждае от хора, които се ангажират за социална Европа.

Бихме искали да Ви приканим да участвате в дискусията за социалната демокрация. Академията за социална демокрация на Фондация Фридрих Еберт предлага възможност за това. Осем семинарни модула се занимават с основните ценности и практически полета на социалната демокрация:

Основи на социалната демокрация

Икономика и социална демокрация

Социална държава и социална демокрация

Глобализация и социална демокрация

Европа и социалната демокрация

Интеграция, имиграция и социална демокрация

Държава, гражданско общество и социална демокрация

Мир и социална демокрация

www.fes-soziale-demokratie.de

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

ХАРТА на основните права на Европейския съюз. // *Официален вестник на Европейския съюз*, 2007/C303/01, 14.12. 2007.

ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 1: ГОМБЕРТ, Тобиас и др. 2010. Основи на социалната демокрация. 3 актуал. изд. София, Фондация Фридрих Еберт, Бюро България, 2010. (Христоматия по социална демокрация; 1)

ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 2: ФАУТ, Зимон и др. 2011. Икономика и социална демокрация. 3 актуал. изд. София, Фондация Фридрих Еберт, Бюро България, 2010. (Христоматия по социална демокрация; 2)

ХРИСТОМАТИЯ ПО СОЦИАЛНА ДЕМОКРАЦИЯ 3: ПЕТРИНГ, Александер и др. Социална държава и социална демокрация. София, Фондация Фридрих Еберт, Бюро България, 2011. (Христоматия по социална демоклация, 3)

ANSCHÜTZ, Claudia 2004. Der EU-Beitritt Polens – ein Eliteprojekt? // Neues Europa? Osteuropa 15 Jahre danach. Bremen, Forschungsstelle Osteuropa der Universität Bremen, 2004. (Arbeitspapiere und Materialien, Nr.60)

ARTUS, Patrick 2010. Die deutsche Wirtschaftspolitik: ein Problem für Europa?. Bonn, Abteilung Wirtschafts- und Sozialpolitik der Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (WISO direkt)

AXT, Heinz-Jürgen 1999. Frankreich in der Europäischen Union. // Christadler, Marieluise, Henrik Uterwedde (Hg.). Länderbericht Frankreich. Geschichte. Politik. Wirtschaft. Gesellschaft. Bonn, 2010, S. 465–483.

BÄRWALDT, Konstantin, LEIMBACH, Berthold, MÜLLER, Friedemann 2009. Globaler Emissionshandel – Lösung für die Herausforderungen des Klimawandels?. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2009. (Internationale Politikanalyse; Abt. Internat. Dialog)

BAUM-CEISIG, Alexandra, FABER, Anne (Hg.) 2005. Soziales Europa? Perspektiven des Wohlfahrtsstaates im Kontext von Europäisierung und Globalisierung. Wiesbaden, 2005.

BORCHARDT, Klaus-Dieter 2002. Die rechtlichen Grundlagen der Europäischen Union. Heidelberg, 2002.

BPB [Bundeszentrale für Politische Bildung] (Hg.) 2010. Europa und der Euro. Berlin. (= *Aus Politik und Zeitgeschichte*, Nächste Ausgabe 43, 2010)

BROST, Erich 1951. Das Gespräch. // *Westdeutsche Allgemeine Zeitung*, 19. Dezember 1951.

BRUNN, Gerhard 2008. Kleine Geschichte der Europäischen Union. Von der Europaidee bis zur Gegenwart. Münster, 2008.

BSIRSKE, Frank 2006. Rede anlässlich des Hafenarbeiterstreiks vom 11. Januar 2006 in Hamburg. Port Package II. <http://verkehr.verdi.de/haefen/port_package> (25.11.2010)

BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN 2009. Für ein besseres Europa. Europawahlprogramm von Bündnis 90/Die Grünen. Beschlossen auf der Bundesdelegiertenkonferenz vom 23. bis 25. Januar 2009.

BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN 2002. Die Zukunft ist Grün. Grundsatzprogramm von BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN. Beschlossen auf der Bundesdelegiertenkonferenz am 15.□17. März 2002 in Berlin.

BUSCH, Klaus 2005. Die Perspektiven des Europäischen Sozialmodells: Expertise im Auftrag der Hans-Böckler-Stiftung. Düsseldorf, 2005. (Arbeitspapier, Nr. 92)

CDU [Christlich Demokratischen Union] 2009. Starkes Europa – Sichere Zukunft. Programm der Christlich Demokratischen Union Deutschlands zur Europawahl 2009. Beschlossen am 16. März 2009.

CDU [Christlich Demokratischen Union] 2007. Freiheit und Sicherheit. Grundsätze für Deutschland, Grundsatzprogramm der CDU. Beschlossen auf dem 21. Parteitag am 3.–4. Dezember 2007 in Hannover.

DAUDERSTÄDT, Michael 2010. Staatsschulen und Schuldenstaat – Europa braucht ein neues Wachstumsmodell. Bonn, Abteilung Wirtschafts- und Sozialpolitik der Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (WISO direkt)

DEINZER, Roland 2004. Konvergenz- und Stabilitätswirkungen einer europäischen Arbeitslosenversicherung. Berlin, 2004.

DIEDRICHS, Udo, WESSELS, Wolfgang 2005. Die Europäische Union in der Verfassungsfalle? Analysen, Entwicklungen und Optionen. // *Integration* (Berlin, Institut für Europäische Politik), 2005, No 4, S. 287–306.

DOWE, Dieter, KLOTZBACH, Kurt (Hg.) 2004. Programmatische Dokumente der deutschen Sozialdemokratie. Mit den aktuellen Programmentwürfen im Anhang 4. überarbeitete und aktualisierte Aufl. Bonn, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., 2004.

DULLIEN, Sebastian 2008. Eine Arbeitslosenversicherung für die Eurozone: Ein Vorschlag zur Stabilisierung divergierender Wirtschaftsentwicklungen in der Europäischen Währungsunion. Berlin. (SWP [Stiftung Wissenschaftung und Politik] – Studie, S1, Februar 2008)

EGB [Europäischer Gewerkschaftsbund] 2010: European Trade Union Conference: Our Aims. <http://www.etuc.org/r/2> (25.11.2010)

EGB [Europäischer Gewerkschaftsbund] 2008: Stellungnahme des Europäischen Gewerkschaftsbundes (EGB) zu den Urteilen des EuGH in den Fällen Viking und Laval □ Entschließung, angenommen vom EGB-Exekutivausschuss am 4. März 2008 in Brüssel.

EKARDT, Felix 2010. Soziale Gerechtigkeit in der Klimapolitik. Düsseldorf, Hans-Böckler-Stiftung, 2010. (Staat und Zivilgesellschaft, Edition der Hans-Böckler-Stiftung; 249). <http://www.boeckler.de/pdf/p_edition_hbs_249.pdf> (25.10.2010)

EMBACHER, Serge 2009. Demokratie! Nein danke? Demokratieverdruss in Deutschland. Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.). Bonn, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., 2009.

EPPLER, Erhard 2010. Epochenwende. Über die Notwendigkeit des Aufbaus einer sozialen Demokratie in Europa. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)

ERDMENGER, Katharina u. a. 2009. Die soziale Dimension der EU – Binnenmarkt und faire Arbeitsbedingungen – ein Gegensatz?. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2009. (Internationale Politikanalyse)

EUROBAROMETER 2010a: Eurobarometer 73: Public Opinion in the European Union. First Results. Fieldwork: May 2010. Brussels, European Commition, 2010. (Standard Eurobarometer)

Допълнителна литература:

Коментиран подбор на допълнителна литература предлага интернет страницата на Академията за социална демокрация:

▶ www.fes-soziale-demokratie.de/materialien

Актуални изследвания и анализи на тема Европа предлагат публикациите на отдел „Международни политически анализи“:

▶ www.fes.de/ipa

и на отдел „Икономическа и социална политика“ на Фондация Фридрих Еберт:

▶ www.fes.de/wiso

EUROBAROMETER 2010b: Eurobarometer 74.1: Armut und soziale Ausgrenzung. Bericht. Befragung: August – September 2010. Brüssel, Europäische Kommission, 2010. (Eurobarometer Spezial, 355).

EUROBAROMETER 2008: Eurobarometer 69.4. The European Union and its Citizens. Fieldwork: March-May 2008. Brussels, European Commition, 2008. (Standard Eurobarometer)

EUROPÄISCHE KOMMISSION 2010: EUROPA 2020: Eine Strategie für intelligentes, achhaltiges und integratives Wachstum. Mitteilungen der Kommission, Brüssel, den 3.3.2010, KOM (2010) 2020. Brüssel.

EUROPÄISCHE KOMMISSION 2009: Das BIP und mehr: Die Messung des Fortschritts in einer Welt im Wandel. Mitteilungen der Kommission an den Rat und das Europäische Parlament, Brüssel, den 20.08.2009, KOM (2009) 433 endgültig. Brüssel.

EUROPÄISCHER RAT 2009: Überprüfung der EU-Strategie zur nachhaltigen Entwicklung (2009). Bericht des Vorsitzes. Rat der Europäischen Union. Brüssel, den 1. Dezember 2009 (07.12). <http://register.consilium.europa.eu/pdf/de/09/st16/st16818.de09.pdf> (25.11.2010)

EU-VERTRAG 2010: Konsolidierte Fassungen des Vertrags über die Europäische Union und des Vertrags über die Arbeitsweise der Europäischen Union (2010/C 83/01). // *Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften* (Brüssel), C 83/01, 30 März 2010,.

EWG [Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft] -Vertrag 1957: Vertrag zur Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft.

<http://eur-lex.europa.eu/de/treaties/dat/11957E/tif/11957E.html> (25.11. 2010)

FDP [Freien Demokratischen Partei] 2009: Ein Europa der Freiheit für die Welt des 21. Jahrhunderts: Programm der Freien Demokratischen Partei für die Wahl. Beschlossen am 17. Januar 2009.

FDP [Freien Demokratischen Partei] 1997: Wiesbadener Grundsätze. Für die liberale Bürgergesellschaft. Beschlossen auf dem Bundesparteitag der F.D.P. am 24. Mai 1997 in Wiesbaden.

FISCHER, Joschka 2000. Vom Staatenverbund zur Föderation – Gedanken über die Finalität der europäischen Integration. Rede, gehalten am 12. Mai 2000 an der Humboldt-Universität zu Berlin. <http://www.hu-berlin.de/pr/veranstaltungen/reden>

FISCHER, Severin u. a. 2010. EU 2020 – Impulse für die Post-Lissabonstrategie: Progressive Politikvorschläge zur wirtschaftlichen, sozialen und ökologischen Erneuerung Europas. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)

FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG (Hg.) 2010a. Die Zukunft der Europäischen Wirtschafts- und Währungsunion. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)

FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG (Hg.) 2010b. Weichenstellung für eine nachhaltige europäische Wohlstandsstrategie. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, Arbeitskreis Europa, 2010. (Internationale Politikanalyse)

FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG (Hg.) 2009. Der EuGH und das soziale Europa. Für eine Aufwertung sozialer Grundrechte im EU-Rechtssystem. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2009. (Internationale Politikanalyse)

FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG (Hg.) 2008. Europa global handlungsfähig machen – Zehn Thesen zur Gemeinsamen Außen- und Sicherheitspolitik Europas. Berlin, 2008.

FRÖHLICH, Stefan 2007. Die Europäische Union als globaler Akteur – Eine Einführung. Wiesbaden, 2007.

FRÖHLICH, Stefan 2002. Abschied vom alten System – die Erweiterung erfordert drastischere Reformen der EU-Institutionen. // *Zeitschrift für Politikwissenschaft* (München), 12, 2002, Heft 3, 1099–1121.

GABER, Rusanna 2007. Politische Gemeinschaft in Deutschland und Polen. Zum Einfl uss der Geschichte auf die politische Kultur. Wiesbaden, 2007.

GABRIEL, Sigmar 2010. Das Kapital macht die Regeln: Interview von Peter Dausend. // *Die Zeit*, Nr. 22, 27. Mai 2010. <http://pdf.zeit.de/2010/22/Sigmar-Gabriel-Interview.pdf.> (25.11.2010)

GANGHOF, Steffen, GENSCHEL, Philipp 2008. Deregulierte Steuerpolitik: Körperschaftsteuerwettbewerb und Einkommensbesteuerung in Europa. // Höpner, Martin, Armin Schäfer (Hg.). Die politische Ökonomie der europäischen Integration. Frankfurt am Main/New York, 2008, 311–333.

GAWRICH, Andrea u. a. 1999. Regierungssysteme Zentral- und Osteuropas. Opladen, 1999.

GENSCHEL, Philipp, RIXEN, Thomas, UHL, Susanne 2008. Die Ursachen des europäischen Steuerwettbewerbs. // Tömmel, Ingeborg (Hg.). Die Europäische Union: Governance und Policy-Making. Wiesbaden, VS Verlag Sozialwissenschaften, 2008, 297–320. (= PVS [Politische Vierteljahresschrift], Sonderheft 40, 2007)

GRESCH, Norbert 1974. Zwischen Internationalismus und nationaler Machtbehauptung – die europäische Zusammenarbeit der sozialdemokratischen Parteien. // Zusammenarbeit der Parteien in Westeuropa: Auf dem Weg zu einer neuen politischen Infrastruktur?. Bonn, Europa-Union-Verl., 1974, S. 149–249. (= Europäische Schriften des Instituts für Europäische Politik, Band 43/44)

HÜTTMANN, Martin Große, WEHLING, Hans-Georg 2009. Das Europalexikon: Begriffe. Namen. Institutionen. Bonn, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., 2009.

GRUNDRECHTECHARTE DER EU 2000: Charta der Grundrechte der Europäischen Union. Brüssel. // *Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften*, 2000/C 364/01.

HABERMAS, Jürgen 1991. Staatsbürgerschaft und nationale Identität – Überlegungen zur europäischen Zukunft. St. Gallen, 1991.

HACKER, Björn, MAASS, Gero 2010. Ein Grundsatzprogramm für die SPE. Baustellen, Gemeinsamkeiten und Eckpunkte aus deutscher Perspektive. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)

HACKER, Björn 2009. Ein sozialer Stabilitätspakt für Europa: Diskussionspapier. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2009. (Internationale Politikanalyse)

HAMBURGER PROGRAMM 2007: Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Beschlossen auf dem Hamburger Bundesparteitag der SPD am 28. Oktober 2007.

HAUFF, Volker (Hg.) 1987. Unsere gemeinsame Zukunft: der Brundtland-Bericht der Weltkommission für Umwelt und Entwicklung. Greven, 1987.

HEIDELMEYER, Wolfgang (Hg.) 1997. Die Menschenrechte. Erklärungen. Verfassungsartikel. internationale Abkommen. 4. erneuerte und erweiterte Aufl. Paderborn u. a., 1997.

Допълнителна литература:

Повече исторически причини, текстове и материали за институциите и развитието на европейската интеграция предлага модулът „Европейска идентичност" на Онлайн Академията на Фондация Фридрих Еберт:
▶ www.fes-online-akademie.de

Преглед на важни имена, понятия и институции предлага „Das Europalexikon" на издателство Dietz-Verlags Bonn с автори Martin Große Hüttmann и Hans-Georg Wehling (вж. с. 42)

HEISE, Arne, GÖRMEZ-HEISE, Özlem 2010. Auf dem Weg zu einer europäischen Wirtschaftsregie rung. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)

HILL, Steven 2010. Europe's Promise: Why the European Way is the Best Hope in an Insecure Age. Berkeley/Los Angeles, 2010.

HIX, Simon 2002. Parliamentary Behavior with Two Principals: Preferences, Parties, and Voting in the European Parliament. // *American Journal of Political Science*, 46, 2002, No.3, S. 688–698.

HÖFFE, Ottfried 2001. Gerechtigkeit. Eine philosophische Einführung. München, 2001.

HÖPNER, Martin 2008. Das soziale Europa fi ndet nicht statt – Anmerkungen zu den Fällen Viking und Laval. // *Mitbestimmung*, 5, 2008, S. 46-49.

HOLZINGER, Katharina u. a. 2005. Die Europäische Union: Theorien und Analysekonzepte. Paderborn, 2005.

IMMERFALL, Stefan 2006. Europa – politisches Einigungswerk und gesellschaftliche Entwicklung. Eine Einführung. Wiesbaden, 2006.

IMHOF, Kurt 2002. Öffentlichkeit und Identität. // Hartmut Kaelble u. a. (Hg.). Transnationale Öffentlichkeiten und Identitäten im 20. Jahrhundert. Frankfurt am Main, 2002, S. 37–55.

JACHTENFUCHS, Markus, KOHLER-KOCH, Beate 1996. Regieren im dynamischen Mehrebenensystem. // Jachtenfuchs Markus, Beate Kohler-Koch (Hg.). Europäische Integration. Opladen, 1996, 15-44.

JOPP, Mathias 2006. Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik. // Weidenfeld, Werner, Wolfgang Wessels (Hg.). Europa von A bis Z. Berlin, 2006, S. 176 ff.

JOPP, Mathias, SANDAWI, Sammi 2009. Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik. // Weidenfeld, Werner, Wolfgang Wessels (Hg.). Jahrbuch der Europäischen Integration. Baden-Baden, 2009, 241–248.

JOSPIN, Lionel 2001. Zukunft des erweiterten Europas. Rede, gehalten am 20. Mai 2001 in Paris. <http://www.europa-reden.de/>

KANTNER, Cathleen 2004. Kein modernes Babel. Kommunikative Voraussetzungen europäischer Öffentlichkeit. Wiesbaden, 2004.

KATSIOULIS, Christos 2008. Europäische Außenpolitik auf dem Prüfstand – Auf halber Strecke zum globalen Akteur?. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2008. (Internationale Politikanalyse)

KATSIOULIS, Christos u. a. 2010. European Union Security and Defence White Paper: A Proposal. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)

KATSIOULIS, Christos u. a. 2009. Eine Zukunftsagenda für die Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik (ESVP). Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2009. (Internationale Politikanalyse)

KLEIN, Ansgar u. a. (Hg.) 2003. Bürgerschaft, Öffentlichkeit und Demokratie in Europa. Opladen, 2003.

KNELANGEN, Wilhelm 2005. „Sozialstaatswerdung" Europas? Integrationstheoretische Überlegungen zur Entwicklung der EU-Sozialpolitik. // Baum-Ceisig, Alexandra, Anne Faber (Hg.). Soziales Europa? Perspektiven des Wohlfahrtsstaates im Kontext von Europäisierung und Globalisierung. Wiesbaden, 2005, S. 20–45.

KOHLER-KOCH, Beate u. a. 2004. Europäische Integration – Europäisches Regieren. Wiesbaden, 2004.

KRÄMER, Hagen 2009. Wen beglückt das BIP?. Bonn, Abteilung Wirtschafts- und Sozialpolitik der Friedrich-Ebert-Stiftung, 2009. (WISO direkt)

KRELL, Christian 2009. Sozialdemokratie und Europa. Die Europapolitik von SPD. Labour Party und Parti Socialiste. Wiesbaden, 2009.

KRELL, Christian 2008. Grundsatzprogramme und Wahlkämpfe – Gibt es einen Zusammenhang? // *Neue Gesellschaft*, Frankfurter Hefte 12, 2008, S. 57–59.

KWAŚNIEWSKI, Aleksander 2003. Rede in der Robert-Schuman-Stiftung nach dem Referendum am 8. Juni 2003. <http://www.kwasniewskialeksander.pl/int.php?id=1589&mode=view> (25.11.2010)

LANGENBUCHER, Wolfgang, Latzer Michael (Hg.). 2006. Europäische Öffentlichkeit und medialer Wandel – Eine transdisziplinäre Perspektive. Wiesbaden, 2006.

LESEBUCH 1: Gombert, Tobias u. a. 2009. Grundlagen der Sozialen Demokratie. Hrsg. von der Friedrich-Ebert-Stiftung, Akademie für Soziale Demokratie. 3. Aufl. Bonn, 2009. (Lesebücher der Sozialen Demokratie; 1)

LESEBUCH 2: Vaut, Simon u. a. 2009. Wirtschaft und Soziale Demokratie. Friedrich-Ebert-Stiftung, Akademie für Soziale Demokratie. 3. Aufl. Bonn, 2009. (Lesebücher der Sozialen Demokratie; 2)

LESEBUCH 3: Petring, Simon u. a. 2009. Sozialstaat und Soziale Demokratie. Hrsg. von der Friedrich-Ebert-Stiftung, Akademie für Soziale Demokratie. Bonn, 2009. (Lesebücher der Sozialen Demokratie; 3)

LESEBUCH 5: Henkes, Christian u. a. 2011. Integration, Zuwanderung und Soziale Demokratie. Hrsg. von der Friedrich-Ebert-Stiftung, Akademie für Soziale Demokratie. Bonn, Friedrich-Ebert-Stiftung, Abt. Politische Akad., 2011. (Lesebücher der Sozialen Demokratie; 5)

LIERSE, Hanna 2010. European economic governance – the OMC as a road to integration? // *International Journal of Public Policy*, 6, 2010, No.1/2, S. 35–49.

DIE LINKE 2009: Solidarität, Demokratie, Frieden –Gemeinsam für den Wechsel in Europa! Europawahlprogramm 2009 der Partei DIE LINKE. Beschlossen am 28. Februar 2009.

DIE LINKE 2007: Programmatische Eckpunkte. Programmatisches Gründungsdokument der Partei Die Linke. Beschlossen durch die Parteitage von WASG und Linkspartei. PDS am 24. und 25. Mai 2007 in Dortmund.

MANOW, Philip u. a. 2004. European Social Policy and Europe's Party-Political Center of Gravity. Köln, 2004. (MPIfG [Max-Plank-Institute für Gesellschaftsforschung] Discussion Paper, 6)

MAX-PLANCK-INSTITUT für Gesellschaftsforschung (Hg.) 2009. Eine gemeinsame EU-Sozialpolitik – wünschenswert, aber unmöglich? – Jo Leinen und Fritz W. Scharpf im Streitgespräch. // *Gesellschaftsforschung*, 2, 2009, S. 6-9.

MEINHARDT, Volker, SEIDEL, Bernhard 1998. Beschäftigungs-und Sozialpolitik. // Weidenfeld, Werner, Wolfgang Wessels (Hg.). Jahrbuch der Europäischen Integration 1997–98. Bonn, S. 129–134.

Допълнителна литература:

Актуална информация за Бюро Европа на Фондация Фридрих Еберт в Брюксел ще намерите на адрес ▶ www.fes-europe.eu

MITTAG, Jürgen (Hg.) 2006. Politische Parteien und Europäische Integration. Entwicklung und Perspektiven transnationaler Parteienkooperation in Europa. Essen, 2006.

MITTERAND, François 1978. L'Europa sera socialiste ou ne sera pas, Dossier Europa. // *Nouvelle Revue Socialiste*, décembre 1978, No. 36, S. 11–17.

MEYER, Christoph 2002. Europäische Öffentlichkeit als Kontrollsphäre: Die Europäische Kommission, die Medien und politische Verantwortung. Berlin, Vistats Verlag, 2002.

MEYER, Thomas 2006. Praxis der Sozialen Demokratie. 1. Aufl . Wiesbaden, 2006.

MEYER, Thomas 2005. Theorie der Sozialen Demokratie. 1. Aufl . Wiesbaden, 2005.

MEYER, Thomas 2004. Die Identität Europas. Frankfurt am Main, 2004.

MEYER, Thomas 2002. Identitätspolitik – Vom Missbrauch kultureller Unterschiede. Frankfurt am Main, 2002.

MÜLLER-BRANDECK-BOCQUET, Gisela 2006. Überlastet ein Türkei-Beitritt die EU?. Dossier der Bundeszentrale für Politische Bildung. Bonn, 2006.

NEIDHARDT, Friedhelm u. a. 2000. Konstitutionsbedingungen politischer Öffentlichkeit: Der Fall Europa. // Klingemann, Hans-Dieter, Friedhelm Neidhardt (Hg.). Zur Zukunft der Demokratie: Herausforderungen im Zeitalter der Globalisierung. Fulda, 2000, S. 263–293.

NOLL, Heinz, SCHEUER, Angelika 2006. Kein Herz für Europa? Komparative Indikatoren und Analysen zur europäischen Identität der Bürger. // *Informationsdienst Soziale Indikatoren* (Mannheim), Ausgabe 35, 2006, S. 1–5.

NOURY, Abdul 2002. Ideology, Nationality and Euro-Parliamentarians. // *European Union Politics*, 3, 2002, S. 33–58.

PLATZER, Hans-Wolfgang 2010. Europäisierung der Gewerkschaften, Gewerkschaftspolitische Herausforderungen und Handlungsoptionen auf europäischer Ebene. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010. (Internationale Politikanalyse)

REGELSBERGER, Elfriede 2009. Gemeinsame Außenund Sicherheitspolitik. // Weidenfeld Werner, Wolfgang Wessels (Hg.). Jahrbuch der Europäischen Integration 2009. Baden-Baden, S. 249–256.

DIE LINKE 2009: Solidarität, Demokratie, Frieden –Gemeinsam für den Wechsel in Europa! Europawahlprogramm 2009 der Partei DIE LINKE. Beschlossen am 28. Februar 2009.

DIE LINKE 2007: Programmatische Eckpunkte. Programmatisches Gründungsdokument der Partei Die Linke. Beschlossen durch die Parteitage von WASG und Linkspartei. PDS am 24. und 25. Mai 2007 in Dortmund.

SCHARPF, Fritz 1999. Regieren in Europa. Effektiv und demokratisch?. Frankfurt am Main, 1999.

SCHILDBERG, Cäcilie 2010. Politische Identität und Soziales Europa – Parteikonzeptionen und Bürgereinstellungen in Deutschland. Großbritannien und Polen. Wiesbaden, 2010.

SCHMIDT, Siegmar, SCHÜNEMANN, Wolf 2009. Europäische Union. Eine Einführung. Baden-Baden, 2009.

SCHNELLNHUBER, Joachim u. a. (Hg.) 2010. Global Sustainability: A Nobel Cause. Cambridge, 2010.

SCHÜLE, Ralf (Hg.) 2008. Grenzenlos handeln? Emissionsmärkte in der Klima- und Energiepolitik. München, 2008.

SCHWAN, Gesine 2010. Wege in eine gemeinsame Zukunft. Bonn, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., 2010.

SEUFERT, Günter 2002. Keine Angst vor den Türken! // *Die Zeit*, 2002, No. 39.

SOMMER, Michael 2010. Wenn nicht jetzt, wann dann? Das Soziale Europa braucht eine politische Grundsatzentscheidung. // Sommer, Michael, Frank Bsirske, Wolfgang Rohde. Business as usual oder eine neue Zukunftsstrategie? Die Strategie Europa 2020 aus der Perspektive deutscher Gewerkschaften. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2010, S. 4–7.

SPD [Sozialdemokratischen Partei Deutschlands] 2009: Für Europa – stark und sozial, Europamanifest der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands für die Wahlen zum Europäischen Parlament 2009. Beschlossen am 8. Dezember 2008.

SPD 1971: Europa-Politik der SPD. Informationen und Argumente. Vorstand der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Heft 3. Bonn, 1971.

SPD und DGB 2009: Für ein Europa des sozialen Fortschritts – Gemeinsames Positionspapier von SPD und DGB. Berlin, 2009. (Reihe Außenpolitik, Heft 3)

SPD-Fraktion (Hg.) 2007. Auf dem Weg zu einer Europäischen Armee : Positionspapier der Arbeitsgruppen Sicherheitsfragen und Europäische Angelegenheiten der SPD-Fraktion, März 2007, Berlin.

SPE 2009: Sozialdemokratische Partei Europas. Wahlmanifest zur Europawahl 2009. Der Mensch im Mittelpunkt: Eine neue Richtung für Europa. Brüssel, 2009.

STERN, Nicholas 2006. The Economics of Climate Change – The Stern Review. Cambridge, 2006. <http://www.hm-treasury.gov.uk/stern_review_report.htm, abgerufen> (25.11.2010)

TÖMMEL, Ingeborg 2008. Das politische System der EU. München, 2008.

UHL, Susanne, RIXEN, Thomas 2007. Unternehmensbesteuerung europäisch gestalten – mitgliedstaatliche Gestaltungsspielräume gewinnen. Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2007. (Internationale Politikanalyse)

VERLAG J. H. W. Dietz Nachf. (Hg.) 1982: 100 Jahre Verlag J. H. W. Dietz Nachf.: 1881–1981. Vorträge auf der Festveranstaltung zum 100 jährigen Bestehen des Verlages J. H. W. Dietz Nachf. am 3. November 1981 in Bonn. Bonn, 1982.

VERTRAG VON AMSTERDAM 1997: Vertrag von Amsterdam zur Änderung des Vertrages über die Europäische Union, der Verträge zur Gründung der Europäischen Gemeinschaften sowie einiger damit zusammenhängender Rechtsakte. // *Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften* (Brüssel), Nr. C 191 vom 10. November 1997.

VOLLE, Angelika 1992. Großbritannien, Deutschland und die EG der Zukunft. // Rohe, Karl u. a. (Hg.). Länderbericht Großbritannien. Geschichte. Politik. Wirtschaft. Bonn, S. 459–475.

WEISS, Stephanie 2004. Die Erweiterung aus der Sicht der Beitrittskandidaten. // Die Osterweiterung der EU. Stuttgart, Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg, S. 11–16. (= *Der Staat im Bürger*, 2004, Heft, 1)

WESEL, Reinhard 2004. Deutschlands „außenpolitische Kultur". Zu Entwicklung und andlung der Haltung der Deutschen zur internationalen Politik. // Breit, Gotthard (Hg.). Politische Kultur in Deutschland: Eine Einführung. Schwalbach am Taunus, 2004, S. 58–88.

[АУДИО КНИГА]

[Ново: Христоматиите могат вече да се слушат. Първите томове на Христоматиите вече са достъпни и като аудио книги на немски език: дигитално или CD издание. Цялата информация на ▶ www.fes-soziale-demokratie.de

ЗА АВТОРИТЕ

Йохен Дам (*1981 г.) е референт в Политическата академия на Фондация Фридрих Еберт. Следва политически науки, комуникации и публично право в Мюнстер и Малага.

Северин Фишер (*1983 г.) работи от 2008 г. като научен сътрудник към Института за европейска политика (IEP) в Берлин и е ръководител на проекти в изследователската област Енергийна и климатична политика на ЕС. Освен това, през 2009 и 2010 г. той работи като политически съветник в Европейския парламент и води учебни занятия в Университет Ерланген-Нюрнберг. Следва политология в Ерланген и Будапеща.

Тобиас Гомберт (*1975 г.) работи в организирането на семинари за работнически съвети. Освен това работи като преподавател в комуникационни и теоретични семинари. От 2003 до 2005 г. е федерален заместник-председател на Juso (младежката организация на ГСДП), от 2005 до 2007 г. – член на Федералния управителен съвет на Juso. По това време участва в създаването на училището на Juso. От 2007 г. е преподавател в Академията за социална демокрация. Водещ автор е на христоматията „Основи на социалната демокрация" и автор на научни трудове за Жан-Жак Русо, марксистката теория и моралната философия.

Д-р Кристиан Крел (*1977 г.) е сътрудник във Фондация Фридрих Еберт, където отговаря за Академията за социална демокрация. Следва политически науки, история, икономически науки и социология в Университет Зиген и Нюйоркския университет. През 2007 г. получава докторска степен по политически науки за „Политиката за Европа на ГСДП, Британската лейбъристка партия и Френската социалистическа партия.

Д-р Сесили Шилдберг (*1976 г.) работи от 2010 г. като асистент по проекти в отдел Латинска Америка и Кариби. Следва история, политология и романистика в Университет Рур в Бохум. През 2008 г. получава докторска степен по политология на тема „Европейска идентичност" в Института по философия и политически науки към Техническия университет Дортмунд. Като преподавател от 2007 до 2010 г. ръководи семинари на тема Европа в Академията за социална демокрация.

Юлиан Шварцкопф (*1986 г.) от 2010 г. следва международни отношения в Университет Кембридж. От 2009 до 2010 г. работи към Института за европейска политика (EP) в Берлин като сътрудник в изследователската област Енергийна и климатична политика на ЕС. Завършва бакалавърска степен по политология в Свободния университет в Берлин.

Мартин Тимпе (*1978 г.) е референт по образователната и научна политика към партийното ръководство на ГСДП, а от 2007 г. работи като ръководител на семинари в Академията за социална демокрация. Следва политически науки в Института Ото Зур към Свободния университет в Берлин.

Д-р Зузане Ул (1966*) от 2008 г. ръководи отдела за данъчна политика към федералното ръководство на Германската конфедерация на профсъюзите (DGB). Преди да работи в различни икономически проекти и като преподавател в университетите в Бремен и Хаген по темите глобализация и европеизация, е член на Хамбургския парламент в продължение на осем години. Следва политология и финанси в Хамбург и Хайделберг.

20 важни ключови понятия:

Вилхелм Хаферкамп, 53

Договор от Амстердам, 45, 74, 79

Договор от Лисабон, 46, 57, 73

Договор от Маастрихт, 44, 45

Единен европейски акт, 44, 62, 71

Евро, 62, 68

Евробондове, 102

Европейска идентичност, 125

Европейски договори, 40, 46

Европейско икономическо правителство, 100

Жак Делор, 63

Жан Монер, 41

Катарина Фоке, 56

Негативна интеграция, 24, 36, 61

Органи на ЕС, 49, 59

Позитивна интеграция, 36, 70

Присъединяване на Турция, 119

Разширяване на ЕС, 43, 119

Роберт Шуман, 146

Социална Европа, 33, 36, 131

Политиката се нуждае от ясна ориентация. Само онзи, който може еднозначно да назове целите на своите действия, ще може и да ги постигне, и да привлече и други на своя страна. Ето защо, христоматията „Европа и социална демокрация" търси отговор на въпросите: Как основните ценности на социалната демокрация могат да бъдат осъществени в Европа, с Европа и извън нея? Кои европолитически принципи трябва да важат? Как може да се постигне социална Европа?

Темите на христоматиите по социална демокрация се ориентират към семинарите на Академията за социална демокрация. Академията за социална демокрация е квалификационна програма на Фондация Фридрих Еберт за политически ангажирани и заинтересовани хора.

Допълнителна информация за Академията: www.fes-soziale-demokratie.de

ISBN 978-954-2979-05-0